

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI**

**UNESCO YAŞAYAN İNSAN HAZİNELERİ ULUSAL
SİSTEMLERİ'NİN, SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN
YAŞATILMASINA VE GELECEK KUŞAKLARA
AKTARILMASINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Hasan ERKAL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

Ankara- 2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI**

**UNESCO YAŞAYAN İNSAN HAZİNELERİ ULUSAL
SİSTEMLERİ'NİN, SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN
YAŞATILMASINA VE GELECEK KUŞAKLARA AKTARILMASINA
ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Hasan ERKAL

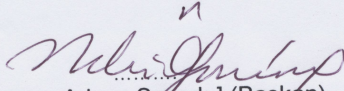
Tez Danışmanı

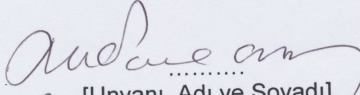
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

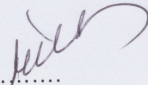
Ankara- 2010

JÜRİ ÜYELERİNİN ONAY SAYFASI

Hasan ERKAL tarafından hazırlanan "UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleri Ulusal Sistemleri'nin, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yaşatılmasına ve Gelecek Kuşaklara Aktarılmasına Etkisi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı bu çalışma 15.07.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Halkbilimi Anabilim Dalında Yüksek Tezi olarak kabul edilmiştir.

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)
Prof. Dr. N. İsmail

[Unvanı, Adı ve Soyadı]
Prof. Dr. A. Ö. Ö. Ö. (DANIŞMAN)

[Unvanı, Adı ve Soyadı]
Yrd. Doç. Dr. Y. D. D. D. (DANIŞMAN)

ÖNSÖZ

Birçok alanda kendini hissettiren küreselleşme olgusunun, sadece ekonomik değil, aynı zamanda; sosyal, kültürel ve politik yönleri de bulunmaktadır. Küreselleşme, olumlu yönlerinin yanı sıra yarattığı kitle kültürü ile somut olmayan kültürel miras olarak adlandırılan insanlığın binlerce yılda üreterek, kuşaktan kuşağa aktardığı geleneklerin, göreneklerin, sözlü ifadelerin ve uygulamaların kaybolmasına veya önemini yitirmesine yol açan yönlere de sahiptir.

Kültürel çeşitliliğin korunmasını ve desteklenmesini temel ilke olarak benimseyen ve kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu nezdinde bu etkilerin ortadan kaldırılması amacıyla 17 Ekim 2003 tarihinde Paris'te düzenlenen 32. Genel Konferansı'nda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kabul edilmiştir. Sözleşme, somut olmayan kültürel mirasın (SOKÜM) yaşayabilirliğini koruma kavramıyla güvence altına almaktadır.

Sözleşme'de vurgulanan koruma terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelmektedir. Bu çerçevede, somut olmayan kültürel mirasın korunmasında en etkili yollardan biri, söz konusun mirasın taşıyıcılarının o konudaki bilgi ve becerilerini genç kuşaklara aktarmaları ve bunun teşvik edilmesidir.

Kore Cumhuriyeti'nin (Güney Kore) ulusal ölçekte yürüttüğü koruma programları kapsamındaki, mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında usta insanın önemine dikkat çeken yaklaşımı, Yaşayan İnsan Hazine Sistemi'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yaşayan İnsan Hazine olarak adlandırılan usta sanatçıların somut olmayan kültürel mirasın devamlılığını sağlayan niteliklere sahip olduklarını Öcal Oğuz "Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?" adlı eserinde; Yaşayan İnsan Hazine, Somut olmayan kültürel mirasın spesifik elemanlarını yeniden yaratmak veya yorumlamak açısından gerekli bilgi ve becerilere yüksek düzeyde sahip kişiler olarak ifade etmiştir. (Oğuz, 2009:34-35).

Yaşayan İnsan Hazineleeri Sistemi, kaybolma tehlikesi altında olan somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunarak gelecek nesillere aktarılmasını teşvik eden yapılardır. SOKÜM unsurlarının yaşatılabilmesinin ön koşulu, geleneksel bilgiye sahip kişilerin tespit edilmesi ve bu bilginin gelecek kuşaklara aktarılmasının teminidir. Somut olmayan kültürel mirası üreterek yaşatan usta insanların tanınması, sanatlarını sürdürmelerinin teşvik edilmesi, çırak bulmalarının kolaylaştırılması, genç kuşakların bu zanaatlara olan ilgilerinin arttırılmasının sağlanması, örgün ve yaygın eğitim süreçlerine dâhil edilerek kitlelerle buluşturulması; yaşayan insan hazineleri sisteminin ana hedefleridir. (Oğuz, 2009:34)

Geleneksel bilgi ve deneyimlerin aktarılmasını sağlayan; usta sanatçıları korumayı hedefleyen bu sayede somut olmayan kültürel miras unsurlarının gelecek kuşaklara taşınmasını amaçlayan Yaşayan İnsan Hazineleeri Sistemleri, kültürlerin küreselleşme karşısında yaşadığı tek-tipleşme ve yok olma tehlikesine karşı Sözleşmeye Taraf Devletlerin sergiledikleri tavrın da bir göstergesidir.

Bu çalışma, üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleeri Sistemlerini oluşturan Çek Cumhuriyeti, Fransa, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Senegal, Tayland, Nijerya ve Filipin Cumhuriyeti'nin sistemleri açıklanmıştır. İkinci bölümde YİH sistemleri, UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler'de yer alan Yaşayan İnsan Hazineleeri Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Unsurlar çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye sistemi açıklanarak YİH sistemini uygulayan diğer ülke sistemleriyle karşılaştırılmıştır.

Tez danışmanım Prof. Dr. M. Öcal Oğuz'a ve tezin hazırlanmasının bütün aşamalarında desteğini esirgemeyen eşim Zeliha ERKAL'a teşekkür ederim.

Hasan ERKAL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
TABLolar DİZİNİ	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞAYAN İNSAN HAZİNELERİ ULUSAL SİSTEMLERİ

1.1. ÇEK CUMHURİYETİ	16
1.1.1. Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı Kimlerdir?.....	17
1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları.....	17
1.1.3. Sistemden Sorumlu Kuruluş	18
1.1.4. Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı Adaylarını Seçme Prosedür Kuralları.....	18
1.1.5. Seçim Süreci.....	20
1.1.6. Seçim Kriterleri	21
1.1.7. Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârlarının Hak ve Sorumlulukları.....	21
1.2. FRANSA	22
1.2.1. Usta Sanatçı Kimdir?	22
1.2.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları.....	22
1.2.3. Sistemden Sorumlu Kuruluş	23
1.2.3.1. El Sanatları Komisyonu.....	23
1.2.3.2. El Sanatları Heyeti.....	24
1.2.4. Seçim Süreci.....	24

1.2.5. Seçim Kriterleri	25
1.2.6. Usta Sanatçıların Hak ve Sorumlulukları	25
1.3. JAPONYA	26
1.3.1. Yasal Düzenlemeler	26
1.3.2. Birey, Grup ve Ortak Taşıyıcılar Kimlerdir?	28
1.3.3. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları	30
1.3.4. Sistemden Sorumlu Kuruluş	31
1.3.5. Tanıma ve Tayin Etme Prosedürü	32
1.3.6. Seçim ve Tanımlama Kriterleri.....	32
1.3.7. Birey ve Grup Taşıyıcılarının Hak ve Sorumlulukları.....	33
1.3.8. Tanımlama ve Seçimin İptal Edilmesi	34
1.4. KORE CUMHURİYETİ (GÜNEY KORE).....	36
1.4.1. Yasal Düzenlemeler	36
1.4.2. Yaşayan Ulusal Hazine veya Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıkların Taşıyıcıları Kimlerdir?	37
1.4.3. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları	37
1.4.4. Sistemden Sorumlu Kuruluş	37
1.4.5. Seçim Süreci	38
1.4.6. Taşıyıcıların Hak ve Sorumlulukları	40
1.4.7. Koruma Aktiviteleri.....	41
1.4.8. Eğitim	41
1.4.9. Sergi ve Uygulamaların Desteklenmesi.....	42
1.4.10. Belgeleme Aktiviteleri.....	42
1.5. SENEGAL	43
1.5.1. Yaşayan İnsan Hazine Kimlerdir?	43
1.5.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları	44
1.5.3. Sistemden Sorumlu Kuruluş	44
1.5.4. Seçim Kriterleri	45
1.5.5. Yaşayan İnsan Hazine Kimlerinin Hak ve Sorumlulukları	45
1.6. TAYLAND	46
1.6.1. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları	46
1.6.2. Sistemden Sorumlu Kuruluş	47

1.6.3.	Seçim Süreci	47
1.6.4.	Seçim Kriterleri	48
1.6.5.	Ulusal Sanatkârın Hak ve Sorumlulukları	49
1.6.6.	Tanıtım Aktiviteleri	49
1.7.	NİJERYA.....	50
1.7.1.	Yasal Düzenlemeler	51
1.7.2.	Yaşayan İnsan Hazineleleri Kimlerdir?	51
1.7.3.	Sistemden Sorumlu Kuruluş	51
1.7.4.	Seçim Süreci	52
1.7.5.	Seçim Kriterleri	53
1.7.6.	Yaşayan İnsan Hazinelelerinin Hak ve Sorumlulukları	53
1.8.	FİLİPİN CUMHURİYETİ.....	54
1.8.1.	Yasal Düzenlemeler	54
1.8.2.	Yaşayan Ulusal Hazineleleri Kimlerdir?	55
1.8.3.	Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları	55
1.8.4.	Sistemden Sorumlu Kuruluş	55
1.8.5.	Seçim Süreci	57
1.8.6.	Seçim Kriterleri	58
1.8.7.	Yaşayan Ulusal Hazinelelerin Hak ve Sorumlulukları	58
1.8.8.	Ödül ve Diğer Teşvikler.....	59
1.8.9.	Uygulayıcı Kuruluş.....	60
1.8.10.	Vergi Ayrıcalıkları.....	61
1.8.11.	Kültürel Mirasın Koruması Açısından 7356 Sayılı Filipin Kanunu	62

İKİNCİ BÖLÜM

YİH ULUSAL SİSTEMLERİNİN UNESCO KRİTERLERİ DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ

2.1.	YASAL HÜKÜMLER	64
2.2.	KİMLİK SAPTAMA	67
2.3.	UZMANLAR KOMİSYONU	69

2.4.	SEÇİM ÖLÇÜTLERİ (KRİTERLERİ).....	70
2.5.	ADAY SAYISI.....	72
2.6.	TAYİN EDİLENLERİN TANINMASI VE ÖDÜLLENDİRİLMESİ.	72
2.7.	HAK İPTALİ	73
2.8.	SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA TEDBİRLERİ	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞAYAN İNSAN HAZİNELERİ TÜRKİYE ULUSAL SİSTEMİ

3.1.	SİSTEMDEN SORUMLU KURULUŞ	82
3.2.	SEÇİM SÜRECİ.....	83
3.3.	SEÇİM KRİTERLERİ	84
3.4.	YAŞAYAN İNSAN HAZİNELERİNİN HAK VE SORUMLULUKLARI.....	85
3.5.	ÖDÜL VE DİĞER TEŞVİKLER.....	85
3.6.	YİH ULUSAL SİSTEMİNİN UYGULANMASI	86
3.7.	TÜRKİYE YİH ULUSAL SİSTEMİNİN UNESCO KRİTERLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	89
3.7.1.	Yasal Hükümler	89
3.7.2.	Kimlik Saptama	90
3.7.3.	Uzmanlar Komisyonu.....	90
3.7.4.	Seçim Ölçütleri (Kriterleri).....	91
3.7.5.	Tayin Edilenlerin Tanınması ve Ödüllendirilmesi.....	91
	SONUÇ.....	93
	KAYNAKÇA.....	99
	EKLER.....	105
	ÖZET.....	123
	ABSTRACT	124

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	: Adı geçen eser
AREGEM	: Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü
Çev.	: Çeviren
CZK	: Çek Korunası
KİFAÇ	: Kültürel İfadelerin Çeşitliliği
KRW	: Güney Kore Wonu
MEXT	: Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (Japonya)
NATCOM	: Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Komisyonu (Nijerya)
NCCA	: Ulusal Kültür ve Sanat Komisyonu (Filipin Cumhuriyeti)
ONCC	: Ulusal Kültür Komisyonu Ofisi (Tayland)
PHP	: Filipin Pezosu
SOKÜM	: Somut Olmayan Kültürel Miras
UNESCO	: Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
YİH	: Yaşayan İnsan Hazineleleri

TABLOLAR DİZİNİ

Birinci bölümün tabloları

TABLO 1.1. Somut Olmayan Kültürel Miras Birey veya Grup Taşıyıcıları .	29
TABLO 1.2. Önemli SOKÜM Varlıklarının Tanımlanması ve Belirlenen Taşıyıcı Sayısı	35
TABLO 1.3. Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının İstatistikleri ...	42
TABLO 1.4. Ulusal Sanatçıların Kategorilere Göre Dağılımı	50

İkinci bölümün tabloları

TABLO 2.1. Kore Cumhuriyeti SOKÜM Varislerin Alanlara Göre Dağılımı	79
TABLO 2.2. Kültürel Varlıklar ve Taşıyıcılarının Sayısı	80
TABLO 2.3. Kültürel Varlıkların Sayısı	81
TABLO 2.4. Tanımlanan Taşıyıcılar	81

GİRİŞ

UNESCO'nun Kültür Koruma Yaklaşımları: Kavramlar ve Belgeler

Kültürel miras, insanın binlerce yıllık yaşam tecrübesi içerisinde biriktirdiği, geliştirdiği, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze getirdiği zenginlikler bütünüdür. Kültürel miras, tek bir mimari yapı ya da tarihi kalıntılar gibi maddi unsurları içeren formlarla; bunun yanı sıra örf, gelenek, görenek ve sözlü kültür unsurları da kapsamaktadır.

Kültürel mirası, niteliği bakımından somut ve somut olmayan; somut olanı ise taşınır ve taşınmaz diye kategoriye ayrılmaktadır. Yani sadece elle tutulan ve gözle görülen kültür varlıkları değil aynı zamanda somut olmayan kültürel miras öğelerini de kapsamaktadır. Bu açıdan kültürel miras, ‐değişik dönemlerde yaşayan topluluklar ve onların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamlarıyla ilgili olarak en somut bilgileri veren‐ temel kaynak niteliğindedir (Madran ve  zg n l, 2005:73).

Kültürel miras kavramının anlaşılabilmesi için kültür kavramının anlamı ve tarihsel süreçte geçirdiği anlam değişikliklerinin bilinmesi gerekmektedir.

UNESCO ve Kültür

Kuruluş yasasına göre, kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu;  lkeler arasındaki barış ve güvenliği eğitim, bilim ve kültür ortaklıkları aracılığıyla geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda herhangi bir ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı yapmaksızın dünya halkları için adalete, hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve temel

özgürlüklere olan evrensel saygıyı arttırmayı amaçlamaktadır. (Basic Texts: 6)

UNESCO kurulduğu 16 Kasım 1945'ten itibaren kültürel zenginliklerin korunması ve kültürler arasındaki diyalogu arttırmayı kültür alanındaki öncelikli hedefleri olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda dünyanın kültürel çeşitliliğinin göstergeleri olan somut ve somut olmayan kültürel miraslarının korunmasını sözleşmeler, bildirgeler, konferans ve toplantılar gibi araç ve yöntemlerle sağlamaya çalışmaktadır. Bu sayede farkındalık yaratılarak kültürlerin korunması ve yaşatılmasını gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Oğuz, "UNESCO, Kültür ve Türkiye" adlı makalesinde (2007:6,7) UNESCO çalışmalarının en önemli gösterge ve sonuçları olarak ikisi "somut" diğer ikisi ise "somut olmayan" kültürün korunmasına yönelik olarak ortaya çıkan dört sözleşmenin olduğunu ifade etmektedir. Bu sözleşmeler: Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (16 Kasım 1972), Sualtı Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2 Kasım 2001), Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (17 Ekim 2003) ile Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesidir (20 Ekim 2005).

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme

UNESCO Genel Konferansı'nda 16 Kasım 1972'de kabul edilen, 17 Aralık 1975 yılında yürürlüğe giren Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme tarihi yapıların, sit alanlarının, doğal zenginliklerin ve kültürel çevrenin yani kültürel ve doğal mirasın saptanmasını, korunmasını, muhafazasını, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesini amaçlamaktadır. Bu sözleşme insanlığın tarih boyunca oluşturduğu kültürel yapılar ile bu yapıların içinde yer aldığı doğal çevreyi insanlığın koruması gereken kültürel mirası olarak kabul etmiştir. Özlem Özgül Yılmaz, (2005:8) Türkiye'de Kültürel Mirasın Sorunları ve Yönetimi adlı yüksek lisans tezinde bu sözleşmenin ortaya çıkmasındaki temel nedenlerin

sanayileşme, hızlı kentleşme, aşırı nüfus baskısıyla kültürel varlıklar üzerinde artan baskı ve tahribin önlenmesi olduğunu ifade etmiştir.

Sözleşme ile doğal veya insan eliyle ortaya çıkmış belli bazı nadide yapıtların tüm insanlığın ortak mirasının bir parçasını oluşturduğu görüşü benimsenmiştir. Bu yapıtların korunmaları konusunda herkese görev düştüğü ve bundan herkesin fayda göreceği fikri vurgulanmıştır. Böylece, tek tek devletlerin ulusal miraslarının korunması teşvik edilerek, neticede bir Dünya Mirası kavramına ulaşılmıştır. Dünya Miras Listesi'ne alınmış doğal sit alanları da uluslararası düzeyde prestij kazanmış ve konu hakkında kamuoyunun bilinçlenmesine katkı sağlamıştır (Akipek, 2001:13-14, 38).

Türkiye bu sözleşmeye 1983 yılında taraf olmuş, bu sözleşme çerçevesinde oluşturulan Dünya Kültürel Miras Listesi'ne Türkiye'den Divriği Külliyesi, Göreme, Tarihi İstanbul, Hattuşaş, Nemrut Dağı, Pamukkale, Xanthos-Lettoon, Safranbolu ve Truva korunması gereken tarihi ve doğal-kültürel miras olarak alınmıştır.

Sualtı Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi

Sualtı kültürel mirası; sualtı ortamında bulunan veya oradan alınmış olan arkeolojik miras olarak tanımlanmaktadır (Görgülü, 2007:20). Sözleşme, su altındaki kültürel miras unsurlarının korunmasını ve insanlığın ortak yararına sunulması gerekliliğini savunmaktadır. Bu kültürel varlıklarının da korunmasını amaçlayan sözleşmenin Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeden ayrılan yönü, sualtındaki sit alanlarını, kültürel/arkeolojik yapılar ile batıklar gibi unsurları korunması gereken somut kültür varlıkları içerisinde görmesidir (Oğuz, 2007:7).

“Sözleşme taslağının en ihtilafli bölümünü, kıyı devletlerinin karasularının ötesindeki deniz alanlarında, arkeolojik eserlerin korunması için

kullanacağı yetkilerin kapsamı konusu oluşturmuştur”(Görgülü, 2007:52). Bu sözleşmenin kara suları ve su altı ile ilgili maddelerinden ötürü Türkiye bu sözleşmeye taraf olmamıştır.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Dair Sözleşme; genellikle dille aktarılan, kuşaklar arasında usta çırak ilişkisi içerisinde görerek öğrenilen, atalarımızdan miras olarak devralıp yaşatılmaya çalıştığımız ama çeşitli etmenler nedeniyle koruyamadığımız “somut olmayan” kültürel miras olarak adlandırılan unsurları içermemektedir (Aslan, Aykanat, Beden, vd. 2008:7). Bu nedenlerden ötürü Sözleşme kabul edildiği tarihten itibaren çeşitli kültür çevrelerince eleştirilmiştir. Oysaki somut kültürel miras yapıtları altında yatan değeri yansıttıklarında gerçekten anlam bulmaktadırlar. Aynı şekilde somut olmayan miras da somut şekillerde vücut bulmaktadır (Munjeri, 2004:18). Somut kültürel miras ile somut olmayan kültürel miras arasındaki bu ilişkiyi Mounir Bouchenaki (2003:4) “The Interdependence of the Tangible and Intangible Cultural Heritage” adlı makalesinde “her ne kadar somut kültürel mirasla somut olmayan kültürel miras farklı olsa da; bunlar aynı madeni paranın iki yüzü gibidir: her ikisi de insanlığın tarihini taşımakta ve anlamını içinde barındırmaktadır” sözüyle ifade etmiştir (Bouchenaki, 2003:4). Somut olmayan kültürel miras somut şekillerde vücut bulmuştur. Bu yüzden somut olmayan kültürel miras somut kültürel mirastan tamamen ayrı düşünülemez (Zanten, 2004:39).

UNESCO eleştirileri dikkate alarak konu ile ilgili birçok yerel, bölgesel ve uluslararası toplantı düzenleyerek insanlığın ilgisini bu alana çekmeye çalışmıştır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesine giden bu süreçteki önemli dönüm noktaları şunlardır: 1989 yılında kabul edilen Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı, 1994 yılında Kore Cumhuriyeti tarafından formüle edilen bir öneriyle

İnsanlığın Yaşayan Hazine Programı ile 1997/1998 yıllarında UNESCO İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlan Programıdır.

a) Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı

17 Ekim-16 Kasım 1989 tarihlerinde gerçekleşen UNESCO 25. Genel Konferansı'nın aldığı Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı somut olmayan kültürel mirasın korunması yolundaki önemli aşamalardan biridir. Bu Tavsiye Kararı geleneksel kültürlerin küreselleşme karşısında yaşadığı sorunlara karşı çözüm arayışlarını ve koruma önlemlerini içermektedir.

Oğuz'un, "SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesine Giden Yolda 1989 Tavsiye Kararı" adlı makalesinde (2008a:28-30) Tavsiye Kararını şu şekilde özetlemektedir. Yedi bölümden oluşan Tavsiye Kararının ilk bölümünde

"geleneksel ve popüler kültür; topluluk, grup ve bireylerin yaratıp geliştirdiği ve sözlü veya başka yollarla kuşaktan kuşağa aktardığı normlar, kültürel ve sosyal kimliklerin bir parçası olarak gördükleri dil, edebiyat, müzik, dans, oyun, mitoloji ritler, âdetler, el sanatları, mimari ve diğer sanatlar olarak tanımlanmaktadır." (Oğuz, 2008:29)

Tavsiye Kararının, *Geleneksel ve Popüler Kültürün Kimliğini Belirleme* başlığını taşıyan ikinci bölümünde, *Geleneksel ve Popüler Kültürün* ailevi mesleki, ulusal, bölgesel, dini, etik gibi özelliklere sahip kültürel bir grubun kimliğinin ifadesi olduğu vurgulanmıştır. Bu konuda çeşitli yöntemlerle çalışılarak araştırma ve derlemeye yönelik pilot projelerin geliştirilmesi istenmektedir.

Geleneksel ve Popüler Kültürün Muhafazası başlıklı üçüncü bölümde ise belgeleme, yerel ve ulusal düzeylerde arşivleme, müze kurma veya mevcut müzelerde geleneksel ve popüler kültür bölümleri açma, kültürel mekânlarda folklorun görünürlüğünün artırılması ile uzmanların yetiştirilmesi

ve bu kapsamda üretilen belgelere erişimin sağlanması gibi konularda tavsiyelerde bulunmaktadır.

Tavsiye Kararının dördüncü bölümünü oluşturan *Geleneksel ve Popüler Kültürün (Yaşatılarak) Korunması* kısmında gelenek taşıyıcılarının ve onların yarattığı kültürün, medyanın endüstrileşmiş kültürüne karşı korunması gerekliliği ifade edilmektedir. Bu kapsamda *Geleneksel ve Popüler Kültür Ulusal Konseyi* kurarak farklı grupların temsil edildiği bir yapıda, destek sağlanarak bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi tavsiye edilmektedir.

Tavsiye Kararının beşinci bölümünü oluşturan *Geleneksel ve Popüler Kültürün Yayılması'nda* ise halkın bu kültürün önemi konusunda bilinçlendirilmesi ve böylece koruma konusunda farkındalık yaratılarak duyarlılığın artırılması amaçlanmaktadır.

Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması (Protection) adlı altıncı bölümde, bu kültürün sahiplerinin mülkiyet haklarının korunması gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca derlenmiş ve arşivlenmiş belgelere erişimin hangi kurallara göre yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Uluslararası İşbirliği başlığını taşıyan son bölümde ise uluslararası işbirliğinin önemine değinilmiş ve bu konuda üye devletlere, bölgesel ve uluslararası kurum, kuruluşlar, derneklere işbirliği yapmaları konusunda tavsiyede bulunulmuştur.

Oğuz “UNESCO, Kültür ve Türkiye” başlıklı makalesinde Tavsiye Kararlarının, 2003 sözleşmesinin temelini oluşturduğunu ifade etmektedir. (Oğuz, 2007:7)

b) Yaşayan İnsan Hazine Programı

Somut olmayan kültürel miras unsurlarının geleceğe aktarımının sağlanması ve bu aktarımı gerçekleştiren kişilerin korunması geleneğin

yaşatılmasında gerek duyulan bir vasıtaadır (Blake, 2001:81). Bu çerçevede, Kore Cumhuriyeti'nin (Güney Kore) ulusal ölçekte yürüttüğü koruma programları kapsamındaki mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında *usta insanın* önemine dikkat çeken yaklaşımı, Yaşayan İnsan Hazineeri (YİH) Sistemi'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. (Oğuz, 2009:34) 1993 yılında Kore Cumhuriyeti, UNESCO İcra Kurulu'na bir "Yaşayan İnsan Hazineeri" programının kurulması teklifinde bulunmuş ve Kurul, bunun üzerine taraf devletleri kendi ülkelerinde bu tip sistemleri kurmaya davet eden bir karar almıştır. Yaşayan İnsan Hazineeri Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler¹ de UNESCO Genel Müdürlüğü Somut Olmayan Kültürel Miras Şubesi tarafından belirlenerek sayfasında yayınlanmıştır. Çek Cumhuriyeti, Fransa, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Senegal, Tayland, Nijerya ve Filipin Cumhuriyeti tarafından hazırlanan Yaşayan İnsan Hazineeri Sistemleri de bu kriterler doğrultusunda oluşturulan örnek sistemler olarak UNESCO sitesi aracılığıyla duyurulmuştur.

UNESCO sitesinden ilan edilen YİH Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler dört ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler: Giriş, Yaşayan İnsan Hazineeri Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Unsurlar, Sürdürülebilir Kalkınma Tedbirleri ile Ulusal Yaşayan İnsan Hazineeri Kurulması Konusunda yardım başlıklarını taşımaktadır (www.unesco.org, Erişim: 10.11.2009).

YİH Sisteminin oluşturulma sebepleri Kılavuzun Giriş kısmında belirtilmektedir. Bu sistemlerin kurulmasındaki gerekçenin SOKÜM korunmasında en etkili yollardan biri olarak söz konusun mirasın taşıyıcılarının o konudaki bilgi ve becerilerini artırmaları ve genç kuşaklara aktarmalarının temini olduğu belirtilerek, müzik, dans, tiyatro (gösteri sanatları) ve geleneksel el sanatları icracılarının ve uygulayıcılarının sayısındaki düşüş, gençliğin azalan ilgisi ve sermaye yetersizliği gibi

¹ Yaşayan İnsan Hazineeri Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü çevirmeni Naz İÇÖZ tarafından çevrilmiştir. Söz konusu kılavuz ilkelere Ekler kısmında yer verilmiştir.

sebeplerle bu unsurların yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalması olduğu belirtilmiştir. Bu kısımdaki Tanımlar alt başlığında

“Yaşayan İnsan Hazinei, somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurlarının icra edilmesi ve yeniden yaratılması için gerekli olan bilgi ve becerileri yüksek derecede haiz olan kişileri ifade eder.”
(www.unesco.org Erişim tarihi: 10.11.2009)

şeklinde yapılmıştır. Taraf Devletlere bu bilgi ve becerinin taşıyıcılarını adlandıracak nitelikte, UNESCO tarafından önerilen “Yaşayan İnsan Hazinei” başlığına uygun bir unvan tayin etmeleri istenmektedir. Mevcut sistemler içerisinde bulunan hali hazırdaki unvanlar şunlardır: Master of Art (Usta Sanatçı, üniversitelerdeki yüksek lisans derecesine denk bir unvan) (Fransa), Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı (Çek Cumhuriyeti), Yaşayan Ulusal Hazine (Kore Cumh.), Önemli Somut Olmayan Kültürel Eşya/Mülk Hamili (Japonya ve Kore Cumh.).

Somut olmayan kültürel miras tanımı ve alanları sözleşmenin Madde 2.2’deki şekliyle verilmiş ve koruma kavramına değinilmiştir. Giriş bölümündeki Amaçlar kısmında, “Yaşayan Ulusal İnsan Hazinei sisteminin kurulmasındaki başlıca amaç olarak, somut olmayan kültürel miras unsurlarının, yüksek bir tarihsel, sanatsal ve kültürel değer dâhilinde; icra edilmesi, canlandırılması veya yeniden yaratılması konusunda gerekli bilgi ve becerilerin korunması” olarak ifade edilmiştir. Amaçlar kısmında belirtilen diğer bir husus ise bu sistemlerin farkındalığı artırarak, taraf devletlere somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda belirli sorumluluklar yüklediğidir. Bu sayede gelenek taşıyıcısı konumundaki ustaların desteklendiği ve bu bilgi ve becerilerin genç kuşaklara aktarılmasının sağlanabileceği vurgulanmaktadır.

Kılavuzun Yaşayan İnsan Hazinei Sistemlerinin Kurulması İçin Unsurlar başlığını taşıyan ikinci bölümündeki Yasal Hükümlerde taraf devletlerin bu sistemleri yürütecek, kendi niteliklerine uygun araç ve yolları

tesis etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu sistemlerin kurulmasında hükümet kaynaklı bir takım düzenlemeler olsa dahi, bireylerin, grupların ve toplulukların danışmanlığının ve katılımının sağlanması gerekliliği ifade edilmektedir.

Kimlik Saptaması alt başlıklı bölümde ise sistemlerin yerel ya da ulusal düzeyde somut olmayan kültürel mirasın hangi unsuru ile alakalı olduğunun belirtilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Bu konuda uygulanacak herhangi bir standart olmadığı, bu konuda sözleşmenin 12. maddesinde belirtilen şekilde her taraf devletin korumak için tespit amacıyla bir envanter veya daha fazla envanteri hazırlayabileceği bildirilmektedir. Diğer bir alt başlık olan Uzmanlar Komisyonu bölümünde ise bu sistemin uzmanlar komisyonu şeklinde bir kurumsal yapıya bağlanması tavsiye edilmektedir. Dördüncü alt başlık ise Seçim Ölçütleridir. Taraf devletlerin, somut olmayan kültürel mirasın bir unsurunu ya da sahasını seçmede “insan yaratıcılığının bir kanıtı olarak değerini, kültürel ve toplumsal gelenekler içerisinde köklülüğünü, belirtilen topluluk ya da grubu temsil niteliği, kaybolma tehlikesi” gibi kriterleri göz önünde bulundurmaları tavsiye edilmektedir.

Yaşayan İnsan Hazine listesinde yer almak üzere bir grubu ya da bireyi aday olarak gösterirken de “icra edilen birikim ya da becerinin uygulamasındaki yetkinlik, kişinin ya da grubun adanmışlığı, kişinin ya da grubun kendi beceri ve birikimini geliştirme yeteneği, kişinin ya da grubun bu bilgi ve becerisini yetiştirdiklerine (çıraklarına) aktarma becerisi” gibi kriterleri göz önünde bulundurmalarını istemektedir. Aday Sayısı alt başlığında ise bütçe kaynaklarına bağlı olarak tayin edilen unsurların sınırlandırabileceği veya adaylıklar üzerinde bir takım kısıtlamalar gidilebileceği ifade edilmektedir. Diğer bir alt başlık ise Tayin Edilenlerin Tanınması ve Ödüllendirilmesidir. Bu bölümde Yaşayan İnsan Hazinesi için başlıca mükâfatın, halkça tanınması olduğu ve bu konuda yüksek rütbeli bir kişinin başkanlık edeceği resmi bir törenle bu kişilerin onurlandırılmalarının yerinde olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca yaşayan insan hazinelerini; belgeleme,

teşvik ve gelecek nesillere aktarma konusundaki sorumluluklarını üstelenmelerinde teşvik amaçlı maddi (parasal) mükâfatlarında düşünülebileceğini ve söz konusu mükâfatın yetişmekte olan çıraklara da tevdi edilebileceği belirtilmektedir. Bu bölümdeki son alt başlık ise Hak İptali'dir. Yaşayan İnsan Hazinesi olarak adlandırılma kararı iptalinin Komisyon görevi olduğu ve iptal nedenlerinin uygulamanın yürütülmesinde, etik çerçevede tanınmış olması ifade edilmiştir.

Sürdürülebilir Koruma Tedbirleri Kılavuzun 3. bölümünü oluşturmaktadır. Aktarma adlı alt başlıkta resmi eğitim kurumları ya da doğrudan usta-çırak ilişkisi içerisinde uygun ve yerinde bir aktarma süreci, bilgi ve becerilerin Yaşayan İnsan Hazinesinden genç insanlara geçişini garanti altına alan temel bir zorunluluk olarak görülmüştür. Diğer bir alt başlık olan Belgeleme kısmında ise Sözleşme'nin 13. maddesinde de belirtildiği gibi "Tarafların, Somut olmayan kültürel miras için belgeleme kuruluşları tesis etme ve erişimi kolaylaştırmak için yasal, teknik, idari ve mali önlemleri almakla yükümlü oldukları" ifade edilmiştir. Son alt başlık olan Teşvik kısmında "Tarafların, ilgili organlarla koordineli olarak, somut olmayan kültürel mirasın önemi ve korunmasına ilişkin toplumsal duyarlılığın sürekliliğini sağlamakla yükümlü oldukları" ifade edilmektedir.

Ulusal Yaşayan İnsan Hazinesi sistemlerinin kurulması konusunda yardım Kılavuzun 4. bölümünü oluşturmaktadır. Bu kısımda "UNESCO'nun mali ve teknik desteği, Yaşayan İnsan Hazinesinin tanımlanması ve Yaşayan İnsan Hazinesi tarafından yürütülen aktivitelerin sonraki nesillere çırak yetiştirme, bilgi ve becerilerin belgelenmesi ve teşvik edilmesi yollarıyla aktarımı için sağlanabileceği" ifade edilmektedir. (www.unesco.org Erişim tarihi: 10.11.2009)

Oğuz'un (2008b:6) "UNESCO ve Geleneğin Ustaları" adlı makalesinde UNESCO'nun bu sistem aracılığıyla Somut olmayan kültürel mirasın

aktarılmasında ve yaşatılmasında; somut olmayan kültürel mirası üreten insana dikkat çektiğini belirtmiştir.

c) İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlan Programı

UNESCO'nun 1997 yılındaki 29. Genel Konferansında alınan karara dayalı olarak Yürütme Kurulu 1998 yılındaki 155. toplantısında “İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlan Programını” açıklamıştır. Oğuz'un (2008c:8) “UNESCO ve İnsanlığın Sözlü ve Somut olmayan Mirası Başyapıtları” makalesinde İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İkinci İlanı adlı UNESCO kitabından yaptığı alıntıda bu ilanların hedeflerinin:

“somut olmayan mirasın değerliliği, yeniden canlandırılması ve korumanın gerekliliği konularında toplumsal duyarlılığı arttırmak, bu konuda ulusal envanterler hazırlanmasını kolaylaştırmak, ülkeleri mirası korumaya yönelik yasal ve idari süreçleri oluşturmaları için cesaretlendirmek, yerel geleneksel icracıların katılımını güçlendirmek ve bilgi ve beceri sahiplerini belirlemek.” (Oğuz, 2008c:8)

olduğunu belirtilmektedir. 2001 yılında UNESCO İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanına yönelik “adaylık dosyası hazırlama kılavuzunu” yayınlar ve kültürel mekân veya kültürel anlatım formlarına bağlı 19 başyapıttan oluşan birinci ilan gerçekleşir. 2003 yılında ise kültürel mekân veya kültürel anlatım formlarına bağlı 28 yeni başyapıttan oluşan ikinci ilan gerçekleşir. Bu ilanda Türkiye'den Meddahlık geleneği yer almıştır. 2005 yılında ise 43 kültürel mekân ve kültürel anlatım formlarından oluşan İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtlarının üçüncüsü ilan edilir. Türkiye'den Mevlevi Sema Törenleri bu ilanda yer alır. Gerçekleşen üç ilan sonucunda başyapıt sayısı toplamda 90'a ulaşır. 20 Nisan 2006 tarihinde yürürlüğe giren Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşme'nin 31. Maddesi ile sözleşme yürürlüğe girmeden ilan edilen başyapıt ilanını

durdurmuş ve bu başyapıtların İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesine dâhil edilmesini öngörmüştür. 04-08 Kasım 2008 tarihlerinde İstanbul'da yapılan Üçüncü Olağan Hükümetlerarası Komite Toplantısında Başyapıtların İnsanlığın Somut Olmayan Mirası Temsili Listesi'ne alınması kararı çıkmıştır. Böylelikle 2001 yılında başlayan başyapıt ilanı sona ermiş fakat yarattığı farkındalık ile son derece önemli bir işlevi de yerine getirmiştir (Oğuz, 2009a:41-42). Rieks Smeets "Language as a Vehicle of the Intangible Cultural Heritage" adlı makalesinde İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanını UNESCO'nun somut olmayan kültürel mirasın korunması alanında atılan en büyük adımlardan biri ve en başarılı program olduğunu ifade etmiştir (Smeets, 2004:159).

Geçirilen uzun hazırlık döneminden sonra UNESCO'nun 32. Genel Konferansı'nda 17 Ekim 2003 tarihinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kabul edilmiştir. Türkiye'nin 27 Mart 2006 yılında kabul ettiği bu sözleşmede Somut olmayan kültürel miras şu şekilde tanımlanmaktadır:

"somut olmayan kültürel miras" (Intangible Cultural Heritage), toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler -ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar- şeklinde tanımlanır.

Somut olmayan kültürel miras, alanları şu şekilde belirtilir:

- a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- b) Gösteri sanatları;
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler;
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- e) El sanatları geleneği (Çev. Oğuz vd. 2005 :164).

Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi

UNESCO'nun 3-21 Ekim 2005 tarihlerinde Paris'te toplanan Genel Konferansı, 33. oturumunda kabul edilen Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin

(KİFAÇ) Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi, kültürel ifadelerin çeşitliliğinin kültür endüstrisi alanında korunmasını öngören bir sözleşmedir. Sözleşmede,

“Kültürel çeşitlilik”, grupların ve toplumların kültürlerinin ifade bulduğu biçimlerin çeşitliliğini ima eder. Bu ifadeler gruplar ve toplumların içinde ve arasında aktarılır. Kültürel çeşitlilik, yalnızca insanlığın kültürel mirasının kültürel ifadelerin çeşitliliği aracılığıyla ifade edildiği, çoğaltıldığı ve aktarıldığı çeşitli yollarla değil, aynı zamanda hangi araç ve teknoloji kullanılırsa kullanılsın, muhtelif sanatsal yaratım, üretim, yayılım, dağıtım ve kullanım biçimleriyle de ortaya konulur” şeklinde ifade edilmiştir (Çev. Oğuz vd. 2009:106).

Bu sözleşmede kültürel ifade çeşitliliğinin üretiminde özgün, bireysel ve çağdaş yaratımlar kadar geleneksel kültürlerin de bu konudaki rolü ve katkısının olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi ile edilen KİFAÇ Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi birbirleriyle örtüşmektedir. Oğuz “Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği” adlı makalesinde bu iki sözleşme arasındaki paralelliliği, her iki sözleşmenin de insanlığın binlerce yılda ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktararak korumaya çalıştığı geleneksel kültürlerin yok olma sürecine girdiğini ve bu kültürlerden yeni üretimler yapma şansının ortadan kalktığını bunun sonuncunda ise insanlığın kültürel ifade çeşitliliğini kaybederek tektipleşmeye doğru gidildiğini belirterek ortaya koymuştur (Oğuz, 2009b:9).

İki sözleşmede küreselleşme ve kitle kültürü başta olmak üzere kültür değişimlerinin yarattığı yıkıcı ve yok edici etmenlere karşı ulusal ve yerel değerlerin kendi bağlamlarında korunması gerektiğini savunmaktadır. Bu sayede kültürel ifade çeşitliliğinin devam ettirilmesi için gerekli olan bu önemli kaynak da kaybolmamış olacaktır. Türkiye bu sözleşmeye henüz taraf olmamıştır.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması

SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesinin önemle durduğu konulardan biri de "koruma" kavramıdır. Sözleşmeye göre, somut olmayan kültürel miras ürünlerinin yok olması dünyanın giderek tek tipleşmesi ve tekdüzeleşmesi sonuçlarına yol açacaktır. Kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıyı devam ettirmek, topluluk ve gruplara kimlik ve devamlılık duygusunu vermek amacıyla somut olmayan kültürel miras ürünleri korunmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Sözleşmede "koruma" kavramı Madde 2'deki Tanımlar kısmında şöyle ifade edilmektedir:

"koruma terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dâhildir" (Çev. Oğuz vd. 2005: 2,3).

Sözleşme, somut olmayan kültürel mirasın korunması için her taraf devlete tespit amacıyla kendi toprağı üzerindeki kültürel mirasın kendi durumuna uygun olacak şekilde bir veya daha fazla envanterini oluşturmasını zorunlu kılmıştır (Çev. Oğuz vd. 2005:5). Bu amaç doğrultuda sözleşmenin icracı kurumu olan Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesinde, 2008 yılında Yaşayan İnsan Hazine (YİH) Türkiye Ulusal Envanteri ve Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri olmak üzere iki envanter oluşturulması kararlaştırılmış ve bu envanterlerle ilgili ölçüt ve kriterler belirlenerek bu konudaki çalışmalara hız kazandırılmıştır.

YİH Ulusal Sistemi kapsamında oluşturulan YİH Türkiye Ulusal Envanteri, miras taşıyıcılarının kültürün korunmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına yaptıkları katkıya vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda YİH Ulusal Sistemleri, gelenek taşıyıcıları olan usta kişilerin SOKÜM'ün yaşatılmasındaki önemini gözler önüne sermektedir. Somut olmayan kültürel mirasın yaşatılarak korunması üretim, üretim yeri, icracılar ve bu icrayı destekleyen

unsurlar gibi birçok bileşenin birlikte yaşatılmasıyla sağlanabilir. Bu koruma alanlarından birinin yok olması durumunda geleneğin yaşam şansı kaybolabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞAYAN İNSAN HAZİNELERİ ULUSAL SİSTEMLERİ

1.1. ÇEK CUMHURİYETİ

Çek Cumhuriyeti'nin YİH sistemi 2001 yılının Ocak ayında Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılan "Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı" (Bearer of Popular Craft Tradition) başlığını taşıyan kanunla yürürlüğe girmiştir. Geleneksel halk kültürünü yansıtan değerlerden halk el sanatları, bu maddenin ana eksenini oluşturmaktadır. Halk el sanatlarının seçilmesindeki en büyük etken, bu sanatlarının kaybolma tehlikesi altında olmasıdır. 2003 yılının Haziran ayında Çek Cumhuriyeti Hükümeti "Daha Etkili Geleneksel Halk Kültürünü Koruma ve Geliştirme Stratejileri" (Strategy for Greater Effectiveness in Protecting and Promoting Traditional Folk Culture) başlığını taşıyan 571 nolu yasa tasarısını kabul etti. Strateji, geleneksel halk kültürünü tanımlayan somut tedbirleri, halk kültürünün sistematik belgelenmesini, halk kültürünün koruması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını ile ülke içinde ve ülke dışında halka sunum şekillerini tanımlamaktadır.

Geleneksel halk kültürünü koruma ve geliştirme stratejileri çerçevesinde 16 Aralık 2002'de çıkarılan "Kültür Bakanlığı'nın Kültür Alanındaki Etkinlikler Ödülleri" (Awards of the Ministry of Culture for Activities in the Field of Culture) ile "Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı"na yasal bir statü verilmiş oldu.

1.1.1. Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı Kimlerdir?

“Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı” unvanı Çek Cumhuriyeti’ndeki geleneksel el sanatlarıyla uğraşan zanaatkârlara verilmektedir. Bu unvan ustalığı, yöntem ve teknoloji bilgisini, bu geleneğin sürdürülmesi için verilen emekleri, ayrıca bunun halka sunulduğunu ve gelecek kuşaklara aktarıldığını ifade etmektedir (16 Aralık 2002 tarihli, 5/2003 Hükümet Maddesinin 25. Bölümü www.unesco.org, 2009a).

1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları

Bireysel el sanatları kullanılan materyale göre adlandırılır:

Balçık: Çanak, toprak seramiği, çini,

Cam: Üflenmiş cam, kandil, cam boyamacılığı, boncuk işleri,

Taş: Taşçılık, (kâgir),

Metal: Çekiçlenmiş-demir işleri, demircilik, tel işleri, döküm,

Örme işleri: Saman örme, su kamışı örme, çit örgü,

Tahta: Tahta doğrama, tahta oymacılığı, tahta tornacılığı, tahta üzerine metal süsleme, oymacılık,

Dokuma kumaş: Parça dokuma, değişik örgüler kullanarak yapılmış el dokumacılığı, nakış, oya, batik, batik boyama, kil ve kauçukla batik boyama, baskı kalıbı kullanarak model çıkarma,

Yün dışındaki hayvani malzemeler: Ayakkabıcılık, deri çanta yapımı, atkı yapıcılığı, inci ve boynuzdan düğmeler, çengel ve süslemecilik. (www.unesco.org, 2009a)

1.1.3. Sistemden Sorumlu Kuruluş

13/2003 a nolu Kültür Bakanlığı'nın emriyle, bakanlığa danışmanlık yapacak, "Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatk arı" alanlarındaki adayları ve geleneksel halk zanaatları materyalleri değerlendirecek olan bir komisyon kuruldu.

Komisyonun  yeleri, Bölgesel ve Ulusal Azınlıklar Bölümü tarafından teklif edilir ve Kültür Bakanlığı tarafından atanır. Halk kültürü ve ulusal kültür mirası uzmanlarından dört yıllık süre zarfı için oluşan komisyon en az yedi üyeden oluşur. Komisyon başkanı, halk el zanaatk arları birlikleri uzmanları veya temsilcileri ile halk kültürü alanındaki uzmanları komisyon toplantılarına danışman olarak çağırabilir.

Ulusal Halk Kültür Enstitüsü başkanın davetiyle gerçekleşen toplantılar yılda en az bir kere yapılır ve Enstitü adayların belgeleme işlemlerinin hazırlanmasından sorumludur.

1.1.4. Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatk arı Adaylarını Seçme Prosedür Kuralları

Kültür Bakanlığı, "Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatk arı" adaylarını belirlemek için bir komisyon oluşturur ve seçim için gereken prosedür kurallarını yayınlar. Komisyon; bakanlığın danışman organıdır. Komisyonun görevi "Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatk arı" adaylarını ve imalatı adaylık için elverişli olan geleneksel el sanatları materyallerini değerlendirmektir. Komisyon eğer unvanın elde ediliş şeklinden sapma tespit ederse "Unvanın" geri alınmasını teklif edebilir. Komisyon belirlenen amaçlar doğrultusunda başka tekliflerde bulunabilir. Komisyon, Bölgesel ve Ulusal Azınlık Kültürleri Dairesi'nin önerisiyle, Kültür Bakanlığı tarafından atanır.

Komisyon üyeleri popüler ve ulusal kültür mirası alanındaki uzmanlardan seçilir. Bölgesel ve Ulusal Azınlık Kültürleri Dairesi başkanı, Stráníže'de bulunan Halk Kültürü Enstitüsü müdürü ve Profesyonel Halk El Sanatları Derneği temsilcisi komisyonun asil üyeleridir.

Komisyon üyeleri dört yıllık dönem için seçilirler. Komisyon çalışmalarının sürekliliği için Komisyon üyelerinin yarısı çekilişle belirlenir ve ilk dönemlerini sadece iki yıllık süre için yaparlar. Bundan sonraki tüm üyeler dört yıllık tam dönemde görev yaparlar. Üyeler en fazla iki dönem üst üste görev yapabilirler. Bu kural yukarıda belirtilen asil üyeler için geçerli değildir. Komisyon üyelerinin yetkisi yeni komisyon üyelerinin atanmasıyla sona erer.

Komisyon üyeliği onursal bir görevdir. Ulaşım ve diğer üyelik görevlerinden kaynaklanan giderler genel yönetmelik çerçevesinde karşılanır. Komisyon üyeliği; süre bitiminde, istifada, ölüm veya komisyonun çalışma koşullarına uymama durumlarında sona erer. Boşalan kısım yeni üye ile doldurulur.

Her yeni üye seçiminde Komisyon, bir başkan ve başkan yardımcısını seçer. Komisyon kararlarını üyelerin salt çoğunlu toplantıda bulunuyorsa alabilir. Komisyon başkan veya başkan yardımcısının eşitlik durumunda eşitliği bozan etkin oyu bulunmaktadır.

Komisyon başkanı, uzmanları veya profesyonel halk el sanatları temsilcisini veya geleneksel/ulusal kültür alanındaki bir uzmanı danışman olarak komisyon toplantılarında yer alması için çağırabilir.

Komisyon her bir adayı verilen belgelere dayalı olarak ayrı ayrı değerlendirir. Çağırılan uzman görüşleri de değerlendirmede etkili olur. Her bir aday en geç ilk yarıyılın sonuna kadar belirlenmeli ve yılın geri kalan kısmında aday teklifi yapılmalıdır.

Komisyon yılda en az bir kez komisyonun sekretaryasını yapan Stráníže’de bulunan Halk Kùltürü Enstitüsü başkanlığında toplantıya çağrılır. Eğer bu görevi yapamazsa komisyon üyelerinin çoğunluğu veya bakanlık teklifiyle Bölgesel ve Ulusal Azınlık Kùltürleri Dairesi tarafından yapılır.

Komisyonun toplantılarının belgelerini halk kùltürü enstitüsü hazırlar. Toplantı kayıtları komisyon başkanı tarafından Bölgesel ve Ulusal Azınlık Kùltürleri Dairesi’ne ileriki aşamalar için sunulur (www.unesco.org, 2009b).

1.1.5. Seçim Süreci

“Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı” unvanı her yıl Avrupa Mirası Günleri’nde verilir. En fazla beş unvan her bir takvim yılında verilebilir.(5/2003 Coll. Sayılı hükümet emrinin 25. Bölümü 16 Aralık 2002 tarihli.)

Bu unvan Kùltür Bakanlığı tarafından komisyonun tavsiyesi üzerine verilir. “Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı” unvanı adayları bilimsel ve uzman enstitüler, müzeler, birlikler ile kar amacı gütmeyen organizasyonlar, bireyler ve hükümet organları tarafından Ulusal Halk Kùltür Enstitüsü’ne ön eleme için sunulabilir. Gelecek yıl verilecek unvanlar için, adayların 31 Aralık tarihine kadar özel veya tüzel kişiler tarafından önerilmesi gerekmektedir.

Bireysel veya kurumlardan gelen başvuru formlarına dayanarak Ulusal Halk Kùltür Enstitüsü, komisyona standart formda hazırlanan aday başvurularını destekleyici belge ve dokümanlarla birlikte adayların profesyonel özgeçmişleri sunar. (<http://www.unesco.org>, 2009a)

1.1.6. Seçim Kriterleri

Komisyondun aday seçiminde uyguladığı kriterler şunlardır: Adayın istisnai veya eşsiz geleneksel teknoloji örneğı olan hüneri veya kaybolma tehlikesi altında olan geleneksel halk el sanatı tekniğı, adayın edindiğı üstün bilgi ve beceriyi genç kuşaklara aktarması, ürünlerinin halka açık sunumları, adayın teknik ve becerilerinin belgelenmesinde uzmanlara gösterdiği birlikte çalışma isteğı, kullanılan geleneksel malzemeler ve geleneksel üretim biçimi, ürünün geleneksel biçimine saygı, yapımın zarıflığı, geleneksel uygulamalara uygun renk, dekor ve yüzey boya ile cilası, geleneksel model ve kalıpların yeniden üretimi, geleneksel el sanatları teknik ve becerilerindeki ustalık derecesi. Ulusal Halk Kültür Enstitüsü tarafından belgelemeler arşivlenmekte ve adayın entelektüel mülkiyet hakları korunmaktadır. (www.unesco.org, 2009a)

1.1.7. Popüler El Sanatı Geleneğı Zanaatkârlarının Hak ve Sorumlulukları

“Popüler El Sanatı Geleneğı Zanaatkârları”na birer diploma ile 30.000 CZK² maddi yardımını almayı hak ederler. (5/2003 Coll. Sayılı hükümet emrinin 25. Bölümü 16 Aralık 2002 tarihli.) Taşıyıcı bir kez bu unvanı aldığıında, Ulusal Halk Kültürü Enstitüsü tarafından kendisine verilen damga etiketi sayesinde ürünleri vergiden muaf tutulur. İsmi enstitünün internet sayfasından duyurulur. Taşıyıcılar ise unvanın prestijini ve ürün etiketine zarar verecek davranışlardan kaçınmalı, etiketi sadece unvanı verilen alandaki çalışmalarında kullanmalı ve bilgi ve beceri ve deneyimini gelecek kuşaklara aktarmak için çaba harcamalıdır. Taşıyıcının unvanı, kendisine verilen unvanın gerektirdiğı üretimin dışına çıkması durumunda geri alınır. (http://www.unesco.org, 2009c)

² Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıncı Alım Satım Konu Olmayan Dövizlere İlişkin Bilgi Amaçlı Kur Tablosu 05.01.2010 verileri 1 Çek Korunası CZK=0,08109 TL, 30.000 CZK’nın karşılığı 2.432 TL’dir.

1.2. FRANSA

Fransa'nın kullandığı ve resmi unvanı belirten Usta sanatçı (Maître d'art) Japonya'nın YİH sisteminden ilham alınarak ortaya çıkarılmıştır. Usta sanatçı kendi teknik bilgisini gelecek kuşaklara aktaran kişilerdir. Usta sanatçılar kendilerini el sanatlarının gelişimine ve yenilik ruhunu yansıtmaya adanmışlardır. 16 Mart 1994 yılında Kültür ve Komünikasyon Bakanlığı tarafından bakanlık emriyle El Sanatları Kurulu (conseil des d'art) kurulmuştur. Bu kurulun amacı, profesyonel sanatçılar tarafından özel sektörde icra edilen istisnai teknik bilgi ve beceriyi korumak ve geliştirmektir. 16 Mart 1994 yılında çıkan bakanlık emri 28 Mart 2002 de değiştirilmiş son olarak bu da 3 Ağustos 2004 yılında çıkarılan bakanlık emri ile El Sanatları Kurulu ve El Sanatları Komisyonuna dönüşmüştür. Usta sanatçı unvanı 15 Kasım 1994 yılında çıkan bakanlık emriyle oluşturulmuştur.

1.2.1. Usta Sanatçı Kimdir?

Usta sanatçı, istisnai veya eşsiz teknik bilgi ile beceriye sahip profesyonellerdir. Kendi emsalleri tarafından deneyimleri ve eğitici yeterliliği kabul edilen bilgi ve becerisini çıraklarına aktarabilen ustalardır. Bu yeteneklerin, gelecek nesiller için yaşamasına olanak sağlayan kişilerdir.

1.2.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları

En son verilere göre 63 tane usta sanatçı çalışmalarını sürdürmektedir. Bu sanatçılar çalgı aleti yapımı, ciltçilik ve boyama, tiyatro, müzik ve dans, yapı teknikleri, tekstil ve moda tasarımı, çömlekçilik ve seramik, mekanik sanatlar, tahta işleri ve ince marangozluk, metal işleri,

kuyumculuk altın ve gümüş işçiliği alanlarında çalışmalarını sürdürmektedirler.

1.2.3. Sistemden Sorumlu Kuruluş

1.2.3.1. El Sanatları Komisyonu

El Sanatları Komisyonu, 1994 yılında bakanlık emriyle kurulmuştur. El Sanatları Komisyonu danışma organıdır. Kültür ve Komünikasyon Bakanlığı tarafından yönetilir, onursal bir başkan tarafından temsil edilir.

Komisyon bakanlık tarafından tayin edilen 30 kişiden oluşur. Komisyon üç yıllık süre için ve gelecek dönemlerde değişebilecek üyelere oluşur. 30 üye profesyonel el sanatkarı ve profesyonel kuruluşların temsilcileridir. Komisyon ayrıca şu üyeleri kapsar: plastik sanatlar delegesi, müzik-dans-tiyatro ve canlı eğlence yönetimi, miras ve mimari yönetimi, Fransız müzeleri yönetimi, kitaplar ve okuma yönetimi, Fransız arşivleri yönetimi, bölgesel hareket ve gelişme delegasyonu, el sanatları heyeti görevlisi ile kültürel işler bölgesel yönetimi.

El sanatlarından sorumlu bakanlık temsilcisi de komisyon çalışmalarına katılır. Komisyon üyeleri yılda iki defa üyelerin hazır bulunduğu bir toplantıda bir araya gelir ve komisyonlarda çalışırlar. Görevlerini sadece gönüllülük esasına göre yerine getirirler. Komisyon üyeleri, el sanatları profesyonelleri ile ilgili bakanlık servisleri arasındaki diyalogu sağlar, koruma, yenilik ve el sanatlarındaki eğitim için önerilerde bulunurlar, dosya çalışmalarındaki seçimlere katılırlar. Usta sanatçı adaylarını değerlendirirler, araştırma gerçekleştirirler, seçilmiş adayları Kültür ve Komünikasyon Bakanlığına sunarlar, takip sürecini izlerler, destek sağlarlar, teknik bilgi ve deneyimin ustalardan öğrencilerine aktarılmasında yardımcı olurlar.

1.2.3.2. El Sanatları Heyeti

El Sanatları Heyeti el sanatları faaliyetlerini koordine eder, el sanatları komisyonuna sekreterlik yapar. Özellikle istisnai el sanatlarını icra eden, usta sanatçıların gelişmesine ve sanatlarının yükselmesine yardımcı olur ve bu konulardaki fiyat belirlemesini gerçekleştirir. Her iki yılda bir el sanatları komisyonu ile beraber seçilen çalışma grubuyla, Kültür ve Komünikasyon Bakanlığı tarafından aday gösterilen usta sanatçıları seçer. Ustaların becerilerini aktardıkları zaman diliminde, öğrencilerin pedagojik ve idari takiplerini üç yıl için planlar.

1.2.4. Seçim Süreci

Usta sanatçılar her iki yılda bir seçilir. Seçim süreci, seçim çalışma grubu, El Sanatları Heyeti ve Kültürel İşler Bölgesel Yönetimi tarafından yürütülür. Bu işlem El Sanatları Komisyonu ile uzmanlar arasındaki sıkı işbirliği sayesinde gerçekleşmekte, kısa bir aday listesi kriterler doğrultusunda hazırlanmaktadır. Seçim çalışma grubu toplantılar düzenleyerek, değişik alanlarda üç raportör belirlemektedir. Bu raportörler, profesyonel el sanatçısı, bakanlık uzmanı ve ilgili el sanatları uzmanı - daha önce adayları inceleyen ve atölyelerini ziyaret etmiş- kişilerdir.

Adayları; El Sanatları Komisyonu, El Sanatları Heyeti ve seçim çalışma grubu inceler. Sonunda El Sanatları Komisyonu, el sanatları profesyonellerinin listesini belirler. Kültür ve Komünikasyon Bakanlığı, bu listeden usta sanatçıları seçerek ilan eder. Usta sanatçı unvanı bakanlık emri ile verilir.

1.2.5. Seçim Kriterleri

En az 10 senedir bu işle uğraşıyor olmak.

Çok nadir veya istisnai teknik bilgiye sahip olmak.

Üstün yetenek sergilemek.

Bu bilgi ve teknik becerisini çıraklarına da öğretmeyi taahhüt etmek.

Bunların yanı sıra jürinin bu istisnai teknik bilgiyi koruma isteği, diğer tehlikede olmayan uzman alanlarına kıyasla bu istisnai bilgiyi değerli kılma isteği, adayın bu alanda gerçekleştirebileceği yenilik ve değişim becerisi, ustaların teknik bilgisinin ekonomik yaşayabilirliği, bu teknik bilginin somut olmayan kültürel mirasın koruma-restorasyon ve yenilikçi üretimlerdeki yararlılığı, adayların gelecekteki uzmanlıklarını, teknik bilgi ve becerilerini anlatma yeteneklerini hesaba katmaları gibi kriterler göz önünde bulundurulmaktadır.

1.2.6. Usta Sanatçıların Hak ve Sorumlulukları

Usta sanatçı seçildikten sonra, sanatçılara bilgi ve becerilerini çıraklarına aktarma görevi verilmiştir. Bu aktarım ustanın çalışma atölyesinde üç yıldan fazla bir dönem zarfında gerçekleşmektedir. Bilgi ve beceriyi aktarım usta sanatçı ile Kültür ve Komünikasyon Bakanlığı arasındaki bir anlaşmanın içeriğidir. Bu anlaşma ile bakanlık tarafından saptanan (16.000 Euro 2004 yılında)³ yıllık bir tahsis yapılmaktadır. İkinci anlaşma ise usta sanatçı ile çırağı arasında gerçekleşmektedir ve burada pedagojik ve pratik eğitim modeli saptanmaktadır (www.unesco.org, 2009d).

³ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Alım Satım Konu Olmayan Dövizlere İlişkin Bilgi Amaçlı Kur Tablosu 05.01.2010 verileri 1 EURO = 2,1153 TL, 16.000 Euro'nun karşılığı 33.844 TL'dir.

1.3. JAPONYA

Japonya'da somut ve somut olmayan kültürel mirası kapsayan kültürel mirası koruma kanunu 1950 yılında kanunlaştırılmıştır. Bu tarihten itibaren Japonya kültürel mirasını korumak için çalışmalarını sürdürmekte ve gerektiğinde yasal düzenlemeler yapmaktadır. Yasanın çıkmasında; İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Nara bölgesinde Horyuji Tapınağı'ndaki Kondo'nun (Altın Salon) fresklerinin yangın sonucu zarar görmesi etkili olmuştur. Ayrıca, 19. Yüzyılın sonlarından itibaren batılılaşma ve modernleşme neticesinde azalma eğiliminde olan gösteri sanatları, el sanatları gibi Japon kültürel mirası; bu kanunun çıkarılmasını sağlayan etkenlerdendir.

1.3.1. Yasal Düzenlemeler

1950 yılında Japonya Hükümeti belirli bireyleri ve grupları önemli somut olmayan kültürel varlık taşıyıcılarını Yaşayan Ulusal Hazine olarak tanımladı. Bu unvan el sanatları ustaları olan gravür baskıcılığı, kâğıt yapımcılığı, sepet örücülüğü, kılıç yapımcılığı, çanak çömlekçilik ve ünlü aktörler ile geleneksel gösteri müzisyenlerine verilmektedir.

1950 Kültürel Mirası koruma kanunu ile somut olmayan kültürel miras 3 kategoriye ayrılmıştır:

Somit Olmayan Kültürel Varlıklar: Drama, müzik, el sanatları gibi Japonya için tarihi ve artistik değer taşıyan ürünler somut olmayan kültürel ürünler olarak tanımlanmıştır.

Somit Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları: Japon insanının günlük yaşamındaki değişimlerin anlaşılmasında vazgeçilmez yere sahip olan varlıklar olarak tanımlanır. Beslenme, giyim, korunma, meslek, dini inanç,

senelik olaylar ve diğer halk uygulama sanatları ve halk teknikleri gibi gelenek ve adetlerdir.

Kültürel Varlıklar İçin Koruma Teknikleri: Kültürel varlıkların korunmasında vazgeçilmez olan geleneksel teknikleri ve becerileri tanımlamaktadır.

Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MEXT) özellikle önemli bazı somut olmayan kültürel miras unsurlarını, Somut Olmayan Kültürel Varlıklar ve Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları olarak tanımlar ve koruma tedbirleri gereken durumlarda ise koruma tekniklerini seçer. Ayrıca, Somut Olmayan Kültürel Varlıklar için, birey ve grup taşıyıcıları tanımlanmıştır; Kültürel Varlıklar İçin Koruma Teknikleri'nin birey ve grup taşıyıcıları tanımlanmıştır ve Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları için koruyucu gruplar tanımlanmıştır. Koruma önlemleri, somut olmayan kültürel mirasın bütün kategorileri için alınmaktadır.

1950 yılında yasa ilk çıkarıldığında, yüksek değerdeki ve devlet desteği olmadığında kaybolma tehlikesi altında olan somut olmayan kültürel miras varlıkları için koruma sağlamaktaydı.

1955 yılına gelindiğinde, yasa daha geniş kapsamda önemli somut olmayan kültürel miras varlıklarını kapsayacak şekilde değiştirildi ve taşıyıcılar tanımlandı. Bu tarihten itibaren somut olmayan kültürel miras unsurları ve taşıyıcıların tanımlanması ciddi şekilde sürdürüldü.

Sosyal ve ekonomik değişikliklere paralel olarak yasa da somut olmayan kültürel varlıklar ve koruma yöntemleri konseptlerini kapsayacak şekilde değiştirildi. Ana değişiklik 1975 yılında "Halk-Kültürü Varlıkları" tanımlandığında gerçekleşti. Önemli Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları'nın tanımlanması, Kültürel Varlıklar İçin Koruma Teknikleri'nin

seçilmesi ve korunabilmesi için yeni sistemler oluşturuldu. Bu tarihten itibaren seçim, atama ve taşıyıcıların tanımlanması ciddi şekilde sürdürüldü.

İleriki değişiklikler 2004 yılında Halk Teknikleri, Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları'na ayrı bir kategori olarak eklendiğinde ve koruma tedbirleri alındığında gerçekleştirildi.

Sistem yönetiminde, Önemli Kültürel Varlıkların tanımlanması veya Kültürel Varlıklar İçin Koruma Tekniklerinin seçimi; söz konusu somut olmayan kültürel miras birey ve grup taşıyıcılarının tanımlanması ile beraber yürütülmektedir. Eğer uygun taşıyıcı yoksa tanımlama da yapılmamaktadır. Aynı şekilde eğer bütün taşıyıcılar öldüyse tanımlama ve seçim de yürürlükten kaldırılır.

Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıklar olarak tanımlanmayan önemli kültürel varlıklar gerekli durumlarda “belgeleme ve diğer tedbirlerin alınması için somut olmayan kültürel varlıklar olarak” seçilirler. Söz konusu varlıklar belgelenebilir ve eğer gerekli görülürse hükümet tarafından sergilenir. Ayrıca kültürel varlığı belgelemek ve/veya sergilemek isteyen uygun kişi ve gruplar hükümet tarafından desteklenir, bu kişi veya grupların giderleri de karşılanır. Aynı şekilde, belirli önemdeki somut olmayan halk kültürü varlıkları, “belgeleme ve diğer tedbirlerin alınması için somut olmayan halk kültür varlıkları olarak” seçilirler ve somut olmayan kültürel varlıklar için alınan tedbirlere benzer önlemler alınır.

1.3.2. Birey, Grup ve Ortak Taşıyıcılar Kimlerdir?

Somut Olmayan Kültürel Varlıklar; belirli önemdeki somut olmayan kültürel miras varlıkları, Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıklar olarak tanımlandığında, yüksek teknik seviyede ustalaşmış birey ve grup taşıyıcıları da geleneksel Japon hünerini aktarmaları nedeniyle aynı şekilde

tanımlanırlar. Tanımlanan somut olmayan kültürel miras birey veya grup taşıyıcıları 3 ayrı kategoriye göre tanımlanır:

Tablo 1.1. Somut Olmayan Kültürel Miras Birey veya Grup Taşıyıcıları

Kategori		TANIMLAMA AMACI
Birey	Bireysel tanımlama	Tanımlanan somut olmayan kültürel varlıklar alanındaki gösteri sanatlarında yüksek derece becerisi veya el sanatlarını uygulamada üstün yeteneği olan kişilerdir.
	Grup tanımlaması	Beraberce gösteri sanatlarında yüksek derece becerisi olan veya el sanatlarını uygulamada üstün yetenekleri paylaşan iki veya daha fazla kişiden oluşan grup üyeleridir.
Grup	Grup tanımlaması	Birçok insan tarafından paylaşılan ve bireysel farklılıklara dayanmayan tekniği kullanan kişilerden oluşan gruptur.

(Kaynak:UNESCO,

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=JP&topic=lht>,

Erişim

Tarihi:10.12.2009)

Bireysel olarak tanımlanan taşıyıcılar, gayri resmi olarak “Yaşayan Ulusal Hazine” olarak Japonya’da bilinirler, bu terim resmi olarak kanunlarda bulunmamaktadır. Fakat bu terim genel bir halk tanımlaması olarak yer edinmiştir, farkındalık yaratmada başarılı olmuş ve somut olmayan kültürel varlıkların desteklenmesini sağlamıştır.

Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları; özellikle, seçkin Somut Olmayan Kültürel Halk-Kültürü Varlıkları; Önemli Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları olarak belirlendiğinde; koruyucu dernekler veya uygun gruplar bu kültürel mirasın aktarılmasını sağlayan Koruyucu Gruplar olarak tanımlanırlar. Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları belli alandaki insanların tutum ve değerlerinden oluştuğu ve bu kişilerin aktarımı günlük yaşamın uygulamalarıyla yakın ilişkili olduğu için grup veya spesifik kişilerin tanımlanması oldukça zordur. Sonuç olarak Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları taşıyıcılarını tanımlayacak bir sistem yoktur.

Kültürel Varlıklar İçin Koruma Teknikleri; Özellikle korumaya gereksinim duyulan kültürel varlıklara, koruma tekniklerini tam olarak uygulayan, bu alana aşina kişiler; bireysel taşıyıcı olarak tanımlanırlar. Kendilerine, seçilen koruma tekniklerini korumayı ana hedef olarak koyan, bunun korunması için uygun projeleri uygulayabilenler ise koruyucu gruplar olarak tanımlanırlar.

1.3.3. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları

Somut Olmayan Kültürel Varlıklar; Somut olmayan kültürel miras alanlarının hepsi kanunla ya gösteri sanatları ya da el sanatları tekniği olarak belirlenmiştir. Gösteri sanatları sekiz biçimde sınıflandırılmıştır: Gagaku saray müziği, Nohgaku, Bunraku, Kabuki, Kumi-odori, Müzik, Buyo dansı, Engei.

Aynı şekilde el sanatları da sekiz değişik biçimde sınıflandırılmıştır: Çanak-çömlek, tekstil dokuması ve boyaması, vernik işleri, metal işleri, tahta ve bambu işleri, oyuncak yapımı, kâğıt yapımı, altın yaprak kesim sanatı (kirikane).

Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları; Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları altı şekildeki form ve pratikte; halk kültürü uygulama sanatları ise

yedi biçimde sınıflandırılır. 2004 yılında Halk Teknikleri kategorisi Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları alanına eklendi ve gelecekteki sınıflandırmalar için planlandı.

Kültürel Varlıklar İçin Koruma Teknikleri; Koruma teknikleri kategorisinin günümüzdeki seçimlerinde; müzik aletlerinin restorasyon tekniklerini, ham malzemenin üretimi ve el sanatları aletlerini kullanma becerileri yer almaktadır. Bunlar Japon maddi kültürünün üretilmesindeki vazgeçilmez unsurlardır.

1.3.4. Sistemden Sorumlu Kuruluş

MEXT altında kurulan Kültürel İşler Ajansı, uluslar arası kültürel değişim ve kültürün geliştirilmesinden sorumludur. Yukarıda bahsedilen somut olmayan kültürel miras kategorileri bu kurumun yetkisi altındadır. Somut olmayan kültürel miras yönetimi ile ilgili konular Somut Olmayan Kültürel Miras Varlıkları, Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları ve Kültürel Varlıklar İçin Koruma Teknikleri konularında özel bilgiye sahip ve kültürel varlıklar dairesi geleneksel kültür bölümü uzmanları tarafından yürütülmektedir.

Kültürel İşler Meclisi, Kültürel İşler Ajansı içerisinde kültürel işler konusunda bakanlığının kültür politikası danışma organı olarak kurulmuştur. Meclis; kültürel varlıklar alt bölümünü içerir, burası somut olmayan kültürel varlıkların tanınması ve tayini gibi konularda uzman analizi sunan kişilerden oluşur.

1.3.5. Tanıma ve Tayin Etme Prosedürü

Tanıma ve tayin etme prosedürü üç aşamadan oluşmaktadır:

1. Kültürel mirasın tanıma ve seçim konularındaki bakanlık soruşturması talebine istinaden, kültürel varlıklar alt bölümü, alt kurul araştırmacısı bir uzmanı araştırma raporu hazırlaması için görevlendirir.

2. Hazırlanan rapor doğrultusunda, alt organ araştırma yapar ve somut olmayan kültürel miras unsurunun Somut Olmayan Kültürel Varlıklar, Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları veya Kültürel Varlıklar İçin Koruma Teknikleri olarak korunması konusunda tavsiyede bulunur.

3. Bu tavsiyeler meclis tarafından bakanlığa sunulur. Bakanlık somut olmayan kültürel mirasın meclis tavsiyeleri doğrultusunda korunması için tanınmasına veya seçilmesine karar verir.

Tanımlanmış somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı bireylerin veya grupların tanınması da tanımlama ve seçim prosedürüyle aynıdır, tanımlama Bakanlık tarafından gerçekleştirilir. Tanımlamadan, seçimden veya belirlemeden sonra tanımlananların envanteri ve seçimleri Kültürel İşler Ajansı tarafından güncellenmektedir.

1.3.6. Seçim ve Tanımlama Kriterleri

Somit olmayan kültürel mirasın tanımlanması ve taşıyıcılarının seçim kriterleri Kültürel İşler Ajansı tarafından belirlenmektedir ve takip edilmektedir.

Somit Olmayan Kültürel Varlıklar; Kanun çerçevesinde tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Varlıklara ait bölümlerden drama, müzik, el sanatları teknikleri, ülke için tarihsel ve/veya artistik değer taşıyan diğer somut

olmayan kültürel ürünler özellikle önemli unsurlar Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıklar olarak tanımlanırlar.

Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları; Kanun çerçevesinde tanımlanan Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıklarına ait bölümlerden, Japon halkının günlük yaşamındaki değişimlerin anlaşılmasında vazgeçilmez unsurlardan olan, yemek kültürü ile ilgili adet ve gelenekler, giyim ve sığınma, meslek, dini inanış, yıllık olaylar ve diğer konular; halk gösteri sanatları ve halk teknikleri gibi özellikle önemli unsurlar Önemli Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları olarak seçilirler.

Kültürel Varlıklar İçin Koruma Teknikleri; Kültürel Varlıklar İçin Koruma Teknikleri alanlarından somut ve somut olmayan kültürel varlıkları korumak için vazgeçilmez olan geleneksel teknikler, restorasyon teknikleri, ham malzemelerin üretimi ve aletleri süsleme becerisinin dâhil olduğu teknikler koruma tedbirlerine ihtiyaç duyulanlar olarak seçilmektedir.

1.3.7. Birey ve Grup Taşıyıcılarının Hak ve Sorumlulukları

Somut Olmayan Kültürel Varlıklar: birey olarak tanınmış taşıyıcılara (Yaşayan Ulusal Hazine) 2 Milyon Yen'lik⁴ yıllık özel bir bağış yapılarak bilgi ve becerilerini geliştirmeleri aynı zamanda çırak yetiştirerek bu bilgi akışını devam ettirmeleri istenmektedir. Grup veya kolektif olara tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Varlıklar'ın taşıyıcılarına da halk gösterileri yapmaları ve çırak yetiştirmelerini sağlayacak projelerine maddi destek sağlanır.

⁴ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kurları 05.01.2010 verileri 100 Japon Yeni= 1,5914 TL, 2 Milyon Yen karşılığı 31.828 TL'dir.

Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıklarında ise finansal destek Devlet tarafından koruma gruplarına araştırma için gerekli harcamaların bir kısmının karşılanması, mirasın aktarımı ve yaygınlaştırılması için sağlanmaktadır.

Kültürel Varlıklar İçin Koruma Tekniklerinde ise, devlet tarafından yürütülen belgeleme ve çırak yetiştirme eğitimleri dışında, bireyler ve grup taşıyıcılarının bilgi ve becerilerini aktarmalarını sağlayacak ve çırak yetiştirmelerini sağlayacak projelerine yardımda bulunulur.

1.3.8. Tanımlama ve Seçimin İptal Edilmesi

Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlık veya Önemli Somut Olmayan Halk- Kültürü Varlıkları değerini kaybederse veya başka özel bir durum oluşursa, MEXT bu tanımlamayı iptal edebilir. Bunların yanı sıra birey veya grup taşıyıcısı uyum sağlamıyorsa kriterleri karşılayamıyorsa veya başka özel bir durum oluşmuş ise, Bakanlık bu birey veya grubun tanımlanmasını iptal edebilir. Aynı şekilde Tanımlanmış Koruma Teknikleri, eğer bu teknikler istenilen koruma teknikleri özelliklerini taşımıyorsa veya başka özel bir durum oluşmuş ise, Bakanlık bu seçimi iptal edebilir. Eğer bu seçilen Koruma Tekniklerinin unsur aktarıcıları veya koruyucu grupları uyum sağlamıyorsa veya başka özel bir durum oluşmuş ise, unsur aktarıcılarının veya koruyucu grubun tanımlanması iptal edilebilir (<http://www.unesco.org>, 2009e).

Tablo 1.2. Önemli SOKÜM Varlıklarının Tanımlanması ve Belirlenen Taşıyıcı Sayısı

		Bireysel taşıyıcılar				Grup Taşıyıcıları	
		Bireysel tanımlama		Toplu veya grup tanımlaması		Tanımlama Sayısı	Grup Sayısı
		Tanımlanan durum	Tanımlanan Taşıyıcı	Tanımlanan Durumu	Taşıyıcı Grup Sayısı		
Uygulama sanatları	Gagaku	0	0	1	Gruplar (kişiler)		
	Nohgaku	7	12	1	1(57)		
	Bunraku	3	5	1	1(488)		
	Kabuki	5	10	1	1(139)		
	Kumi-Odori	1	1	1	1(60)		
	Müzik	19	25	6	6(87)		
	Dans	1	3	0	0(0)		
	Engei	2	2	0	0(0)		
	Alt Toplam	38	58	11	11(853)		
El Sanatları Teknikleri	Seramik	Durum 11	Kişi 11			Durum 3	Gruplar 3
	Tekstil örme ve boyama	14	16 (15)			7	7
	Vernik işleri	5	7			1	1
	Metal işleri	7	9			0	0
	Ahşap ve Bambu çalışmaları	2	5			0	0
	Kâğıt yapımı	2	2			0	0
	Altın yaprak kesim sanatı (kirikane)	3	3			3	3
	Fildişi oymacılığı	1	1			0	0
	Alt toplam						
	Genel toplam	83 Durum	112 (111 kişi)	11 Durum	11 grup (853 kişi)	14 Durum	14 Grup

(Kaynak:UNESCO,

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=JP&topic=lht>,

Erişim

Tarihi:10.12.2009) Not:() İçerisindeki kişiler çok özel kişiler olup iki alanda birden taşıyıcı olarak tanımlanmışlardır. Veriler 1 Mart 2005 tarihli dir.

1.4. KORE CUMHURİYETİ (GÜNEY KORE)

Kore Cumhuriyeti, 1962 yılında 961 sayılı Kültürel Varlıkları Koruma Kanunu'nu yürürlüğe koydu. Bu kanunun amacı: "insanların kültürel gelişimleri için çaba sarf etmek, kültürün gelişimine katkı sağlamak, kültürel varlıkları koruyarak yerel kültür mirasını devralmak ve bu sayede bu kültürlerden yararlanılmasını temin etmektir". Bu kanun dört kategoriye ayrılmaktadır: Önemli Somut Kültürel Varlıklar, Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıklar, Halk Kültürü Varlıkları ve Tarihi Yapılar.

Önemli Kültürel Varlıkları ile gelenek taşıyıcılarının korunması ve tanımlanmaları 1964 yılında, Jongmyo Tapınağı'ndaki Dini Kraliyet Müziği ve Pansori Epik İlahisi Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıklar olarak belirlendiği zaman başladı. Bu unsurlar ayrıca 2001 ve 2003 yıllarında İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Başyapıtları olarak ilan edildiler. 1964 yılından beri gelenek taşıyıcıları bilgi ve becerilerini çıraklarına aktarmaktadırlar.

1.4.1. Yasal Düzenlemeler

961 sayılı Kültürel Varlıkları Koruma Kanunu 10 Ocak 1962 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıkların Yönetimi konusunda bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu yasa Kültürel Varlıklar Komitesi'nin kurulması, Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlık Taşıyıcılarının tanımlanması, burs yoluyla koruma ve geliştirme tedbirleri, icra organizasyonları ve acil önlemlerin alınması gibi konuları kapsamaktadır.

Kültürel Varlıkları Koruma Kanunu Uygulama Kararnamesi, Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıkların Taşıyıcılarının tanımlanma prosedürünü belirlemekte ve sistemde geleneğin gelecek kuşaklara aktarımı sağlayacak olan burs mekanizmasını da belirlemektedir.

1.4.2. Yaşayan Ulusal Hazineleler veya Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıkların Taşıyıcıları Kimlerdir?

Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıkların Taşıyıcılarına ('poyuja') adı verilmektedir. Bu kişiler veya organizasyonlar Somut Olmayan Kültürel Varlıkları dikkate değer nitelikte tarihsel, sanatsal veya akademik değer açısından gerçekleştirenlerdir.

1.4.3. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları

Somut Olmayan Kültürel Varlıklar, ifade ve uygulamalardır. Bunlar müzik, dans, drama, halk oyunları, adetler, savaş sanatları ve mutfaktır.

1.4.4. Sistemden Sorumlu Kuruluş

Kültürel Varlıklar Komitesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na danışma organı olarak hizmet eder. Bu komitenin alt komisyonlarından biri "Somut Olmayan Kültürel Varlıklar Komitesi"dir. Bu komite altı üyeden oluşmaktadır. Her bir üye Kültürel Varlıklar Kanunu'nda tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Miras alanlarını temsil etmektedir.

Komite üyeleri, Kültürel Varlıklar Yönetimi tarafından aday gösterildikten sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından atanmaktadırlar.

Üyeleri iki yıllığına seçilmektedir. Komite ihtiyaç duyulduğunda toplanmaktadır.

Somut Olmayan Kültürel Varlıklar Komitesi'nin görevleri şunlardır:

- Somut Olmayan Kültürel Varlıkların ve taşıyıcılarının tanımlanması ile bu tanımların iptali,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı'na; tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Varlıkların yönetimi ile bunlardan yararlanılması konularında tavsiyede bulunmak,
- Tanımlanmak isteyen uygulayıcılarla iletişim kurmak.

Somut Olmayan Kültürel Varlıklar Komitesi, Kültürel Varlıklar Enstitüsü ve Kültürel Varlıklar Yönetimi ile bu emirlerin uygulanabilmesi için birlikte çalışmaktadır.

1.4.5. Seçim Süreci

1. Tanımlanma için müracaat:

Yerel organizasyonlar tarafından yapılan müracaatlarda şu bilgiler yer almalıdır: Unsurun tarihi, detaylı bir tanım, uygulanmanın bağlamı, bu unsuru özel kılan nitelikleri, fotoğraflar, unsurun bir video kaydı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın gerekli gördüğü diğer belge çeşitleri.

2. Tanımlama için Araştırma:

Gönderilen bilgiler temel alınarak, en az üç Kültürel Varlıklar Komite üyesi tarafından raporlar hazırlanır.

3. Tanımlama için değerlendirme:

Araştırma raporlarını inceledikten sonra, Kültürel Varlıklar Komitesi tanımlama için karar verir.

Bir unsur seçildikten sonra, söz konusu varlığın taşıyıcıları bu unsurun hamileri olarak adlandırılır. Genellikle unsurun tanımlanması ve taşıyıcı/larının tanımlanması aynı zamanda gerçekleşir. “Eğer unsur çok iyi bilenen bir unursa, fakat uygulayıcısı yoksa veya uygulayıcının performansı yeterli görülmezse ya da 55 yaşın altında⁵ ise bu unsur tanımlanmaz. Aynı şekilde uygulayıcı tanınmış ünlü birisi fakat unsur tanımlamaya uygun görülüyorsa, uygulayıcı da unsur da tanımlanmaz ” (Jongsung, 2003:4).

4. Tanımlamanın duyurulması:

Resmi gazetede Somut Olmayan Kültürel Varlıklar olarak tanımlanan unsurlar bildirilir.

5. Tanımlamaların tartışılması:

Kültürel Varlıklar Komitesi, tartışma ve üzerinde düşünüldükten sonra, seçilen unsurun tanımlanıp tanımlanmayacağı konusunda karar verir.

6. Tanımlanmanın ilanı:

Karar Resmi Gazetede yayımlanarak uygulayıcılara, yerel organizasyonlara ve başvuru sahiplerine ilan edilir.

Tanımlama formları, tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Varlık unsurunun nasıl ve kim tarafından kanunlaştığına bağlı olarak “bireysel taşıyıcı” ve “grup taşıyıcısı” şeklinde değişiklik göstermektedir. Bu taşıyıcılar ayrıca “Yaşayan Ulusal Hazine” (inganmunhwajae) olarak da tanımlanmaktadırlar.

⁵ En az 55 yaşındaki uygulayıcının yeterli tecrübeyi elde etmiş olacağı düşünülmektedir.

1.4.6. Taşıyıcıların Hak ve Sorumlulukları

Geleneğin taşıyıcılarına, çıraklarına ve burslu öğrencilerine aylık ücret verilmesi, sağlık sigortası hizmeti, hastane masraflarına yardım, cenaze masraflarının karşılanması, eğitim programlarına destek ve kariyer gelişimlerine yardımcı olmak gibi birçok şekilde yararlar temin edilmektedir. Bu kişiler aynı zamanda savaş, silahlı çatışma ve diğer acil durumlarda özel devlet korumasından yararlanırlar. Dezavantajlı taşıyıcılar ise ilave yardım alır.

Bu elde ettikleri avantajlara karşı taşıyıcılardan, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen özel görevlerin yanı sıra; tanımlanan varlıkları gelecek kuşaklara aktarmaları, geleneksel kültürü özel veya hükümetin organize ettiği uygulamalar vasıtasıyla yaymaları beklenir. Bakanlık, bu kişilerin bütün koruma önlemlerini uygun şekilde uygulanıp uygulanmadığını takip etmektedir.

Somut Olmayan Kültürel Varlıkların sistematik şekilde korunmasına göz atıldığında, Kore sistemi sürekli şekilde miras prosedürünü usta kişilerden çıraklara, mezunlara ve burslu öğrencilere geçişi şeklinde sağlamaktadır.

Mirasın birey veya grup taşıyıcıları bir kez tanımlandıklarında, bu kişilerden stajyer öğrencileri desteklemeleri ve eğitim aktivitelerini uygulamaları istenmektedir. Hocalar tarafından tavsiye edilen üstün yetenekli stajyer öğrenciler burslu öğrenci olarak seçilirler. Seçilen burslu öğrenciler beş yıllık eğitimi tamamlar ve tam yetenekli seviyeye ulaşırlarsa “mezun” olarak adlandırılırlar. Bu mezunlar arasından en yetenekli olanları ise ustaların tavsiyesi ve kültür uzmanlarının değerlendirmeleri temel alınarak “çıraklar” olarak seçilirler. Seçilen çıraklar gelenek taşıyıcılarına yardımcı olurken gelenek taşıyıcılarının bilgi ve becerilerinden istifade ederler.

Taşıyıcıların üstüne düşen görevleri yerine getirmedeği durumlarda, cezalar uygulanır, en ağır ceza bu tanımlamaların iptalidir. Eğer Somut Olmayan Kültürel Varlık taşıyıcısı fiziksel veya ruhsal nedenlerden veya başka nedenlerden ötürü yeterli olmadığı addedilirse, Kültürel Varlıklar Yönetimi Yöneticisi taşıyıcının tanımlanmasını iptal edebilir. (1962 yılında çıkarılan Kültürel Varlıkları Koruma Kanunu 12. Madde) Eğer taşıyıcı ileri yaş veya hastalıktan ötürü artık becerilerini aktaramıyorsa, bu kişiler onursal taşıyıcı olarak kabul edilirler.

Eğer taşıyıcı ölürse, bay/bayan'ın tanımlanması iptal edilir. Taşıyıcıyı takip edecek tanımlanan herhangi bir varisi yoksa Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlık tanımlanması da iptal edilir.

1.4.7. Koruma Aktiviteleri

Kültürel Varlıklar Yönetimi, tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Varlıkların koruma aktivitelerinin etkili bir şekilde yapılmasından ve taşıyıcılarla birlikte gerçekleştirilmesinden sorumludur.

1.4.8. Eğitim

Somut Olmayan Kültürel Varlıklar için Miras Eğitim Merkezi kurulmuştur. Hükümet, genç kuşaklar arasında Somut Olmayan Kültürel Mirasın önemi konusundaki farkındalığı arttırmak için, sosyal eğitim programlarını, ders kitaplarının hazırlanmasını ve okullar tarafından uygulamaya konan Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıkların organizasyonları ile işbirliği içinde aktiviteler yapılmasını desteklemektedir.

1.4.9. Sergi ve Uygulamaların Desteklenmesi

El sanatları yarışması, bölgesel festival niteliğindeki önemli somut olmayan kültürel varlık taşıyıcılarının uygulamaları ve sergi gibi faaliyetleri desteklenmektedir. Taşıyıcıların ve üstün nitelikteki çırakların tekniklerini ve becerilerini göstermek, farkındalığı arttırmak ve kamuoyundaki beğeniyi sağlamak amacıyla yılda bir kez halk gösterisi yapılır. Bu halk gösterileri Kültürel Varlıklar Komitesi ve diğer profesyonellerin bu performansları değerlendirebilmelerini sağlar. Ayrıca taşıyıcının becerilerini koruyup koruyamadığı ve eğitim programının seviyesi hakkında da bilgi verir.

1.4.10. Belgeleme Aktiviteleri

Kültürel Varlıklar Yönetimi taşıyıcının uygulamalarını görsel olarak kayıt altına almaya çalışır. On dakikalık görsel kayıtlar her sene üretilir. Tanımlanan bütün unsur ve taşıyıcılar hakkındaki bilgileri içeren bir kitapçık Kültürel Varlıklar Yönetimi tarafından her sene basılır (<http://www.unesco.org>, 2009f).

Tablo 1.3. Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının İstatistikleri

	Sanat Alanı			Teknik Alan	Toplam
	Bireyler	Gruplar	Alt toplam		
Tanımlanan Unsur Sayısı	16	47 (56 org.)	63	46	109
Taşıyıcılar (Yaşayan Ulusal Hazine)	34	114	148	66	214
Çırak	56	190	246	56	302
Mezun	799	1,379	2,178	295	2,473
Burslu Öğrenci	19	-	19	71	90
Toplam	908	1,683	2,591	488	3,079

(Tablo 2004 Mayıs ayı verilerini içermektedir. Kaynak: UNESCO, <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=KR&topic=lht> Erişim Tarihi: 10.12.2009).

1.5. SENEGAL

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Senegal'de de somut olmayan kültürel miras tehlike altındadır. Sürekli koruma ve aktarım meselesi büyük önem arz etmektedir. Birçok Afrika ülkesinde, somut olmayan kültürel miras taşıyıcıları yeterli düzeyde korunamamaktadır. Bunların yanı sıra artan Batı kültürünün etkisi, gelenek taşıyıcılarının; geleneklerin; becerilerin kaybolması bu etkiyi arttırmaktadır. Büyük zengin mirasın kaybolma riski bu yüzden yüksektir.

Yaşayan İnsan Hazine Sistemi'nin Senegal'de uygulanması, ülke için daha iyi bir koruma sağlamış; bilgi ve becerinin aktarımı ve geliştirilmesine güvence olmuştur. 03.05.2006 tarih ve 00272 Sayılı Kanunla Kültür ve Tarih Miras Bakanlığı, Yaşayan İnsan Hazine Sistemi'nin seçimi için Ulusal Komisyon oluşturmuş ve bunu 3 Mayıs 2006'da yayınlamıştır.

1.5.1. Yaşayan İnsan Hazine Sistemi Kimlerdir?

YİH, bilgi ve becerileri sayesinde miras aktarımda önemli rol oynayan kişi ve gruplardır. İnsanlığın kültürel mirasının korunması ve geliştirilmesine yüksek seviyede katkı sağlayan kişilerdir.

1.5.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları

Aşağıda belirtilen beceri ve tekniklerde bulunmaktadır:

- Gösteri Sanatları: Müzik, şarkı söyleme, dans, drama, kukla, şiir, hikâyecilik
- El Sanatları: Oymacılık, boyamacılık, ressamlık, dizayn, dekorasyon, örmecilik, sepetçilik, saraçlık
- Doğa ve evrenle ilgili uygulamalar, kâinat ve tıp
- Sosyal uygulamalar, ritüeller ve inançlar
- Komite tarafından kabul edilen diğer teknik veya beceriler.

1.5.3. Sistemden Sorumlu Kuruluş

Ulusal Komisyon, Yaşayan İnsan Hazinelelerini tespit etmek için Kültür ve Tarihseel Miras Bakanlığı altında 2006 yılında Bakanlık emriyle kurulmuştur. Komisyon, üç yıllık bir süre zarfı için, 14 üyeden oluşmuştur. Komisyon üyeleri görevlerini ücretsiz olarak yapmakta ama dönemsel harcamalarını Bakanlıktan isteyebilmektedirler. Komisyonun daimi sekreteri kültürel miras yönetimi tarafından sağlanır. Komisyonun sorumlulukları:

- YİH seçim kriterlerini belirlemek,
- YİH'in genel kurallarını oluşturmak,
- YİH adaylarının seçim sonuçlarını duyurmak,
- YİH olarak seçilen kişi ve grupların takibini sağlamak,
- YİH ile ilgili ardı sıra gelen düzenlemeleri yapmak,
- Ulusal seviyede YİH araştırmasını yürütmek,
- YİH sisteminin uygulanması için yasal çerçevesinin oluşumunu ve gelişimi sağlamak.

Komisyon yılda iki defa toplanır. Toplantılara Kültür ve Tarih el Miras Bakanlığı veya temsilcisi başkanlık eder. Bakanlık, komisyon toplantılarına uzmanlığı kanıtlanmış kişileri çağırabilir. Ulusal Komisyon'a Y H aday müracaatları bizzat bilgi ve beceri taşıyıcıları tarafından, ilgili kurum kuruluş veya enstitüler tarafından yapılmaktadır. Komisyonun kendisi de aday gösterebilir. Bu durumda ta ıyıcıdan yazılı bir beyanat istenir. Komisyon konuya göre belirlenmiş 3 adaydan oluşan listeyi, kültürden sorumlu Bakanlığa sunar. Bakanlık, Y H listesinin kesin duyurusu yapar. Y H listenin kabul  her yıl Ulusal Miras Gününde kutlanır.

1.5.4. Seçim Kriterleri

Somut Olmayan Varlıkların seçim kriterleri:

- İnsan yaratıcılığın üstün bir değeri ve istisnai niteliğini yansıtmadı
-  nemli ölçüde tarihsel otantikliği kaybetmesi ve uygulayıcı sayısındaki azalma nedeniyle kaybolma tehlikesi altında olması

Y H seçilme kriterleri:

- Bilgi ve beceri düzeyi
- Birey veya grubun aktiviteleri
- Bilgi ve teknikteki ilerleme yeteneği
- Bilgi ve becerisini çıraklarına aktarma becerisi

1.5.5. Yaşayan İnsan Hazinelelerinin Hak ve Sorumlulukları

Yaşayan İnsan Hazineleleri unvanını bir kere elde eden kişi, bilgi ve becerisini aktarma konusunda devlet yardımını hak eder. Bu yardımın miktarı Komisyonun mevcut kaynaklarına göre ve öğretme özelliğine göre belirlenir.

Yaşayan İnsan Hazineleeri unvanı geri alınabilir. Geri alınma prosedürü komisyon tarafından belirlenir. Unvanın geri alınması Kùltür ve Tarihseel Miras Bakanlığı tarafından Komisyon önerisiyle gerçeeleşir. Ölüml söz konusu olduğuunda bu unvanın sahibi otomatik olarak bu unvanın niteliğini kaybeder (<http://www.unesco.org>, 2009h).

1.6. TAYLAND

Tayland'da Ulusal Sanatkârlar Projesi (National Artists Project) 1985 yılında başlatılmıştır. Bu proje ile ÷lke yararına veya kullanımına paha biçilmez sanat eserleri kazandıran sanatkârlar tanınmakta ve onura edilmektedir. Bu projenin ana hedefleri; üstün nitelikteki sanat eserlerini korumak ve Tayland'ın kùltürel mirasına önemli katkılar sağlayan sanatkârların artistik bilgeliklerinin bilinmesini sağlayarak sanatkârları ödüllendirmektir. Bu proje kapsamında, devlet sanatkârları desteklemekte, onlara daha iyi yaşam koşulları ve çalışma şartları sağlamaktadır. Sanatkârların halk için değerli ürünler yapmaya devam etmeleri sağlanmaya çalışılmakta, bilgi ve becerilerini gelecek kuşaklara aktarılabilmelerine olanak sağlanmaktadır.

1.6.1. Somut Olmayan Kùltürel Mirasın İlgili Alanları

Bu proje kapsamında, Ulusal Sanatkâr adaylarının yıllık seçiminde, uluslar arası alanda tanımlanan sanat sınıflandırma sistemi temel alınmaktadır.

- Görsel Sanatlar: ressamlık, heykeltıraşlık, grafik ve sanat tasarımı, fotoğrafçılık ve diğer
- Gösteri sanatları
- Dans, drama, koreografi, tiyatro, piyes, film yönetmenliği ve diğer

- Şarkı söyleme ve müzik besteciliği
- Edebiyat: Şiir, nesir, roman, belgesel, oyunlar ve diğer
- Mimari: Yapı teknikleri, yapılar ve diğer

1.6.2. Sistemden Sorumlu Kuruluş

Eğitim Bakanlığı, 1984 yılında Ulusal Kültür Komisyonu Ofisini (ONCC) bu iş için görevlendirdi. 1979 yılından beri kültürel çalışmaların merkezi olan ONCC, ulusal mirasın değerli parçaları olarak kabul edilen sanatkarların çalışmalarını onura etmekte ve kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. OCN, Ulusal Kültür Komisyonunun alt organıdır ve Eğitim Bakanlığı ile bütünlük arz etmektedir. Dört alt komite sistem altında belirlenmiştir, aynı zamanda bir yönetici alt komite Ulusal Kültür Komisyonu tarafından atanmıştır. Alt komiteler; yıllık seçim, Ulusal Sanatkar adaylarının kararlaştırılması, Ulusal Sanatkar Günü tanıtımı, Kültürel Destek Fonu'nu arttırıcı etkinlikleri düzenlemek gibi amaçları gerçekleştirmek için kurulmuştur.

1.6.3. Seçim Süreci

ONCC, özel ve kamusal taşra otoriteleri ile enstitülere Ulusal Sanatkar adaylarını belirlemeleri için çağrıda bulunur. Taşra kültür alt komite/meclisleri, kültür merkezleri, üniversiteler ve kolejler, sanatla ilgili hükümet ofisleri, özel ofisler, dernek ve vakıflar, Ulusal Sanatkarlar ve medya aday belirleyebilir.

Dört alt komitenin (görsel sanatlar, mimari, edebiyat, gösteri sanatları) her biri seçim kriterlerini uygulayarak en iyi adayı ayrı ayrı değerlendirir ve seçer. Yönetici alt komisyon, alt komitelerin yaptığı aday seçimlerini inceler. Seçilen adaylar kesin kararı verecek olan Ulusal Kültür Komisyonu'na sunulur. Komisyon, en iyi Ulusal Sanatkarın seçileceği adayı her bir sanat kategorisi için belirler ve duyurur.

Bir kez tayin edilen, Ulusal Sanatkârlar kraliyet dinleyicilerinin olduğu Ulusal Sanatkâr Gününde (24 Şubat) ödül töreniyle onurlandırılır. Ulusal Sanatkâr ödülü, verilen resepsiyon ve gösteri ile kutlanır. Ulusal Sanatkâr kutlama aktivitelerin olduğu akademik bir program, Tayland Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilir. Ulusal Sanatkâr Günü medya tarafından ulusal çapta duyurulur ve ulusal sanatçıların refahı için fonlar oluşturulur. Bangkok'un dışında bölgesel ve mahalli kültür merkezlerinde de festivaller ve fuarlar düzenlenerek kutlamalar gerçekleştirilir.

1.6.4. Seçim Kriterleri

Ulusal Sanatkâr seçilmek için, adayların aşağıda belirtilen koşulları sağlamaları gerekmektedir:

- Ödülün verileceği Tayland Günü'nde adayın hayatta olması gerekmekte;
- Sanatçı yüksek kabiliyete sahip olmalı, oldukça deneyimli ve kendi sanat alanında seçkin çalışmalara sahibi olması gerekmekte;
- Aday seçkin bir sanatçı olmalı, kendi alanında yaratıcı çalışmalara sahip olmalı, kendi sanat dalında geçmişte gelişmeler kaydetmiş ve kaydetmeye devam ediyor olmalı;
- Aday kendi sanat alanındaki bilginin yayılmasına destek sağlamalı ve bu bilgiyi yaymalı;
- Aday kendi sanat alanındaki hali hazırdaki uygulayıcılardan biri olmalı;
- Sanatçı iyi ahlaki değerlere sahip olmalı ve kendi alanına karşı sevgi duymalı;
- Adayın çalışmaları toplum ve insanlık için yararlı olmalı.

1.6.5. Ulusal Sanatkârın Hak ve Sorumlulukları

Her bir Ulusal Sanatkâra onur plaketi ve altın bir nişane verilir.

Bay/ bayan;

- Aylık ücret alır,
- Tıbbi sigortayı hak eder,
- Kaza anında maddi yardım alır,
- Önemli olaylarda veya hastalıkta hediyeler alır,
- Kendi çalışmalarını halka sunmak için yaptığı resmi gezilerde geçirebileceği kazalara karşı sigorta primi,
- Ölüm yardımları (ölüyü yakmada yardım, cenaze ve dini tören harcamalarına destek)
- Ölümünden sonra çalışmalarının kitaplaştırılmasında maddi destek ve gezi yardımları (resmi gezilerde oluşan harcamalar için)

Ulusal Sanatkârların sorumlulukları:

- Gelecek kuşaklara bilgi ve becerilerinin eğitim, öğretim, yazma ve ders verme gibi yöntemlerle aktarılmasını sağlama,
- Halk için yaratıcı eserler oluşturmaya devam etme,
- Kendi sanat alanıyla ilgilenenlere karşı hoş görülü olma ve danışmak isteyenlere açık olma.

1.6.6. Tanıtım Aktiviteleri

Büyük Sanatkâr Salonu 2001 yılında halka açılmıştır. Bu salonda Ulusal Sanatkârların çalışmaları sergilenmektedir. Salon, Ulusal Sanatkârların deneyimlerini paylaştıkları; bilgi ve becerilerini diğer sanatçılara, öğrencilere ve halka aktarabildikleri bir sahne görevi de görmektedir. Salon aynı zamanda uluslararası eğitim, araştırma, sanatla ilgili

bilgi ve kültür merkezidir. Salon, Ulusal Sanatkârların edebiyat, görsel sanatlar, mimari ve gösteri sanatlarındaki çalışmalarını sergiledikleri gösterilere ev sahipliği yapmaktadır. 2005 Mayıs ayı verilerine göre, 163 Ulusal Sanatkâr tanımlanmıştır (www.unesco.org, 2009).

Tablo 1.4. Ulusal Sanatçıların Kategorilere Göre Dağılımı

Kategori	Toplam Belirlenen Ulusal sanatçı	Ölenler	Yaşayanlar
Edebiyat	24	6	18
Görsel Sanatlar	35	15	20
Gösteri Sanatları	97	34	63
Mimari	7	-	7
Toplam	163	55	108

(Kaynak:UNESCO,

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=TH&topic=lht>, Erişim Tarihi: 10.12.2009).

1.7. NİJERYA

Nijerya'da Yaşayan Ulusal İnsan Hazine Sistemi'nin kurulma temelleri Norveç hükümetinin desteklediği bir proje sayesinde 2004 yılında atılmıştır. 2007 yılının Mart ayında ise sistem kuruldu. Bu kurulma halka ilan edildi, ilk YİH ödül töreni yapıldı; YİH'lere plaket, liyakat ve para yardımları yapıldı. (10 YİH somut olmayan kültürel mirasın 4 kategorisi arasından seçildi)

Nijerya sisteminin kuruluş amacı, somut olmayan kültürel mirasın korunmasını kurumsallaştırarak devamlılığı sağlamaktır. Bu mekanizma ile YİH'lere resmi olarak tanınma sağlanmakta ve destek verilmektedir. Koruma, ustaların teknik bilgi ve becerilerini gelecek kuşaklara aktarmalarıyla sağlanmaktadır. Bu sayede geleneksel bilgi ve tekniğin gelecek nesillere

sürekli aktarılması temin edilerek; ulusal ve uluslar arası farkındalık yaratılmaktadır.

1.7.1. Yasal Düzenlemeler

Nijerya, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne taraf devletlerdendir. Federal Kültür ve Turizm Bakanlığı Nijerya hükümetine tavsiyelerde bulunması ve 2003 Sözleşmesini ulusal düzeyde uygulanmasını sağlamak maksadıyla somut olmayan kültürel miras konusunda yetkili "Ulusal Komisyon"u oluşturmuştur. Komisyon, Nijerya'da YİH sistemi konusunda da yetkili kuruluştur.

1.7.2. Yaşayan İnsan Hazineleeri Kimlerdir?

YİH, 50 yaşın üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın özel bir alanındaki üstün yetenek ve teknik bilgiye sahip Nijeryalılarıdır. Geleneksel bilgi ve becerilerin gelecek kuşaklara aktarılmasını arzulayan ve bu konuda önemli bir yere sahip kişilerdir.

1.7.3. Sistemden Sorumlu Kuruluş

Sistem Federal Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından izlenmektedir, bu resmi hükümet organı Nijerya'daki bütün kültürel işlerden sorumludur. Bakanlık, Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Komisyonu'nu (NATCOM) kurmuştur. Komisyon Nijerya'daki YİH yönetimiyle yetkilendirilmiştir. Bu komisyon; yöneticilerden, kültür uzmanlarından, akademik ve kültür çevrelerinde güvenilir kişilerden oluşmaktadır.

Komisyon programın günlük ihtiyaçlarına karar veren Danışma Komitesini kurmuştur. NATCOM, sistemin devamlılığı ve sürdürülebilirliği için uzun vadede yasal düzenlemeyi başlatacaktır.

Danışma Kurulu başkan tarafından yönetilir ve Ulusal Komiteden seçilen 11 kişiden oluşur. Danışma Kurulu'nun başlıca görevleri:

- YİH ulusal kaydının oluşturulabileceği yerden gerekli bilgileri toplamak ve birleştirmek,
- Objektif kriterlere dayanarak, değişik alanlardan belli sayıdaki YİH temsilcilerinin onayı için tavsiyede bulunmak,
- Broşüre dönüşecek iyi formüle edilmiş açıklayıcı bir belge hazırlamak.
- Danışma Komitesi YİH sisteminin kurulması ile ilgili bütün konuları Ulusal Komiteye rapor eder.

1.7.4. Seçim Süreci

Federasyonun 36 eyaleti ile federal devlet merkezi topraklarından seçilen aday dosyaları Danışma Kuruluna gönderilir. Bireysel başvurular da yapılabilir. Adayları değerlendirmek için bir çizelge yapılır. Danışma Kurulu üyeleri aday bilgilerini onaylamak için ülkenin değişik yerlerine giderler. Daha sonra onaylanan liste Ulusal Komisyona kesin karar ve seçim için gönderilir.

Danışma kurulu ve uzmanlar tarafından başka adaylar da seçilebilir. Ulusal Komisyon tarafından onaylanan adaylar Başbakan'a iletilmek ve ilan edilmek üzere Kültür Bakanlığına gönderiler.

1.7.5. Seçim Kriterleri

Adayların seçimi birçok kültürel ifadeye dayanmaktadır. Belirtilen etmenler adayların seçiminde göz önünde bulundurulmaktadır. Adayların sahip olması gereken özellikler şöyledir:

- Kendi alanlarında mükemmel nitelik ve üstün bilgiye sahip olmaları; sanatlarını icrada ustalık sahibi olmaları,
- Profesyonelliğe kendilerini adanmış olmaları, yıllarını üretime, standartların oluşturulmasına ve etik çalışmaya vermiş olmaları,
- Sanata ve geleneksel uygulamalara bağlı, yaptıkları işlerle uyumlu olmalarına,
- Bilgi ve becerilerini arttırma isteği/yeteneği olan kişi veya grup olmaları, yeni fikirleri uygulamaya hazır olmaları, yeni beceriler kazanmaya çalışmaları,
- Bilgi ve becerilerini yaygın ve örgün eğitim programlarıyla çıraklarına aktarma yeteneğine sahip olmaları,
- Zorluklarla mücadelede gösterdikleri gayret, zorluklara ve tehlikelere karşı duracak güçte ve kararlılıkta olmaları,
- 50 yaşın üstünde olmaları ve kaybolma tehlikesi olan bir bilgiye sahip olmaları istenmektedir.

1.7.6. Yaşayan İnsan Hazineilerinin Hak ve Sorumlulukları

Yaşayan İnsan Hazineilerine ulusal ve uluslararası bir tanıtma sağlanır.

- Adayların ve ustaların ilan edildiği bir web sitesi oluşturulur.
- Resmi bir ödül/ ilan töreni yapılır. (Devlet başkanının katılmasının düşünüldüğü)
- Teşvik ve motivasyon amaçlı hediyeler verilir.

- Zaman zaman ustaların çalışma/performansları için sergiler düzenlenir.
- Gerekli düzenlemeler Ulusal Komite tarafından yapılarak, okul veya başka bir ortamda ustalar bilgi ve becerilerini ilgili kişi veya çıraklarına aktarma fırsatı bulurlar.

Adaylar/ödül sahibi kişiler için Ulusal Komite tarafından eğitim çalışmaları ve seminerler organize edilir. (www.unesco.org, 2009i)

1.8. FİLİPİN CUMHURİYETİ

Filipin Cumhuriyeti 1992 yılında 7355 nolu yasa ile Yaşayan Ulusal Hazine Ödülü'nü (Gamaba; Gawad sa Manglilikh ng Bayan) yasalaştırmıştır. Yaşayan Ulusal Hazine Ödülü'nün kökeni, 1988 yılında Makati-Ayala Rotary kulüp tarafından çıkarılan Ulusal Halk Sanatçısı Ödülü'ne dayanmaktadır. Ulusal Halk Sanatçısı Ödülü Filipin el sanatları temsilcisi olan sanatçılara verilen bir tanıtım ifadesi idi.

1.8.1. Yasal Düzenlemeler

5 Mart 1992 yılında çıkarılan 7355 sayılı kanunun amacı:

- Geleneksel halk sanatçılarının önemini onaylamak,
- Toplulukların sanatsal geleneklerini canlandırmak,
- Geleneksel halk sanatçılarının bilgilerini aktarmalarını sağlamalarına yardımcı olacak ve bunu gerçekleştirecek mekanizmaları oluşturmak,
- Sanatçıların çalışmalarını ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtırma olanaklarını sağlamaktır.

Ulusal Kültür ve Sanat Komisyonu (NCCA) Yaşayan Ulusal Hazineleer Sisteminin uygulanmasından sorumlu kuruluştur. NCCA, 5 şubat 1992 yılında 7356 sayılı yasa ile kurulmuştur. Yaşayan Ulusal Hazineleer seçim kural ve düzenlemeleri 2000 yılında düzeltilmiş, sistemin uygulanmasındaki detaylı prosedür şartları belirlenmiştir.

1.8.2. Yaşayan Ulusal Hazineleer Kimlerdir?

“Manglilikha ng Bayan” ya da Yaşayan Ulusal Hazineleer herhangi bir Filipin geleneksel sanatıyla uğraşan birey veya gruplardır. Bu kişi veya gruplar üstün yetenek ve bilgiye sahiptirler ve deneyimlerini aktarmaktadırlar. Geğmişte sahip oldukları artistik beceri ve teknik bilgiyi şimdiki kuşaklarla paylaşan ve birlikte uygulayan kişi veya gruplar Yaşayan Ulusal Hazineleer’dir. (7355 sayılı yasanın 3. Bölümü)

1.8.3. Somut Olmayan Kültürel Mirasın İlgili Alanları

Yaşayan Ulusal Hazineleer’in seçim kural ve düzenlemelerine göre geleneksel halk sanatları, örneğin halk mimarisi, deniz taşımacılığı, dokumacılık, oymacılık, gösteri sanatları, edebiyat, grafik ve plastik sanatlar, süsleme, tekstil veya iplik işleri (sanatı), şmlekçilik vb. alanlarda ödül verilmektedir.

1.8.4. Sistemden Sorumlu Kuruluş

Sistem, NCCA tarafından takip edilmektedir. Komisyon, Filipin Cumhuriyeti’nin bu alandaki politikasını oluşturan, kültür ve sanat konularında koordinasyonu sağlayan kuruluşudur. 1992 yılında 7356 sayılı yasa ile kurulmuştur. Komisyon; geleneksel sanatçılarını tanımayı, geleneğin aktarımını

sağlamak için bir program geliştirmeyi, Yaşayan Ulusal Hazinelerin tanınması için gereken önlemleri almayı ve Filipin halkı arasında bu kişilerin saygınlığını arttırmayı hedeflemektedir.

NCCA, Gawad sa Manglilikha ng Bayan Komitesi'ni kurmuştur. Komite, politika oluşturma, plan ve programları uygulama, potansiyel adayların belirlenmesi ve tanınması amaçları doğrultusunda kurulmuştur. Komite, Komisyon tarafından belirlenen beş kişiden oluşmaktadır.

Gamaba Komitesi, uzmanlardan oluşan özel bir heyetten yardım almaktadır. Heyet; araştırma, adil seçim, adayların ödül için dikkatli incelenmesi konuları doğrultusunda toplanmaktadır. Heyet, Yaşayan Ulusal Hazineleri seçim kural ve düzenlemelerinin kriter ve özelliklerini kullanmaktadır.

Heyet, NCCA tarafından belirlenen geleneksel halk sanatları uzmanlarından oluşur. Uzmanların görevleri tanımlama ve seçim sürecinden sonra biter. Heyet kendi bünyesinde özel bir Araştırma Komitesi kurar, ödül için adaylıkların tanınması ve belgelenmesi sürecine rehberlik eder. Her bir alan için en az iki uzman bulunmaktadır. Ayrıca kendi üyeleri arasında beş kişilik özel bir İnceleme Komitesi oluşturulmuştur. Bu Komite adayları, denetleyicilerden oluşan ilgili komiteye önerir.

Denetleyicilerden oluşan Komite ise, Gamaba Komitesi kurulunun beş üyesi, Gamaba Komitesi tarafından belirlenen dört uzman, uygulayıcılar ve geleneksel sanat uzmanlardan oluşmaktadır. İnceleme Komitesinin önerilerini ve adayların yeterliliklerini değerlendirir ve önerilerini Ulusal Kültür ve Sanat Komisyonu kurul üyelerine sunar.

1.8.5. Seçim Süreci

Araştırma Komitesi, öncelik alanlarını belirledikten sonra ülkenin değişik yerlerine belirlenen kriterler ve nitelikler doğrultusunda araştırma yapılması ve adaylar hakkında bilgi toplanması için gönderilmektedir.

Adaylar, kültür toplulukları alt komisyonları ve geleneksel sanatlardan, kültür kuruluşlardan, devlet kuruluşlarından, özel kuruluşlardan, bölgesel kültür ofislerinden, üniversiteler ve özel kişiler tarafından belirlenebilir. Diğer adaylar Araştırma Komitesi tarafından saptanır. Daha sonra İnceleme Komitesi adayları ödül için denetleyicilerden oluşan komiteye önerir.

İnceleme Komitesi önerilerinin yeniden incelenmesinden ve Araştırma Komitesi tarafından hazırlanan adayların nitelikleri hakkındaki belgeler doğrultusunda değerlendirilmesinden sonra denetleyicilerden oluşan komite önerilerini Gamaba komitesine sunar. Buradan da NCCA'ya gerekli düzenlemenin yapılması için sunulur. Adayların adları Ulusal Kültür ve Sanat Komisyon Kurulu tarafından onaylanır ve Filipin Cumhuriyeti Devlet Başkanına ilan etmesi için sunulur.

Ödülün bahşedilmesinden önce ödül sahipleri hak ve sorumlulukları hakkında bilgilendirilirler. Bir antlaşma metni NCCA ile ödül sahibi arasında imzalanır.

Son olarak Filipin Cumhuriyeti Devlet Başkanı ulusal bir törenle ödülü sahibine verir. Bu ödül törenini ödül sahibinin kendi vilayetinde yapılacak tören izler.

1.8.6. Seçim Kriterleri

Adayların seçiminde, aşağıda belirtilen kriterler ve nitelikler göz önünde bulundurulacaktır. (Manglilikh ng Bayan Seçimindeki Kurallar ve Düzenler'in 4. maddesi) (6. ve 7. bölümler):

- a) Filipin adetlerini, geleneklerini, inançlarını, ritüellerini korumuş olan geleneksel kültür topluluğunun veya yerel topluluğun üyeleri olmaları,
- b) En az elli yıllık bir geçmişi ve dokümanı olan geleneksel halk sanatlarıyla uğraşmış bulunmaları,
- c) Devamlı olarak bu geleneği uygulamış veya üretmiş, uzun bir süre belirgin ve üstün niteliklerde eserler vermiş olmaları,
- d) Sanatları için gerekli malzeme ve alet kullanımında maharetli olmaları, sanatlarında usta unvanlarını kanıtlamaları ve üstün teknik nitelikli eserlere sahip olmaları,
- e) Bilgi ve becerilerini diğer topluluk üyelerine aktarmış veya aktaracak olmaları.

Grup bireyleri ortak tanınma için belirtilen nitelikler dışında aşağıda ifade edilen niteliklere de sahip olmaları gerekmektedir:

- a) Grup, özel geleneksel bir halk sanatını icra ediyor olmalı.
- b) Grup, ödülün alınması ve yönetimi konusunda organize olmaya istekli olmalıdır.

1.8.7. Yaşayan Ulusal Hazine Hak ve Sorumlulukları

Yaşayan Ulusal Hazine, bilgi ve becerilerini genç kuşaklara çıraklık ve etkili olduklarını düşündükleri diğer eğitim metotlarını uygulayarak aktarmak zorundadırlar. Yaşayan Ulusal Hazine'lerden geleneksel halk sanatlarını uygulayıcı kurumla işbirliği içerisinde geliştirmeleri ve yaymaları

beklenmektedir. Aynı zamanda Ulusal Müzeye örnekler, kopyalar veya kendi çalışmalarıyla ilgili belgeleri bağışlamaları gerekmektedir. (7355 sayılı kanunun 6. Bölümü ve YİH seçimindeki Kurallar ve Düzenler kural VII. Bölüm 23) Ödül kazananlar bilgi ve becerilerini aktarma sorumluluklarını yerine getirmezlerse kendilerine verilen aylık kesilir.

Yaşayan Ulusal Hazine, ilerlemiş yaş veya güçsüzlükten dolayı kendi sanatlarını öğretme yeteneklerini kaybederlerse yine aynı unvanla tanınırlar, eğer:

- a) Önemli miktarda eser vücuda getirdiyse ve sürekli kendi sanatlarında üstün nitelikte eserler sergilediyse ve bu sayede bu sanatların gelişmesi için önemli roller gerçekleştirdiyse.
- b) Toplumun sanatsal geleneğinin canlanmasında etkili olduysalar.
- c) Toplumun geleneksel olarak tanıdığı bir halk sanatında; bilgilerini ve becerilerini toplumun diğer bireylerine aktardıysalar.
- d) Toplum bu kişileri usta olarak benimsediyse ve öğretici olarak tanımladıysa.

Üç kişi 1993 yılında, iki kişi 1998 yılında, üç kişi 2000 yılında ve üç kişi 2004 yılında olmak üzere; 2005 yılı itibarıyla 11 kişi bu unvanı almaya hak kazanmıştır. (www.unesco.org, 2009j)

1.8.8. Ödül ve Diğer Teşvikler

Yaşayan Ulusal Hazine'ye (the Manglilikh ng bayan) verilen ödüle Gawad sa Manglilikh ng Bayan adı verilir. Ödül kazananlar, hatıra plaketi veya madalyası alırlar; bu plaketin bir kopyası da ilgili taşra müzesinde veya daha büyük bir kültür merkezinde geleneksel halk sanatlarına olan duyarlılığı arttırmak ve daha iyi tanıtımlarını sağlamak amacıyla sürekli sergilenir.

Başlangıç ödeneği ve daha sonra da aylık ödenek yaşayan insan hazinelerinin sorumluluklarını gerçekleştirebilmeleri için verilir. Başlangıçta 100,000⁶ Filipin Pezosu (PHP) ve aylık 10,000 PHP verilir. Komisyonun bu aylığı Yaşayan Ulusal Hazinelerinin sorumlulukları yerine getirmedeği konusunda ciddi belirtiler oluşunca keser. Bu ödül Yaşayan Ulusal Hazinelerinin yaşam koşullarının kötü olduğu durumlarda arttırılabilir.

Yaşayan Ulusal Hazinelerinin bütün çalışmaları fotoğraflanır ve katalog haline getirilir. Çalışma metotları ve aletleri de aynı şekilde belgelenir. Bu aletleri ve materyalleri kullanma biçimi ve yaptığı tasarımlar konusunda mesleki bir eğitim vermesi istenebilir. Bu konuda ticaret ve endüstri şubesi, eğitim şubesi, kültür ve spor ile özel kuruluş ve vakıflarla işbirliği ile en yakın sanat veya ticaret okulunda Yaşayan Ulusal Hazinelerinin bilgi ve becerilerini etkili bir şekilde aktarması talep edilir. Bu sayede geleneksel halk sanatları korunabilir.

Bir fizibilite çalışması yapılarak ödül sahibinin sanatı özel kumaş endüstrisine dönüştürülmesi ödül sahibinin bölgesinde sağlanmaya çalışılır. Bu görev ticaret şubesi ile özel yatırımcıların birlikte çalışması ile sağlanmaya çalışılır.

Ödül sahibi Filipin kültürel mirasında geleneksel halk sanatına saygı amaçlı olarak, bölgesel ve kültürel etkinliklere davet edilebilir (7355 Sayılı Kanun, sayfa 3 bölüm 5 Ödül ve Diğer Teşvikler; www.unesco.org, 2009k).

1.8.9. Uygulayıcı Kuruluş

Ulusal Kültür ve Sanat Komisyonu, 118. yürütme kanununa göre kurulmuştur. Komisyon kanunun uygulanması için etkili bir program geliştirir

⁶ İlk tahsis olarak 3,208 TL ve 320 TL aylık verilmektedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Alım Satım Konu Olmayan Dövizlere İlişkin Bilgi Amaçlı Kur Tablosu 05.01.2010 verileri 1 Filipin Pezosu PHP=0,03208 TL karşılığıdır.

ve Manglilikha ng Bayan'ın seçimini belirleyen kural ve kriterleri yayınlar. Bu amaçları gerçekleştirmek için Komisyonun yetki ve görevleri şunlardır:

- Geleneksel halk sanatları kategorisinde Komisyon'un araştırma ve adil seçiminde yardımcı olacak nitelikte Uzmanların katıldığı paneller oluşturmak veya atamak,

- Gerekli durumlarda finansman yardımını arttırmak,

- Manglilikha ng Bayan'ın bilgi ve becerilerini aktarmasını sağlayacak uygun programlar geliştirmek bunun için ilgili kamusal ve özel organlarla beraber çalışmak,

- Ödül sahiplerinin kültürel/entelektüel mülkiyet haklarını koruyucu önlemler almak,

- Ödül sahiplerinin tasarım, materyalleri kullanma, alet ve tekniklerinin bilinmesine ve geliştirilmesine katkı sağlamak,

- Halkın Manglilikha ng Bayan'ın başarılarını takdir etmesini ve gurur duymasını sağlayacak programlar geliştirerek duyarlılığı arttırmak,

- Ödül sahiplerine sadece estetik acıdan değil maddi yönden de gelir sağlayacak kamusal ve özel sektör işbirliğini sağlayacak etkinlikleri ticaret ve endüstri bölümü, bilim ve teknoloji bölümü, turizm bölümü ile ortaklaşa gerçekleştirmek,

- Bu yasanın uygulanması için hükümet ve özel sektörden fon sağlamak. (7355 Sayılı Kanun sayfa 4-5, bölüm 7 Uygulayıcı Organ; www.unesco.org, 2009k)

1.8.10. Vergi Ayrıcalıkları

Filipin Ulusal Kültür ve Sanat Komisyonu'na özellikle Manglilikha ng Bayan için herhangi bir hediye veya bağış yapan kişilerin sahip olacağı ayrıcalıklar:

-Bağışlayana vergi muafiyeti uygulanacaktır.

-Bağışlayanın brüt gelirinden bağış miktarı kadar vergi indirimi sağlanacaktır. (7355 sayılı kanun, sayfa 5 bölüm 9 Ödül Vergi Ayrıcalıkları; www.unesco.org, 2009k)

1.8.11. Kültürel Mirasın Koruması Açısından 7356 Sayılı Filipin Kanunu

7356 sayılı Filipin kanunu, Ulusal Kültür ve Sanat Komisyonu'nun kurulmasını ve ulusal bağış fonunun bu doğrultularda oluşturulmasını sağlamıştır. Bu kanunun kültürel mirasın korunması konusunda öne çıkan birkaç maddesi şöyle sıralanabilir.

8. Bölüm Komisyon: Komisyon, kültür ve sanat gelişimi için politikalar üretmek için kurulmuştur. Komisyon, Kültür ve Sanat Ulusal Bağış Fonu'nu yönetir ve sanatsal özgürlük ortamında sanatsal üretimi arttırmayı teşvik eder. Ayrıca, Filipin kültürel mirasını korur.

12. Bölüm Himaye: Filipin ulusunun tarihsel ve kültürel mirasını koruma ve geliştirmeye çalışır. Bu gerçekleştirmek için kaybolma tehlikesi altında olan dokumacıları, dini şarkı söyleyenleri, dansçıları ve diğer el sanatkârları gibi kültürel değerleri tanır ve korumaya çalışır. Bu sayede sanatsal, dilsel ve mesleki beceriler geliştirilmiş ve korunmuş olur.

Artistik ve kültürel ürünlerin beğenilerek ve sevilerek birçok ülkeye yayılması için Eğitim Şubesi, Kültür ve Spor, Turizm, Bölgesel ve Dâhili Hükümet, Dış İlişkiler ve ilgili diğer tüm ajans, kamusal ve özel kurumlarla ortaklaşa çalışır. Bu doğrultuda Filipin sanatkârlarını, kültür emekçilerini ve yaratıcı eserleri diğer ülkelerde koruma ve geliştirme için standartlar oluşturur

ve tüzük yayınlar. Kültür emekçilerinin ve idarecilerin sürekli eēitimini vasıflı eēitmenler aracılıēıyla destekler ve teēvik eder.

13. Bölüm Yetkiler ve Görevler: Himaye görevini ger ekleētirebilmek için bazı yetkileri kullanır ve görevler üstlenir. Kamusal,  zel sektör, bölgesel, ulusal ve uluslararası kuruluēlardan uygulamalarını ger ekleētirmek; Kültür ve Sanat Ulusal Baēıē Fonu oluēturmak için kaynak bulur. Kültür ve Sanat Ulusal Baēıē Fonu'nu idare eder; Filipin kültür ve sanatlarının yayılması, korunması ve geliēimi için baēıēlarda bulunur. Filipin Baēbakanına  zel bir ödülün Filipin kültür ve sanatında önemli katkılar saēlamıē kiēilere verilmesini de içeren kültür ve sanat konularında tavsiyelerde bulunur (<http://www.unesco.org>, 2009I).

İKİNCİ BÖLÜM

YİH ULUSAL SİSTEMLERİNİN UNESCO KRİTERLERİ DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ

UNESCO Genel Müdürlüğü Somut Olmayan Kültürel Miras Şubesi tarafından belirlenen Yaşayan İnsan Hazineleeri Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Unsurlar (Yasal Hükümler, Kimlik Saptama, Uzmanlar Komisyonu, Seçim Ölçütleri, Aday Sayısı, Tayin edilenlerin tanınması ve ödüllendirilmesi, Hak İptali) çerçevesinde Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Sistemleeri'ni oluşturan Çek Cumhuriyeti, Filipin Cumhuriyeti, Fransa, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Nijerya, Senegal, Tayland 'ın ulusal sistemleeri karşılaştırmalı olarak değerdendirilecektir.

2.1. YASAL HÜKÜMLER

Çek Cumhuriyeti'nde 2001 yılının Ocak ayında Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılan "Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı" başlığını taşıyan kanunla YİH ulusal sistemi için yasal bir zemin oluşturulmuştur. Geleneksel halk kültürünü koruma ve geliştirme stratejileeri çerçevesinde 16 Aralık 2002'de çıkarılan "Kültür Bakanlığı'nın Kültür Alanındaki Etkinlikler Ödülleeri" ile de Çek Cumhuriyeti tarafından tanımlanan Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârına yasal bir statü kazandırılmıştır. Bu yasa, sistemden sorumlu olan komisyonun nasıl oluşturulduğunu, komisyonun çalışma biçimi ve bu komisyon üyelerinin seçilme kurallarını belirlerken, komisyonun YİH adaylarının seçmelerinde uygulayacakları prosedür kurallarını da tayin etmektedir.

UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler’de, söz konusu sistem için kurumsal esaslar içeren bu tarz düzenlemelere fertler, gruplar ve toplulukların doğrudan aktif katılımının eşlik etmesi tavsiye edilmektedir. Çek Cumhuriyeti’nde bu durum “Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı” unvanı adayları bilimsel ve uzman enstitüler, müzeler, birlikler ile kar amacı gütmeyen organizasyonlar, bireyler ve hükümet organları tarafından Ulusal Halk Kültür Enstitüsü’ne ön eleme için sunulabilir şeklinde yer bulmuştur.

Fransa, 16 Mart 1994 yılında Kültür ve Komünikasyon Bakanlığı tarafından bakanlık emriyle El Sanatları Kurulu’nu kurulmuştur. 28 Mart 2002’de bakanlık emri değiştirilmiş, 3 Ağustos 2004 yılında çıkarılan bakanlık emri ile El Sanatları Kurulu ve El Sanatları Komisyonu’na dönüşmüştür. Usta sanatçı unvanı ise 15 Kasım 1994 yılında çıkan bakanlık emriyle oluşturulmuştur. Yasa ile komisyon üyelerinin seçim kuralları, komisyonun işleyişi belirlenmiştir. Usta sanatçıların seçim kriterleri de saptanmıştır.

Japonya Hükümeti 1950 yılında belirli bireyleri ve grupları önemli somut olmayan kültürel varlık taşıyıcılarını, Yaşayan Ulusal Hazineleeri olarak tanımlamaktadır (Deacon, Dondolo vd. 2004:21). 1955 yılında yasa kapsamı genişletilmiş, 1975 yılında ise “Halk-Kültürü Varlıkları” tanımlanmıştır. En son değişiklikler ise 2004 yılında Halk Teknikleri, Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıklarına ayrı bir kategori olarak eklendiğinde ve koruma tedbirleri alındığında gerçekleştirilmiştir. Sistem somut olmayan kültürel miras birey ve grup taşıyıcılarının tanımlanması esasına bağlı olarak yürütülmektedir. Somut olmayan kültürel mirasın tanımlanması ve taşıyıcılarının seçim kriterleri Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı altında kurulan Kültürel İşler Ajansı tarafından belirlenmektedir. Japonya yasal hükümler konusunda en eski ve detaylı düzenlemelere sahip ülkelerden biridir.

Güney Kore, 1962 yılında 961 sayılı Kültürel Varlıkları Koruma Kanunu’nu yürürlüğe koymuştur, önemli kültürel varlıklar ile gelenek

taşıyıcılarının korunması ve tanımlanmaları ise 1964 yılında başlamıştır. Kanun, önemli somut olmayan kültürel varlık taşıyıcılarının tanımlanması, burs yoluyla koruma ve geliştirme tedbirleri, icra organizasyonları ve acil önlemlerin alınması gibi konuları kapsamaktadır. Japonya'da olduğu gibi Güney Kore'de yaptığı yasal düzenlemeler ile sistemini sürekli yenilemekte ve güncellemektedir. Somut Olmayan Kültürel Varlıkları Koruma Kanunları, kültürel varlıkları koruma kanunları başlığı altında 1982 yılından bu yana değiştirilmektedir. 1982 yılında tamamen değişen kanun maddeleri, 1984, 1987, 1988, 1989, 1993, 1995, 1997, 1999, 2000, 2001, 2002 ve 2005 yıllarında değişikliğe uğramıştır (The Intangible Cultural Heritage Safeguarding System of Korea, s:25).

Senegal, 03.05.2006 tarih ve 00272 sayılı kanunla Kültür ve Tarihsel Miras Bakanlığı Yaşayan İnsan Hazinelelerinin seçimi için Ulusal Komisyon oluşturmuş ve bunu 3 Mayıs 2006'da yayınlamıştır. Konu ile ilgili bütün çalışmalar bu komisyon kanalıyla yürütülmektedir.

Tayland'daki çalışmaların başlangıç noktasını 1985 yılında başlatılan Ulusal Sanatkârlar Projesi oluşturmaktadır. Bu projenin amacı ülkesine paha biçilmez sanat eserleri kazandıran sanatkârları tanıtmak ve onları onura etmektir. Sistemden sorumlu organ 1979 yılından beri kültürel çalışmaların merkezi olan Ulusal Kültür Komisyonu Ofisidir. Ulusal Kültür Komisyon Ofisi, özel ve kamu bölgesel otoritelerine ve enstitülere ulusal sanatkâr adaylarını belirlemeleri için çağrıda bulunarak aktif katılımlarını sağlamaya çalışır.

Nijerya'da sistem 2007 yılında Norveç Hükümetinin desteklediği bir proje sayesinde gerçekleştirilmiştir. Sistemden Ulusal Komisyon sorumludur. Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Komisyonu sistemin devamlılığı ve sürdürülebilirliği için uzun vadede yasal düzenlemeleri yapacak kuruluştur.

Filipin Cumhuriyeti, 1992 yılında 7355 nolu yasa ile Yaşayan Ulusal Hazinele Ödülü'nü yasalaştırmıştır. Yaşayan Ulusal Hazinele Ödülü'nün

kökeni, 1988 yılında Makati-Ayala Rotary kulüp tarafından çıkarılan Ulusal Halk Sanatçısı Ödülü'ne dayanmaktadır. Ulusal Kültür ve Sanat Komisyonu (NCCA) sisteminin uygulanmasından sorumlu kuruluştur. NCCA 5 Şubat 1992 yılında 7356 sayılı yasa ile kurulmuştur. Yaşayan Ulusal Hazineleşim kural ve düzenlemeleri 2000 yılında düzeltilmiş, sistemin uygulanmasındaki detaylı prosedür şartları belirlenmiştir.

2.2. KİMLİK SAPTAMA

Çek Cumhuriyeti'nde somut olmayan kültürel mirasın ilgili alanları, bireysel el sanatlarında kullanılan materyale göre adlandırılmaktadır. Kullanılan bu materyaller şunlardır: balçık, cam, taş, metal, tahta, dokuma kumaş, yün dışındaki hayvani malzemelerdir. Somut olmayan kültürel miras alanlarından el sanatları geleneği YİH sisteminin ana eksenini oluşturmaktadır. Sistem yerel düzeyde değil, ulusal düzeyde ve bütün toplulukları kapsayacak şekilde uygulanmaktadır.

Fransa'da, somut olmayan kültürel miras alanları çalgı aleti yapımı, ciltçilik ve boyama, tiyatro, müzik ve dans, yapı teknikleri, tekstil ve moda tasarımı, çömlekçilik ve seramik, mekanik sanatlar, tahta işleri ve ince marangozluk, metal işleri, kuyumculuk altın ve gümüş işçiliğini kapsamaktadır. Sistem el sanatları odaklı olarak yürütölmektedir. Sistem yerel düzeyde değil, ulusal düzeydedir ve bütün toplulukları kapsamaktadır.

Japonya ise; Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıklar (gösteri ve el sanatları tekniğı gibi), Önemli Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları ve Seçilmiş Koruma Teknikleri Taşıyıcıları Listesi olmak üzere üç envanter ile kimlik saptaması yapılmaktadır (Shigeyuki, 2009).⁷ YİH unvanı el sanatları

⁷ MIYATA Shigeyuki, Ulusal Kültürel Varlıkları Araştırma Enstitüsü, Somut Olmayan Kültürel Miras Bölümü Başkanı, Tokyo. Sayın Shigeyuki ile elektronik ortamda yapılan yazışma sonrasında "Japonya Somut Olmayan Kültürel Miras Envanter Yapımı ve Yaşayan Ulusal Hazineleşim Sistemi" (Inventory-Making of ICH and System of Living National Treasures in Japan) adlı Ders Notlarını

ustaları olan gravür baskıcılığı, kâğıt yapımcılığı, sepet örücülüğü, kılıç yapımcılığı, çanak çömlekçilik, ünlü aktörler ve geleneksel gösteri müzisyenlerine verilmektedir. Sistem ulusal düzeydedir ama yerel düzeyde belirlenen YİH konunun uzmanı araştırmacıların çalışmaları neticesinde ulusal düzeye çıkmaktadır. Sistem yapılan envanterle bağlantılı olarak yürütülmektedir.

Güney Kore Cumhuriyeti'nde YİH sistemi Somut Olmayan Kültürel Varlıklar alanındaki ifade ve uygulamaları kapsamaktadır. Bunlar müzik, dans, drama, halk oyunları, adetler, savaş sanatları, el sanatları ve mutfaktır. Sistem bölgesel ve ulusal düzeyde olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Senegal'de YİH sistemi gösteri sanatları, müzik, şarkı söyleme, dans, drama, kukla, şiir, hikâyecilik, oymacılık, boyamacılık, ressamlık, dizayn, dekorasyon, örmecilik, sepetçilik, saraç; doğa ve evrenle ilgili uygulamalar; ritüeller ve inançlar ile komite tarafından kabul edilen diğer teknik veya beceriler alanında uygulanmaktadır. Sistem ulusal düzeydedir.

Tayland'da ise YİH sistemi ressamlık, heykeltıraşlık, grafik ve sanat tasarımı, fotoğrafçılık, gösteri sanatları, dans, drama, koreografi, tiyatro, piyes, film yönetmenliği, şarkı söyleme ve müzik besteciliği, şiir, nesir, roman, belgesel, oyunlar, yapı teknikleri alanlarında uygulanmaktadır. Sistem ulusal düzeydedir.

Filipin Cumhuriyetinde ise Yaşayan Ulusal Hazine unvanı, geleneksel halk sanatları, deniz taşımacılığı, dokumacılık, oymacılık, gösteri sanatları, edebiyat, grafik ve plastik sanatlar, süsleme, tekstil veya iplik işleri, çömlekçilik vb. alanlarda verilmektedir. Sistem ulusal çapta sürdürülmektedir.

elektronik posta ile göndermiştir. Ayrıca “Yaşayan İnsan Hazine Uzmanları Ulusal Sistemlerinin Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ve Gelecek Kuşaklara Aktarılması Üzerindeki Etkileri Konulu Anket” formunu da cevaplayarak tarafımıza iletmıştır. Söz konusu anket ve ders notları ekler kısmına verilmiştir.

2.3. UZMANLAR KOMİSYONU

Çek Cumhuriyeti'nde, yedi üyeden oluşan komisyon halk kültürü ve ulusal kültür mirası uzmanlarından oluşur. Oysaki Fransa'da komisyon otuz kişiden oluşmaktadır. Fransız komisyon üyeleri daha geniş bir yelpazeden seçilmektedir. Fransız komisyonu profesyonel el sanatçılarından arşiv yönetimine, müze yönetimine kadar uzanan alandaki uzmanlardan oluşmaktadır. Fransa'da ikili bir kurumsal yapılanma ile sistem işlemektedir. Bu sayede koordinasyon daha rahat bir şekilde sağlanmakta ve sekretarya işleri daha hızlı ilerletilmektedir.

Japonya'da sistem daha özerk bir yapıda yürütülmektedir. Eğitim, Kültür, Bilim ve Teknoloji Bakanlığına altında kurulan Kültürel İşler Ajansı vasıtasıyla sistem yürütülmektedir. Bu sayede komisyonun işleyişi daha hızlı bir yapıya kavuşturulmuştur. Uzman kişilerden oluşan bir ekip vasıtasıyla değerlendirmeler gerçekleştirilmekte ve Bakanlığa bildirilmektedir. Bakanlık adaylar hakkındaki son değerlendirmeleri yaparak YİH ilanını gerçekleştirmektedir. Güney Kore'de, sistem Somut Olmayan Kültürel Varlıklar Komitesi tarafından yürütülmektedir. Bu yapıda komite, Bakanlığa bağlı bir birim olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Kültürel Varlıklar Enstitüsü ve Kültürel Varlıklar Yönetimi ile birlikte faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Senegal'de Ulusal Komisyon gerektiğinde dışarıdan uzman desteği almaktadır. YİH adayları enstitüler, miras taşıyıcıları, organizasyonlar ya da komisyon tarafından teklif edilmektedir. Bu sayede geniş kapsamlı bir katılım sağlanmaktadır. Tayland Senegal'deki sisteme benzer şekilde aday tespitinde sivil ve kamu kuruluşlarının desteği alınmaktadır. Tayland'da dört alt komite ayrı ayrı değerlendirme yaparak adayları seçmektedir.

Nijerya'da ise komisyon sistemin devamlılığını ve sürdürülebilirliğini uzun vadede sağlayacak yasal düzenlemeleri hayata geçirememiştir. Filipin Cumhuriyeti'ndeki geleneksel halk sanatları uzmanlarından oluşan komisyon

kendi üyeleri arasından bir komite oluşturmaktadır. Bu komite, uzmanlardan oluşan bir heyetten araştırma, adil seçim ve adayların incelenmesi gibi konularda yardım almaktadır. Ayrıca bu heyet içerisinde oluşturulan bir araştırma birimi ile adaylar denetlenmektedir. Filipin Cumhuriyeti'nde adayların seçimi kadar denetlenmesine de önem verilmektedir. Sistemin sağlıklı bir şekilde yürütmesine çalışılmaktadır.

2.4. SEÇİM ÖLÇÜTLERİ (KRİTERLERİ)

Çek Cumhuriyeti'nde el sanatları ağırlıklı bir YİH sistemi kurulduğu için kullanılan malzemelerin geleneksel malzemeler olması ve bunların geleneksel yollarla üretilmesi ve geleneksel üretim biçimine saygı sistemin en önemli kriterlerini teşkil etmektedir. Ama geleneksel yöntemlerin hiçbir değişiklik göstermeden devamı yeniliklere kapalı bir yapının varlığına işaret etmektedir. Fransa'da seçim ölçütleri daha rasyonel çerçevede belirlenmiştir. Adayın yenilik ve değişim becerisi, ustanın teknik bilgisinin ekonomik yaşayabilirliği, bu teknik bilginin somut olmayan kültürel mirasın koruma-restorasyon ve yenilikçi üretimlerdeki yararlılığı gibi kriterler bunun göstergeleridir. Fransa'daki YİH sistemi restorasyon odaklı bir yapıya sahiptir.

Japonya'da, adayın sağlık durumu, ödül geçmişi, kendisinden sonra gelecek olan çırakların varlığı, alanındaki durumu ve adayın karakter özellikleri ile kavrayışı seçim kriterlerini oluşturmaktadır. Japonya'daki seçim kriterlerinde öne çıkan unsurlardan biri adayın sağlık durumudur. Sistem yaşayan insan hazinelerinin bilgi ve becerilerini genç kuşaklara aktarmalarını sağlayacak sağlık koşullarında olmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu sistemin devamlılığını sağlayan önemli bir etmendir. Güney Kore'deki sistem de Japonya'daki sisteme benzemektedir. Önemli somut olmayan kültürel miras unsurlarını orijinal haliyle öğretmeye, korumaya ve sanatsal bir şekilde gösterme yeteneğine sahip kişiler Yaşayan Ulusal Hazine olabilmektedirler. Kore ve Japon sistemlerinde görülen kültürel miras unsurunun orijinal halin

korunması konusundaki katı tutum, bazen sanatçıların kendilerini geliştirmeleri ve yeni tarzda ürünler ortaya çıkarmalarına engel olmaktadır. Yang Jongsung (2003:4). *Korean Studies Dissertation Series No.3 Cultural Protection Policy in Korea: Intangible Cultural Properties and Living National Treasures* (Kore Çalışmaları Doktora Tezi Serisi No:3 Kore'nin Kültürel Koruma Politikası: Somut Olmayan Kültürel Varlıklar ve Yaşayan Ulusal Hazine) adlı kitabında bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Kanuna göre aynı form; uygulayıcı, zaman, yer ve uygulama performansına bağlı olmaksızın aynı şekilde tekrar etmelidir. Yani içerik tamamen sabitlenmiştir. Bu "sabitlenmiş" folklor unsurları özellikle hükümet politikası ve politika üretenler tarafından etkilenmiştir. Kanun tanımlanan uygulayıcının standart formların aynı modelle her uygulamada tekrarının sürdürülmesini istemektedir. Toplanan orijinal form Kore'nin geleneksel sanatı olarak kabul edilmiştir. Bir kere onaylanan form daha sonra tanımlanmaktadır. Bu tanımlanan form orijinal varyant olarak kabul edilir. Tanımlamadan sonra kanun hükümleri bu performansın dışındaki herhangi bir değişikliğe izin vermez. (Jongsung, 2003:4)

Bu ülkelerdeki ifade edilen aşırı korumacı tavır bazen yenilikçi ve üretken yeteneklerin ve becerilerin sınırlandırılmasına yol açmaktadır.

Senegal'de kriterler daha genel özelliklerle ifade edilmiştir. Bilgi ve tekniğindeki ilerleme yeteneği kriteri, sanatçıların kendilerini geliştirmeleri konusunda önemli bir teşviktir. Tayland'da sistem sanatçının kendi alanında kaydettiği gelişmeleri ve bu bilginin yayılmasına yaptığı katkıları da temel kriterler arasında saymaktadır. Ayrıca Japon sistemindeki sanatçının yüksek ahlaki değerlere sahip olması bu sistemde de vurgulanan önemli bir kriterdir. Bu kriter, Yaşayan İnsan Hazinelelerinin topluma örnek olacak kişiler olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Bir nevi başöğretmen olarak algılanan bu kişiler hem çıraklarına eğitim veren hem de topluma örnek olan kişiler olarak görülmektedir.

Nijerya'nın sisteminin kriterleri arasında etik, eğitim, sebat ve yeniliklere açıklık göze çarpan ilkelerdir. Geleneksel halk sanatları Filipin Cumhuriyeti'nde elli yıllık geçmiş ile ifade edilmektedir.

2.5. ADAY SAYISI

Japonya bu kriter konusundaki sınırlamayı bütçeye göre belirlemiştir. 232 milyon Yen⁸ tutarındaki meblağ karşılığında olan en fazla 116 Yaşayan Ulusal Hazine tanımlanabilmektedir. Bu konuda benzer bir uygulamayı Güney Kore gerçekleştirmektedir. İki ülke arasındaki bir başka ortak nokta da yine unsur odaklı yaklaşımın ön plana çıkarılmasıdır. Güney Kore'de somut olmayan kültürel miras alanları olarak belirlenen yedi alanda (30 Nisan 2006 verilerine göre) toplam 111 unsur tanımlanmış ve 200 kişi de bu unsurların taşıyıcısı olarak ilan edilmiştir. Bunların yanı sıra 56 kurum ile 299 eğitim asistanı da belirlenmiş ve sertifikalandırılmıştır. (The Intangible Cultural Heritage Safeguarding System of Korea, s:5)

2.6. TAYİN EDİLENLERİN TANINMASI VE ÖDÜLLENDİRİLMESİ

Çek Cumhuriyeti'nde sistemin en önemli ayrıcalığı damga vergi muafiyetidir. Ayrıca internet yoluyla zanaatkârın tanıtımı yapılmaktadır. Bu sayede ürünlerine olan ilgi arttırılmakta ve zanaatkârın daha fazla gelir elde etmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Fransız sisteminde ise usta sanatçıya yıllık tahsis yapılarak ödüllendirilmektedir.

Japonya'da her bir Yaşayan Ulusal Hazine'ye iki milyon yenlik özel bir tahsis yapılmaktadır. Ayrıca grup veya kolektif olarak tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Varlıklar'ın taşıyıcılarına çırak yetiştirmelerini ve halk

⁸ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kurları 05.01.2010 verileri: 100 Japon Yeni= 1,5914 TL, 232 Milyon Yen'in karşılığı 3.692.048 TL'dir.

gösterileri yapmalarını sağlayacak projelere de maddi destek sağlanmaktadır. Güney Kore ödüllendirme konusunda en etkili sistemi olan ülkelerden biridir. Gelenek taşıyıcılarına ve ilgili kurumlara aylık ücret verilmektedir. Yaşayan Ulusal Hazinesi'nin belirlediği iki öğrenciye de aylık burs bağlanmaktadır. Ayrıca dezavantajlı konumdaki veya ilerlemiş yaşı nedeniyle maddi desteğe ihtiyaç duyan taşıyıcılara da yardım edilmektedir. Yılda bir kere Yaşayan Ulusal Hazine'nin gerçekleştireceği halka açık gösteriye de destek olunmaktadır. Turizm amaçlı yapılan aktivitelere maddi destek verilmektedir. Eğitim malzemeleri ve hammadde konusunda da YİH'lere yardım edilmektedir. Bunların yanı sıra aileleri ile birlikte ücretsiz sağlık sigortası elde etmektedirler (The Intangible Cultural Heritage Safeguarding System of Korea, s:8-9).

Tayland'ın sistemi de Kore'nin sistemiyle benzerlikler göstermektedir. YİH'ler sağlık sigortası, aylık ücret gibi avantajlar elde etmektedirler. Nijerya'da internet sitesi aracılığıyla bir tanıtım gerçekleştirilmekte, hediyeler verilmekte ve sergiler düzenlenmektedir. Filipin Cumhuriyeti'nde ilanda verilen maddi destekten sonra aylık da bağlanmaktadır. Filipin Cumhuriyeti'nde YİH'e verilen ödülün bir kopyası ise ilgili taşra müzesi veya daha büyük bir kültür merkezinde sergilenerek geleneksel sanatlara olan duyarlılık arttırılmaya çalışılmaktadır.

2.7. HAK İPTALİ

Çek Cumhuriyeti'nde YİH unvanı zanaatkârın unvanın gerektirdiği üretim biçimi dışına çıkması durumunda geri alınabilmektedir. Fransa'da hak iptali konusunda herhangi bir yaptırım göze çarpmamaktadır. Japonya'da ise halk kültürü varlıkları değerini kaybetmesi durumunda veya başka bir nedenle tanımlama iptal edilebilmektedir. Aynı şekilde birey ve grup taşıyıcısı kriterleri sağlamıyorsa bu kişilerin de unvanı geri alınmaktadır.

Güney Kore’de hak iptali fiziksel, ruhsal veya başka bir nedenden ötürü yeterli olmadığında en ağır ceza olarak uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra eğer Yaşayan Ulusal Hazine ileri yaş veya hastalıktan ötürü becerilerini aktarmıyorsa bu kişilerde onursal taşıyıcı olarak kabul edilmektedir. Taşıyıcının vefat etmesi durumunda eğer herhangi bir varisi yoksa unsurun tanımlanması da iptal edilmektedir. Bu durum birey odaklı sistemi gözler önüne sermektedir.

Senegal’de unvanın geri alınması komisyonun önerisiyle gerçekleşmektedir. Filipin Cumhuriyeti’nde ise sorumluluklarını yerine getirmeyen bilgi ve becerilerini aktaramayan YİH’lerin aylıkları kesilmektedir. İlerlemiş yaştan ötürü veya güçsüzlükten ötürü sanatlarını öğretemeyen fakat sanatlarında yaptıkları katkılardan dolayı takdir edilenlerin tanımlamaları ise devam etmektedir.

2.8. SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA TEDBİRLERİ

Kore Cumhuriyeti’nin ve Japonya’nın kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında usta insanın önemine dikkat çeken yaklaşımı, Yaşayan İnsan Hazine Sistemi’nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu iki ülke sistemi diğer ulusal sistemlerle karşılaştırıldıklarında daha detaylı ve etkili oldukları gözükmemektedir. Bu sistemleri diğerlerinden ayıran en önemli etkenler aktarma, belgeleme ve teşvihtir. Bu etkenler, yapılan anket çalışması ve bu ülkelerdeki ilgili uzman personelle yapılan yazışmalar neticesinde elde edilen veriler ışığında değerlendirilecektir.

Aktarma: Usta-çırak ilişkisi içerisinde bilgi becerilerin uygun şartlar altında yaşayan insan hazinelerinden genç kuşaklara aktarımını sağlamak her taraf devletin sözleşme kapsamındaki gerçekleştirmesi gereken bir zorunluluktur. (“Bilginin kuşaktan kuşağa geçişini okul dışı olanaklarla sağlamak” Madde 14 a) iv bendi). Güney Kore, somut olmayan kültürel

mirasın kendisini değişen sosyal evre koşullarından dolayı koruyamadığını ve kaybolma tehlikesi altında olduğunu kabul etmiştir. Bu yüzden genç kuşakların eğitime son derece önem vermiştir. Bu da ancak aktarım için gerekli koşulların sağlanmasıyla ve kalıcı bir mekânın tahsisıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bu gibi nedenlerden ötürü Güney Kore somut olmayan kültürel miras için eğitim merkezlerini kurmuştur. Bu merkezler genç kuşakların eğitildiği, becerilerinin pratiğe dönüştürüldüğü ve eğitim programlarının gerçekleştirildiği yerler olarak yapılmıştır. 1974'ten 2005'e kadar 83.203 milyon KRW (Güney Kore Wonu)⁹ bu proje için aktarılmıştır. 103 eğitim merkezi kurulması desteklenmiş bunlardan 86'sı tamamlanmıştır. (The Intangible Cultural Heritage Safeguarding System of Korea, s:10)

Bu merkezlerde eğitim faaliyetlerinin yanı sıra çeşitli aktivitelerin gerçekleştirildiği yerleridir. Düzenli eğitim faaliyetlerinin yanı sıra her seviyedeki halk grupları için özel sınıflar kurulmakta ve somut olmayan kültürel miras popüler hale getirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca YİH yeni öğrencilerini bu sınıflardan seçmektedir. Genç insanlar özellikle kolej öğrencileri bu sınıflarda yer almakta ve kampüslerine geri döndüklerinde buradaki dansları ve diğer formları kendi öğrenci festivallerinde sergilemektedirler. Bu sayede genç kuşaklar somut olmayan kültürel mirasın değişik alanlarında daha fazla bilgiye sahip olmakta ve bunları paylaşmaktadırlar. (Jongsung, 2003:48)

Eğitim merkezlerinin bir başka işlevi de hükümet yetkilisinin buradaki olayları izlemesi ve Kültürel Varlıklar Bürosu Yönetimine rapor etmesidir. *“Bu izlemedeki amaç aynı standart formun sunulmasının takip edilmesidir. Bu sayede bu sanat formu sanatçının bireyselliğinden sıyrılarak standart bir forma dönüşmektedir”* (Jongsung, 2003:79). Kültürel varlıklar bürosu tarafından belirlenen zamanlarda yaşayan insan hazinesi adayları olan kişilerden halk gösterileri yapmaları istenir. Bu sayede düzenli halk gösterisi

⁹ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Alım Satım Konu Olmayan Dövizlere İlişkin Bilgi Amaçlı Kur Tablosu 05.01.2010 verileri: 1 Güney Kore Wonu (KRW) =0,00130 TL, 83.203 milyon KRW karşılığı 108.163.900 TL'dir.

nezaretinde denetim sağlanmış olur. Bu halk gösterileri yılda en az iki defa istenir ve her performans büroya rapor edilir. (Jongsung, 2003:83)

Japonya’da usta-çırak ilişkisinin öğretildiği spesifik bir eğitim merkezi yoktur. Bu görevi Japon Devlet Tiyatrosu üstelenmiştir. Japon Devlet Tiyatrosu Japonya’nın temsili somut olmayan kültürel miraslarını sergilemekle kalmayıp varisler yetiştirmek için eğitim merkezi görevini de görmektedir. (Kim, 2008:14) Japonya’ya da gönderilen “Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Sistemlerinin Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ve Gelecek Kuşaklara Aktarılması Üzerindeki Etkileri Konulu Anket”¹⁰ formunda Ulusal İnsan Hazinesi seçiminden sonraki en önemli aşama olarak neyi gösterebilirsiniz? Eğitim, maddi destek, tanıtım ve diğer seçeneklerinin olduğu soruya Somut Olmayan Kültürel Miras Bölümü, Tokyo Kültürel Varlıklar Ulusal Araştırma Enstitüsü Müdürü, Sayın MIYATA Shienguyuki “eğitim” cevabını vermiştir. Bunun nedeni olarak da yaşayan insan hazinelerinin yüksek bilgiye sahip kişiler olarak değişik tekniklere sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu yeteneklerin devamlılığı ve geliştirilmesi de yine bu mirasın taşıyıcılarına bağlı olduğunu söylemiştir. Ayrıca YİH olabilmek için bu yeteneklerini yeterli ölçüde göstermelerinin onlar için önemli olduğunu ifade etmiştir. YİH ulusal sistemlerin somut olmayan kültürel mirasın eğitim boyutuna sağladığı katkılar nelerdir? Sorusuna ise, yaşayan insan hazinelerinin kendi tekniklerini aktarma ve yayma konusunda önemli bir rol oynadıklarını ifade etmiştir.

Kore ve Japonya’nın eğitim yaklaşımları konusundaki farklardan en önemlisi, Kore’de sistemin Yaşayan Ulusal Hazinesine eğitim merkezlerine gelen öğrenciler arasından “çırak” tayin etmesidir. Bu çıraklar üç yıllık eğitimlerini başarıyla tamamladıklarında “burslu öğrenci” olmaktadır. Yani

¹⁰ Bu form YİH ulusal sistemlerinin genel özellikleri hakkında bilgi elde etmeyi amaçlayan sorular içermektedir. Formun ana başlıkları Yaşayan İnsan Hazinesi sistemlerinin amaçları, kriterleri, tanıtım, eğitim, bütçe ile yasa beklentiler ve genel değerlendirmeden oluşmaktadır. Form ekler kısmında verilmiştir.

“çırak sistemi” ile “burslu öğrenci sistemi” Japonya’da olmayan özelliklerdir. (KIM, 2008: 17)

Belgeleme: Japonya’da “Arşivlenmesi Gereken Somut Olmayan Kültürel Hazine” sistemi bulunmaktadır. (KIM, 2008:17) Bu sistem ile önemli somut olmayan kültürel varlıklar olarak tanımlanamayan önemli kültürel varlıklar “belgeleme ve diğer tedbirlerin alınması için somut olmayan kültürel varlıklar olarak” seçilmektedir. Bu sayede belgeleme yapılabilmekte ve eğer uygun görülürse sergilenmesi sağlanmaktadır. Ayrıca bu kültürel varlığı belgelemek isteyen ilgili kişi veya gruplara da destek sağlanmakta ve giderleri karşılanmaktadır. Japonya’nın uyguladığı bu sistem sayesinde kaybolma tehlikesi bulunan unsurlar belgelenecek korunmaya çalışılmaktadır.

Güney Kore’nin böyle bir sistemi yoktur. Ama arşiv sistemiyle somut olmayan kültürel mirasın korunması sağlanmaya çalışılmaktadır. Eğer miras taşıyıcısı bilgi ve becerilerini ilerlemiş yaş veya hastalıktan ötürü aktaramıyorsa bu tekniğin ve sanatsal becerinin yeniden ortaya çıkarılması imkânsız olmaktadır. Bu yüzden miras taşıyıcısının yaptığı işlem video kayıtlarına alınmakta, kayıtlar ve kitaplar oluşturulmakta ve daha miras taşıyıcısı hayatta iken bu teknik ve becerilerin gelecek nesillere aktarılmasına imkân tanınmış olmaktadır. Güney Kore’de bu proje 1995 yılında başlatılmış ve 2005 yılına gelindiğinde 90 unsur kaydedilmiştir. 2010 yılına kadar da kalan 30 unsurun kaydının bitirilmesi planlanmaktadır. Bu proje Ulusal Kültürel Miras Araştırma Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmektedir (The Intangible Cultural Heritage Safeguarding System of Korea, s:12).

Teşvik: Kore Cumhuriyeti değişik kalemlemlerle YİH sistemine birçok teşvik sağlamaktadır. Bunlardan ilki aylık ücretlerdir. Miras taşıyıcıları ve ilgili kurumlar aylık sabit tutarlarda yardım almaktadırlar. Miras taşıyıcısı 1 Milyon

Güney Kore Wonu (KRW)¹¹ her ay, aktarma konusundaki yardımcısına ise 400.000 KRW tutarında aylık verilmekte, ilgili kurumun eğitici uygulamasına 1 Milyon KRW, aktarıcı aktivitelere ise 240.000 KRW yardım yapmaktadır.

İkinci bir yardım şekli burs sistemidir. Miras taşıyıcılarından veya ilgili kurumdan eğitim almayı kazananlara burs verilmektedir. Her bir taşıyıcının tavsiye ettiği iki burslu öğrenci her ay 120.000 KRW burs almaktadır. Üçüncü yardım şekli özel yardımlardır. Maddi olanakları yeterli olmayan taşıyıcılara yapılmaktadır. İleri yaş, hastalık veya yalnızlık gibi yaşam koşulları dolayısıyla maddi olanakları iyi olmayan miras taşıyıcılarına 3 Milyon KRW veya 5 Milyon KRW yardım yapılmaktadır.

Diğer bir özel yardım da bazı unsurlara yapılmaktadır. Bazı somut olmayan kültürel miras unsurları kaybolma tehlikesi altındadır. Bu unsurları sürdürenlere 5 Milyon KRW tutarında teşvik amaçlı yardım yapılmaktadır. Diğer bir yardım şekli ise önemli somut olmayan kültürel miras olaylarına destek şeklindedir. Miras taşıyıcıları tarafından unsura ait orijinal (eski form) formların sergilendiği halka açık bir performans gösterisi de yılda bir kez olmak kaydıyla desteklenmektedir.

Somut olmayan kültürel mirasın turizm kaynaklarına dönüştürülmesi de desteklenmektedir. Festival günlerinde veya bölgesel etkinliklerin olduğu günlerde miras taşıyıcıları veya ilgili kurumlar tarafından gerçekleştirilen performanslar ve sergiler desteklenmektedir. Ayrıca aynı kapsamda bölgesel festivallere ve uluslararası etkinliklere miras taşıyıcılarının veya ilgili kurumların katılması desteklenmektedir. Eğitim malzemelerinin ve ekipmanlarının temini ile ilgili somut olmayan kültürel miras kurumların kardeş okullarına da yardım yapılmaktadır (The Intangible Cultural Heritage Safeguarding System of Korea, s:8-10).

¹¹Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Alım Satım Konu Olmayan Dövizlere İlişkin Bilgi Amaçlı Kur Tablosu 05.01.2010 verileri 1 Güney Kore Wonu (KRW) =0,00130 TL, 1 Milyon Güney Kore Wonu karşılığı 1.300 TL'dir.

Kore Cumhuriyeti'ndeki sistemin genel durumu somut olmayan kültürel miras tablosunda görmek mümkündür. Aşağıda verilen tablo bir anlamda sistemin düzenli işleyişinin de bir yansımasıdır. Sistemdeki asistanların ve çırakların sayısı bu sistemin sürdürülebilir temeller üzerine inşa edildiğini kanıtlamaktadır.

Tablo 2.1. Kore Cumhuriyeti SOKÜM Varislerin Alanlara Göre Dağılımı

Alan Sınıflandırması	Kategoriler					İşlevsel Unsurlar		Toplam	
	Müzik	Dans	Drama	Oyunlar & Ritüeller	Savaş Sanatları	El Sanatları	Yemek Kültürü		
Tanımlanan Unsur	17	7	14	24	1	46	2	111	
İlgili Kurum	13	4	13	26				56	
Varisler	Taşıyıcı	46	11 (1)	36	42	1	61	3	200 (1)
	Aktarım Eğitimi Asistanı	89	20 (1)	70	62	1	54	3	299 (1)
	Çırak	1274	453	370	437	24	319	17	2894
	Aktarım Eğitimi Öğrencisi	14		4	2		76		96
	Toplam	1423	484	480	543	26	510	23	3489
Onursal Taşıyıcı	2	1	3	5		3	1	15 (1)	

Not: () iki unsuru birden taşıyan kişi (31 Mart 2006 verileri)

(Kaynak: Güney Kore Kültürel Miras Yönetimi, The Intangible Cultural Heritage Safeguarding System of Korea, s:13).

Japonya'da yaşayan insan hazinelerine yıllık ödemeler yapılmakta ve yaptıkları sergilere ilişkin masraflar karşılanmaktadır. Yapılan anket çalışmasında "Ulusal insan hazinelerine aylık ücret veriyor musunuz? Sorusuna yıllık bir ödemenin yapıldığı ve bu ödemenin Japonya'da her bir yaşayan insan hazinesi için yıllık 2 Milyon Yen olduğu ifade edilmiştir. YİH sistemine yapılan yıllık yardım tutarı ne kadardır? (Fuarlar, yerel etkinlikler tanıtım, sigorta, destek vb. dâhil olmak üzere) sorusuna ise; 2009 yılı için 232 Milyon Yen tutarında toplam harcama gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Japonya'nın gerçekleştirdiği bir başka destek çeşidi de Devlet Tiyatroları tarafından yürütülen eğitim faaliyetleridir. Bu sayede usta-çırak eğitimi desteklenmektedir. Diğer bir destekleme çeşidi ise önemli Somut Olmayan Kültürel Miras Varlıklarının halka açık sergilerde teşhirinin sağlanmasıdır. Kültürel İşler Komisyonu, taşıyıcıdan veya ilgili kuruluştan somut olmayan kültürel miras unsurunu halka sunmasını bu kayıtları kamuoyu ile paylaşmasını talep edebilir. Bu unsur sahibi kayıtlarını paylaştığında Devlet bu konudaki masrafların belli bir kısmını karşılar.

Japonya tarafından üç farklı envanter gerçekleştirilmektedir. Bu envanterler: Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıklar, Önemli Somut Olmayan Halk-Kültürü Varlıkları ve Seçilmiş Koruma Teknikleri Taşıyıcıları Listesi. Bu envanter verileri sistemin Güney Kore'deki gibi işlediğini aynı temel prensipler üzerine inşa edildiğini göstermektedir.¹²

Tablo 2.2. Kültürel Varlıklar ve Taşıyıcılarının Sayısı

Bireysel tanımlama		Miras Taşıyıcı Sayısı	
Uygulama sanatları	37	Uygulama sanatları	57
El sanatları tekniği	44	El sanatları tekniği	59
Kültürel varlık sayısı	81	Taşıyıcı toplamı	116
Miras Taşıyıcı Grup Tanımlaması		Miras Taşıyıcı Grup Sayısı	
Uygulama sanatları	11	Uygulama sanatları	11
El sanatları tekniği	14	El sanatları tekniği	14
Kültürel varlık sayısı	25	Taşıyıcı toplamı	25

¹² Veriler Ulusal Kültürel Varlıkları Araştırma Enstitüsü, Somut Olmayan Kültürel Miras Bölümü Başkanı, MIYATA Shigeyuki'nin "Inventory Making of ICH and System of Living National Treasures in Japan" (Japonya Somut Olmayan Kültürel Miras Envanter Yapımı ve Yaşayan Ulusal Hazine Sistemleri) adlı ders notlarından alınmıştır. 12 Mart 2009 verilerini içermektedir.

Tablo 2.3. Kültürel Varlıkların Sayısı

Kültürel Varlıkların Sayısı	
Gelenekler	99
Halk gösteri sanatları	151
Halk Teknikleri	7
Toplam	257

Tablo 2.4. Tanımlanan Taşıyıcılar

		Koruyucu Grupların Tanınması	
Teknik Sayısı	48	Teknik Sayısı	27
Taşıyıcı Sayısı	53	Koruyucu Grup Sayısı	28

(Kaynak: MIYATA Shigeyuki, “Inventory Making of ICH and System of Living National Treasures in Japon” (Japonya Somut Olmayan Kültürel Miras Envanter Yapımı ve Yaşayan Ulusal Hazine Sistemleri) adlı Ders Notları, 2009)

Japonya ve Kore'nin sistemleri ana hatlarıyla birbirine benzemektedir. Bu ülke sistemlerinin iyi örnekler olduğu görülmektedir. Yang Jongsung, Kore ve Japonya'nın kültürel koruma açısından uyguladıkları politikalar açısından eşsiz örnekler sergilediklerini, dünyada sadece bu ülkelerde devlet folklor uygulayıcılarını “önemli somut olmayan kültürel varlıkların taşıyıcıları” veya “yaşayan ulusal hazineleri” olarak kültürel koruma yasalarıyla koruduğunu belirtmiştir. (Jongsung, 2003:105) Japonya ve Kore'nin sisteminde öne çıkan bir diğer husus bu sistemlerde SOKÜM uygulayıcıların yarar sağlayacağı sistemler olmasıdır. Bu sayede somut olmayan kültürel miras teşvik edilmekte ve gelecek nesillere aktarımı konusunda çirak bulunabilmektedir. Belgeleme konusunda yaptıkları çalışmalarla ise bu unsurların ana formlarının kaybolmasına engel olmaya çalışılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞAYAN İNSAN HAZİNLERİ TÜRKİYE ULUSAL SİSTEMİ

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne Türkiye 2006 yılında taraf olmuştur. Somut olmayan kültürel mirasla ilgili çalışmalar Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (AREGEM) tarafından yürütülmektedir. Sözleşmenin taraf devletlere getirdiği yükümlülükler Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesindeki Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı'nca yerine getirilmektedir. Geleneksel kültür değerlerini korumanın bu konudaki uygulayıcıları korumaktan geçtiği düşüncesiyle “Yaşayan İnsan Hazineleeri Türkiye Ulusal Sitemi” 2008 yılında “Yaşayan İnsan Hazineleeri Türkiye Ulusal Envanteri”nin yapılmasıyla başlamıştır.

3.1. SİSTEMDEN SORUMLU KURULUŞ

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 13. Maddesi'nde Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü görevleri arasında; “Somut olmayan kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, arşivlenmesi, tanıtımı, tescili, bu kapsamda tespit ve tescil kurullarının oluşturulması, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında bu konuda koordinasyonun sağlanması, işbirliği geliştirilmesi” olarak belirlenmiştir. (21/07/2004 tarihli 25529 sayılı Resmi Gazete). Bu doğrultuda Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Sistemi çalışmaları Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından bu hususta içerisinde 5 ayrı üniversiteden katılan

akademisyenlerden oluşan ve Araştırma ve Eğitim Genel Müdürünün başkanlık ettiği “Uzmanlar Komisyonu”nun danışmanlığında yürütülmektedir.

Uzmanlar Komisyonu Bakanlık Makamının 12.03.2008 tarih ve 44700 sayılı onayı ile oluşturulmuştur. YİH ile ilgili kararlar Uzmanlar Komisyonu’nun gerçekleştirdiği toplantılarda alınmaktadır. Halk Bilimi konusunda uzman akademisyenlerden oluşan Uzmanlar Komisyonu’na Araştırma ve Eğitim Genel Müdürü başkanlık etmektedir.

3.2. SEÇİM SÜRECİ

YİH önerileri, Bakanlığın taşra teşkilatları olan İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ve merkezde bulunan folklor araştırmacıları tarafından yapılmaktadır. İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri Mayıs ve Kasım aylarında illerindeki, Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Envanteri ve YİH Türkiye Envanteri önerilerini yapmak için tespit kurulları oluşturmaktadırlar. Bu kurullara illerinde bulunan Halk Eğitim Merkezi temsilcileri, konuyla ilgili akademisyenler, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, somut olmayan kültürel miras uygulayıcıları ile halk kültürü konusunda uzman kişiler katılmaktadır. Kurul, somut olmayan kültürel miras alanlarındaki YİH önerilerini bakanlığın belirlediği forma uygun olarak doldurarak yapmaktadır. Yapılan öneriler, gelenek taşıyıcısının yazılı izni beyanı ile birlikte AREGEM, Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı’na gönderilmektedir.

Bakanlık merkez biriminde bulunan folklor araştırmacıları ise konu ile ilgili çalışmalarını, gerçekleştirdikleri alan araştırmaları doğrultusunda yapmaktadırlar. Alandan elde ettikleri veriler ve Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi’ndeki mevcut veriler ışığında YİH formunu dolduran folklor araştırmacılar, önerilerini Uzmanlar Komisyonu’na sunulmak üzere Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı’na sunmaktadırlar. Her iki şekildeki YİH önerileri, Halk Kültürünü Araştırma Dairesinde bulunan konuyla ilgili

uzman personel tarafından değerlendirilerek Uzmanlar Komisyonu'nun gerçekleştireceği toplantı öncesi ön rapor haline getirilerek komisyon üyelerine gönderilir.

Aday dosyalarını Uzmanlar Komisyonunca incelenmesine müteakip bu husustaki öngörülerini Bakanlık Makamından alınan onayla kesinleştirilmektedir. Daha sonra basın mensuplarının katıldığı bir ödül töreni ile Kültür ve Turizm Bakanı tarafından YİH ilanı gerçekleştirilerek tüm kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

3.3. SEÇİM KRİTERLERİ

YİH'lerin seçilmesindeki temel ölçütler şunlardır:

1. Somut olmayan kültürel mirasla ilgili olarak;
 - a) İnsan yaratıcılığı ve zekâsının ürünü olarak değeri,
 - b) Sosyal yapı ve kültürel gelenek içindeki yeri,
 - c) Belli bir grup ya da topluluğu temsil yeteneği,
 - d) Yok olma riski bulunmalıdır.
2. YİH ile ilgili olarak;
 - a) Ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması,
 - b) Sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenmiş olması,
 - c) Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü,
 - d) Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması,
 - e) Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
 - f) Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi),

g) Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağa aktarma becerisi (bir ıarak yetiştirmiş olması)

gereklidir (Karabaşa, 2009:101-103).

3.4. YAşAYAN İNSAN HAZİNELERİNİN HAK VE SORUMLULUKLARI

Uzmanlar Komisyonu YİH'lerin sürekli izlenmesinden de sorumludur. Yaşayan İnsan Hazineleri ile ilgili seçim kriterlerinde sıralanan ölçütler aynı zamanda “YİH” unvanının kaldırılmasında da esas alınır. YİH unvanı alan kişi eğer artık bu kriterlere uymuyor, yeni ıarak kabul etmiyor ve kendine verilen görevi yerine getirmiyorsa, Yaşayan İnsan Hazinesi unvanı iptal edilir. Unvanın geri alınmasına Uzmanlar Komisyonu karar verir.

2008 yılı için yedi Yaşayan İnsan Hazinesi, bu dl almaya hak kazanmıştır. Bu ödüllerden  Karagöz sanatçısına, biri am düdüğü yapımcısı ve icracısına, biri ini ustasına, biri keçe ustasına ve bir de âşıklık geleneği sahibine verilmiştir.

3.5. ÖDÜL VE DİğER TEşVİKLER

Yaşayan insan hazinesi olarak belirlenen kişilere; ulusal yayın kuruluşları, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, ilgili kurum ve kuruluşlar, ülkenin önde gelen sanatçıları ile Kültür ve Turizm Bakanının katıldığı bir törenle plaket ve ödül verilmektedir. Her bir Yaşayan İnsan Hazinesine ayrıca kendi alanlarında yaptıkları katkılardan ötürü iki bin lira değerinde maddi yardım yapılmaktadır.

Ayrıca, 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kapsamında “Kültür varlıkları ile somut olmayan kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, belgelendirilmesi, arşivlenmesi, yayınlanması, eğitimi, ğretimi

ve tanıtılması faaliyetleri” kültür yatırımı veya girişimi kapsamındaki teşvik veya indirimle konu olacak faaliyetler arasında gösterilmektedir.

3.6. YİH ULUSAL SİSTEMİNİN UYGULANMASI

Yaşayan İnsan Hazinele Türkiye Ulusal Sisteminin ilk uygulaması 2008 yılı Yaşayan İnsan Hazinelelerinin ilanı ile gerçekleştirilmiştir. Bu ilan Bakanlık merkez biriminde bulunan folklor araştırmacılarının gerçekleştirdikleri alan araştırmaları doğrultusunda YİH seçim kriterlerine uyan adaylar hakkında rapor hazırlamaları ile başlamıştır. Hazırlanan raporlar, beş farklı üniversitede görev yapan öğretim üyesi akademisyenler ile Araştırma ve Eğitim Genel Müdürü’nden oluşan Somut Olmayan Kültürel Miras Uzmanlar Komisyonu üyelerine gönderilmiştir. Bu sayede uzmanlar komisyonu toplantısı öncesinde akademisyenlerin ilgili YİH adayları hakkında fikir edinmeleri sağlanmıştır.

Komisyon üyelerinin hazır bulunduğu Somut Olmayan Kültürel Miras Uzmanlar Komisyonu Toplantı’sında YİH aday dosyalarını hazırlayan Bakanlık merkez biriminde bulunan folklor araştırmacıları her bir YİH adayı için, tanıtıcı nitelikte sunumlar gerçekleştirmiştir. Bu sunumlarda YİH adaylarının kısa özgeçmişlerinin yanı sıra emsallerinden konularında ayrılan nitelikleri, icra ettikleri SOKÜM unsurun kaybolma riski ile özgün eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Adayın eserlerinin bulunduğu müze ve arşivler ile YİH adayı hakkında yapılan çekimler ve filmler bu sunumlardaki diğer önemli bölümleri oluşturmuştur. Folklor araştırmacıları YİH adayları ile ilgili Uzmanlar Komisyonu üyelerinden gelen soruları da gerçekleştirdikleri çalışmalar ve elde ettikleri veriler doğrultusunda cevaplamışlardır.

Uzmanlar Komisyonu üyelerinin uygun gördüğü ve oybirliği ile kabul ettikleri adaylar Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından Bakanlık makamının onayına sunulmuştur. Bakanlık makamı onayının alınmasından sonra ilgili kişiler hakkında kısa ve uzun metrajlı olmak üzere belgesel film

çekimleri özel bir firmaya yaptırılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı'nın, akademisyenlerin, STK'ların, ilgili kurum ve kuruluşları ile ulusal basın mensuplarının katıldığı bir törenle Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı'nda 14 Ocak 2010 tarihinde Yaşayan İnsan Hazinesi Ödül Töreni gerçekleştirilmiştir. Bu törende 2008 yılı Yaşayan İnsan Hazinesi olarak:

- Âşık Şeref TAŞLIOVA
- Karagöz sanatçıları; Metin ÖZLEN, Orhan KURT, Tacettin DİKER
- “Çam düdüğü” yapımcı ve icracısı Hayri DEV
- El sanatı ustaları; Mehmet GİRGİÇ (Keçe Sanatı), Sıtkı OLÇAR (Çini Sanatı) ilan edilmiştir.

Gelenek taşıyıcılarının hayat hikâyelerini ile geleneğe yaptıkları katkıları anlatan kısa belgesellerle Yaşayan İnsan Hazinesi kamuoyuna tanıtılmıştır. Her bir YİH'e teşekkür belgesi, plaket ve ödül verilmiştir. Her bir Yaşayan İnsan Hazinesine kendi alanlarında yaptıkları katkılardan ötürü iki bin lira değerinde maddi yardım yapılmıştır.

Gerçekleştirilen YİH Ödül Töreni etkinliği sayesinde gelenek taşıyıcılarının somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasında ve aktarılmasındaki vazgeçilmez önemleri vurgulanarak ve konu ile ilgili kamuoyunda farkındalık yaratılmıştır. Bu etkinliğin, çırak bulmakta sıkıntı geçen somut olmayan kültürel mirasın bazı alanlarında, genç kuşakların bu alanlara ilgi duymasına da olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Sanatlarını uzun yıllardır sürdüren bu istisnai sanatçılarımız söz konusu etkinlik sayesinde onura edilmeye çalışılmış ve geleneğe yaptıkları katkılar gözler önüne serilmiştir.

2008 yılı adayları için gerçekleştirilen ödül töreni etkinliği önümüzdeki yıllar içinde gerçekleştirilecektir. Önümüzdeki süreçte YİH ilan programının

somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda ne tür sonuçlar meydana getireceği değerlendirmek bu sayede mümkün olacaktır.

2009 ve 2010 yılı YİH adayları da 2008 yılında uygulanan seçim kriterleri ve aşamalarından sonra belirlenmiştir. 2009 yılı YİH adayları:

- Neşet ERTAŞ Abdallık Geleneği-Halk Ozanlığı
- Yaşar GÜÇ Anadolu'da icra edilen horlatma kaval-dilli dilsiz kavallar
- Halime ÖĞÜT Anadolu'da Yaşayan Sipsi ve Dilsiz Kaval
- Mahmut SÜR Cam Boncuğu
- Mehmet GÜRSOY Çini Sanatı
- Emine KARADAYI Dokumacılık ve Doğal Boyamacılık
- Cemil KIZILKAYA Yazma Sanatı
- Maksut KOCA Âşıklık
- Ali Rıza EZGİ Âşıklık
- Veli AYKUT Âşıklık-Zakirlik
- Mehmet BEDEL Sipsi Yapımcılığı ve İcrası
- Bekir TEKELİ Bağlama Yapımcısı
- İrfan ŞAHİN Kısıpet Yapımcısı
- Uğur DERMAN Tezhip
- Hasan ÇELEBİ Hüsn-ü Hat

2010 yılı YİH adayları:

- Ali Kemal EFECAN Doğal Boya Üretimi
- Ayşe YILDIRIM Dokumacılık (halı, kilim, heybe, seccade)
- Çetin DURMAZ Bıçak Ustalığı
- Bayram UYSAL Semer ve Deve Havudu Yapımcılığı
- Ahmet AŞIKİMAMİ Âşıklık Geleneği
- Abdülkadir SÜR Gümüş Kakma

- Faik ŞEKERCİ El Dokuması (Havlu)
- Yılmaz EMEN Bıçak, Kılıç ve Metal Heykel İşleri
- Hatice YÜKSEL Ehram Dokuma
- Raci ALKIR Erzurum Türküleri
- Şemsettin KUBAT Halk Ozanlığı
- Ahmet PARLAMIŞ Tulum Ustası
- İlyas SARIMEN Telkari – Gümüş İşlemeciliği
- Metin ÖZASLAN Seymenlik Geleneği
- Kenan ŞAHBUDAK Ozanlık- Âşıklık Geleneği
- Hüsnü İYİDOĞAN Ozanlık- Âşıklık Geleneği
- İsmail NAR Ozanlık- Âşıklık Geleneği
- Müslüm SÜMBÜL Ozanlık- Âşıklık Geleneği
- Abuzer ÖZKAN Hattatlık
- Adnan TUNÇOĞLU Bakırcılık Kalaycılık
- İbrahim ESENTEPE Ağaç Oymacılığı
- Süleyman SERTKAYA Çömlekçilik
- Muhsin ÖZEN Âşıklık
- Ahmet PARLAMIŞ Tulum Yapımı
- Osman EFENDİOĞLU Atma Türkü Geleneği (Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı Verileri, 2010).

3.7. TÜRKİYE YİH ULUSAL SİSTEMİNİN UNESCO KRİTERLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.7.1. Yasal Hükümler

Türkiye’de, YİH ile çalışmalar AREGEM bünyesinde oluşturulan Uzmanlar Komisyonu’nun danışmanlığında yürütülmektedir. Bakanlığın taşra teşkilatı olan İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin YİH adaylarını belirlemeleri için Halk Eğitim Merkezi yetkilileri, konuyla ilgili akademisyenler, STK

temsilcileri, SOKÜM uygulayıcıları ile halk kültürü konusunda uzman kişilerden oluşan tespit kurulları vasıtasıyla UNESCO'nun tavsiye ettiği fertler, gruplar ve toplulukların doğrudan aktif katılımı gerçekleştirilmektedir.

3.7.2. Kimlik Saptama

Türkiye'de ise YİH sistemi somut olmayan kültürel mirasın belirlediği alanlar olan Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü anlatımlar ve gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ile el sanatları geleneği ile ilgili beceriler alanlarında uygulanmaktadır. Kimlik saptaması; Yaşayan İnsan Hazinele Türkiye Ulusal Envanteri ve Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri ile sağlanmaktadır. Sistem ulusal niteliktedir.

3.7.3. Uzmanlar Komisyonu

Türkiye'de uzmanlar komisyonu halk bilimi konusunda çalışma yapan akademisyenler ile Araştırma ve Eğitim Genel müdüründen oluşmaktadır. Komisyon üyeleri beş (5) ayrı üniversiteden gelen öğretim üyeleridir. Komisyonun sadece akademisyenlerden oluşması el sanatları gibi ayrı bir ihtisas gerektiren konularda değerlendirmelerin yetersiz kalmasına yol açabilmektedir. Bu konudaki eksiklik YİH adaylarının belirlenmesinde, özerk yapıdaki bir kurumun görevlendirilmesi ile giderilebilir. Bu konuda ilgili bir ajans veya enstitü bünyesindeki uzmanlardan oluşacak bir ekip vasıtasıyla daha kapsamlı bir değerlendirmenin yapılması sağlanabilir. Bu sayede değerlendirmeler yerinde ve uygulamaların bizzat müşahadesi yapılarak gerçekleştirilebilir. YİH adaylarını (zanaatkârları) sanatlarını icra ettikleri mekânlarda değerlendirme fırsatı elde edilmiş olur.

3.7.4. Seçim Ölçütleri (Kriterleri)

Türkiye'nin seçim kriterleri arasındaki önemli bir etmen yenilik vurgusunu içermesidir. Geçmişten gelen geleneksel sanatların çağın koşullarına uygun olarak teknolojik imkânlarla geliştirilmesi istenmektedir. Türkiye'nin seçim kriterleri somut olmayan kültürel mirasın bütün alanlarını kapsayacak genel ölçütlerle oluşturulmuştur. Oysaki YİH adaylarının seçim kriterleri somut olmayan kültürel mirasın ilgili her bir alanı için ayrı ayrı belirlenebilir. Bu sayede daha makul bir değerlendirme yapılabilir.

3.7.5. Tayin Edilenlerin Tanınması ve Ödüllendirilmesi

Türkiye'nin siteminde de YİH'lere maddi yardım yapılmakta ve ilan sanatçıların, ulusal yayın kuruluşlarının, akademisyenlerin, ilgili kurum ve kuruluş ile üst düzey bürokratların de katıldığı bir tören ile gerçekleştirilmektedir.

YİH'lere bir defaya mahsus verilen maddi yardım yerine, aylık ücret verilebilir. Sağlık güvencesi olmayan Yaşayan İnsan Hazinelerine bu konuda destek sağlanabilir. Ayrıca, YİH'lerin gerçekleştirecekleri sergilere ve performans uygulamalarına maddi destek sağlanabilir, bu sergi ve uygulamaların yapılacağı yer tahsislerinde yardımcı olunabilir. Sistemin genç kuşaklar tarafından özendirilmesi için YİH'lerin belli eğitici düzeyindeki yardımcılara ve çıraklarına burs bağlanabilir. Böylelikle çırak bulmakta zorlanan bazı dezavantajlı durumdaki somut olmayan kültürel miras alanlarına da gençlerin yönelmesi sağlanabilir.

3.7.6. Hak İptali

Türkiye'deki sistemde ise YİH olma koşullarının devam etmemesi halinde tanımlama iptal edilmektedir. Hak iptalinin olduğu ülkelerde bu

uygulamanın gerçekleştirmesi pek kolay gözükmemektedir. Çünkü genellikle ileri yaşlarda yapılması gereken bu uygulama sanatçının gerçekleştirdiği etkinlikler, kazandırdığı yenilikler ve eserler dikkate alındığında çok makul bir uygulama gibi gözükmemektedir. Ayrıca YİH sistemlerindeki ana amaçlardan biri farkındalığın yaratılması bu alanda teşviklerin sağlanması ve gelecek nesillerin bu alana yönelmelerinin sağlanarak geleneğin devamlılığıdır.

UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler’delkelere yasal zorunluluk şart koşulmamaktadır ama bu konuda ileri düzeyde olanlkelerde (Japonya ve Güney Kore gibi) konu hakkında detaylı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Türkiye’nin Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Sistemi ile ilgili yukarıda bahsedilen öneriler kapsamlı bir yasal düzenlemenin yapılması ile gerçekleştirilebilir. YİH sistemi sosyal güvence sağlayan, ustalarına prestij ve daha iyi bir sosyal statü kazandıran bir yapıya dönüştürülebilir.

SONUÇ

Kültürel miras, sadece insanoğlunun üreterek koruduğu yapılar ve objelerle sınırlı değildir. İnsanlığın kültürel mirası; grupların, toplulukların ve bireylerin atalarından miras olarak aldıkları ve gelecek kuşaklara aktardıkları sözlü ifadeleri, uygulamaları, gelenekleri ve görenekleri de içinde barındırmaktadır. Somut olmayan kültürel miras olarak tanımlanan bu unsurlar; gruplara, topluluklara ve bireylere dünyayı ve kendi yaşamlarının anlamını keşfetmelerini konusunda da yardımcı olur. İnsan yaratıcılığının ve kültürel çeşitliliğin bir kanıtı olan bu miras, gelenek taşıyıcıları sayesinde sürekli yeniden üretilerek ve genç kuşaklara aktararak günümüze kadar gelmiştir.

Küreselleşmenin tek-tipleştirici etkisini her geçen gün arttırdığı dünyamızda zengin kültürel değerler ne yazık ki unutulmakta veya kaybolmaktadır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi bu konuda kaygı duyan devletlerin kültürel miras zenginliklerini koruma çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sözleşme, SOKÜM'ün korunmasını çeşitli yollarla sağlamayı öngörmektedir. Bu koruma yollarından biri somut olmayan kültürel mirası üreten ve gelecek kuşaklara aktaran usta kişilerin önemine dikkat çeken YİH sistemidir. Bu sistemler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine zarar vermeden, usta insanların tanınmasını, sanatlarını daha iyi koşullarda sürdürmelerinin temin edilmesini, ekonomik açıdan teşvik edilmelerini, genç kuşakların bu alana ilgilerinin çeşitli yollarla sağlanmasını, ilgili somut olmayan kültürel mirasın belgelenmesini ve bu konuda farkındalığın artırılmasını sağlamaktadır.

Türkiye 2008 yılında, Yaşayan İnsan Hazinleri Ulusal Sistemini kurmuştur. Çek Cumhuriyeti, Filipin Cumhuriyeti, Fransa, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Nijerya, Senegal, Tayland YİH ulusal sistemini uygulayan diğer ülkelerdir. Bu ülkelerin uyguladıkları sistemler arasında çeşitli farklılıklar

bulunmaktadır. Yararlanılan her bir sistem ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasal yapısına göre şekillenmektedir. Farklılıkların oluşmasındaki diğer bir temel etken ise sistemlerin önem atfettikleri değerlerdir.

Yapılan çalışmada, bütün sistemler genel olarak değerlendirildiğinde Japonya ve Kore Cumhuriyeti'nin oluşturdukları sistemlerin daha kapsamlı ve detaylı olduğu görülmektedir. Bunun başlıca nedenleri: bu sistemlerinin oldukça eski sistemler olması, sistemle ilgili düzenlemelerin sürekli yapılması ve yaşayan insan hazinelerine verilen değerdir. Bu ülkelerde Yaşayan İnsan Hazineleri ulusal kahraman gibi telakki edilmekte veya başöğretmen olarak kabul edilmektedir. Türkiye Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Sistemi ise bu ülke sistemlerinin örnek uygulamaları ile karşılaştırıldığında somut olmayan kültürel mirasın yaşatarak korunmasını sağlayacak yetkinlikte olmadığı görülmektedir. Bunun başlıca nedeni söz konusu sistemlerin süreklilik bağlamında korumayı hedefleyen sistemler olmalarıdır. Özellikle burslu öğrencilerin ve çırakların geleneği sürdürmeleri hedeflenmektedir. Bu yüzden de yetenekli öğrenciler ödüllendirilmekte ve sisteme dâhil edilmektedir. Ülkemizdeki sistemde ise sadece usta zanaatkâr bağlamında bir planlama yapılmakta koruma sürekliliği sağlayacak bir mekanizma çerçevesinde yürütülmemektedir.

Çalışmada ortaya çıkan bir başka önemli husus, Yaşayan İnsan Hazineleri Sisteminin Japonya'da envanter çalışmalarıyla bütünlük içinde yürütülmekte olduğudur. Bu envanter sadece önemli somut olmayan kültürel miras unsurlarını içeren bir yapıdadır. YİH adayları da bu envanter doğrultusunda saptanmaktadır. Bu sayede önemli somut olmayan kültürel miras unsurları belirlenmekte ve yapılacak YİH aday belirlemeleri de bu doğrultuda gerçekleştirilmektedir. Böylelikle önemli somut olmayan kültürel miras unsurları hakkında farkındalık yaratılarak bu unsurların korunmasına planlı bir şekilde katkı sağlanmaktadır.

Güney Kore’de bulunan eğitim merkezleri de bu ülkedeki sisteme ayrıcalık katan sistemin başka bir özelliğidir. Sistemin genç kuşaklara aktararak yaşatılmasına önemli katkı sağlayan bu merkezler hem uygulamaların sergilenmesine hem de zanaatkarların çalışmalarına ev sahipliği yapmaktadır. SOKÜM sözleşmesinde vurgulanan “özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma” bu sayede gerçekleştirmeye çalışılmaktadır. Bu merkezler ayrıca geleneksel tarzda sürdürülen geleneğin kontrol edildiği yerler olarak da işlev görmektedir. SOKÜM unsurlarının icrasında belirlenen formattın dışına çıkılmasının önüne geçmeyi amaçlayan bu anlayış, gelenek taşıyıcılarının özgün eserler ortaya çıkarmasının da önüne geçebilmektedir. Çünkü belirlenen formatlar artık değiştirilemez kalıplar olmakta ve bunlar üzerinde herhangi bir değişiklik öngörülmemektedir.

Çek Cumhuriyeti’ndeki kullanılan geleneksel malzemeler ve geleneksel üretim biçimi, ürünün geleneksel biçimine saygı, yapımın zarıflığı, geleneksel uygulamalara uygun renk, dekor ve yüzey boya ile cilası, geleneksel model ve kalıpların yeniden üretimi, geleneksel el sanatları teknik ve becerilerindeki ustalık derecesi YİH seçilmesindeki etmenleri oluşturmaktadır. Çek Cumhuriyeti’nde sistem geleneksel üretim şeklinin korunması üzerine odaklanmaktadır. Fransız sisteminin belirleyici unsuru ise teknik bilginin somut olmayan kültürel mirasın koruma-restorasyon ve yenilikçi üretimlerdeki yararlılığıdır.

Tayland’da uygulanan sisteminin en önemli özelliklerinden biri dört alt komitenin (görsel sanatlar, mimari, edebiyat, gösteri sanatları) her birinin seçim kriterlerini uygulayarak en iyi adayı ayrı ayrı değerlendirmesi ve seçmesidir. Bu sayede daha nesnel değerlendirme imkânı sağlanmaktadır. Filipin Cumhuriyeti’nde ise Araştırma Komitesi, İnceleme Komitesi, denetleyicilerden oluşan komite ve son aşamada Gamaba Komitesi tarafından incelenen ve değerlendirilen adaylar YİH olarak seçilmektedir.

Kısacası adaylar hakkındaki değerlendirmeler her aşamada uzmanlar tarafından yapılmakta ve süreç özenle takip edilmektedir.

Yaşayan İnsan Hazinei Türkiye Ulusal Sisteminin en dikkat çekici özelliklerinden birisi geleneksel ve güncel bilginin aynı potada birleştirilmesini gözetmesidir. Bu özellik kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi), şeklinde ifade bulmuştur. Bu sayede geçmişten gelen bilgi birikiminin yeni şekillerde ürüne dönüşmesi sağlanabilmektedir.

Türkiye YİH sisteminin aksayan yönlerinden biri, Kültür ve Turizm Bakanlığının taşra teşkilatı olan İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri tarafından oluşturulan komisyonların önerdiği YİH adaylarının seçimleridir. Bu yerlerden gelen değerlendirmeler istenilen düzeyde olmamaktadır. Bu konuda taşra birimlerinde veya bölgesel ölçekte yeni oluşturulacak “İnceleme Komisyonu” niteliği taşıyan bir yapı bu konuda yaşanan eksikliklerin giderilmesini sağlayacaktır.

Sistem farkındalığın artırılması konusunda da beklenen etkiyi yaratamamaktadır. Gerçekleştirilen YİH ödül töreni somut olmayan kültürel mirasın farkındalığının artırılması konusunda yeterli kamuoyunun oluşmasını sağlayamamaktadır. Sözleşmede farkındalığın arttırılmasına ayrı bir özen göstermektedir, özellikle genç kuşaklar arasında, somut olmayan kültürel miras ve sözleşmenin bilinmesini istemektedir. YİH ödül töreni kısa süreli bir farkındalığın oluşmasına yol açmaktadır. YİH adayları hakkında Uzmanlar Komisyonun nihai değerlendirmesinden önce kamuoyunun bilgi ve görüşlerine başvurularak bu konuda istenilen farkındalığın arttırılması sağlanabilir. Bu adaylar internet veya basın yayın yoluyla ilan edilerek, kamuoyunun özellikle genç kuşakların bu kişilerin seçilmesindeki görüş ve önerileri alınabilir. Bu sayede genç kuşakların ilgili somut olmayan kültürel mirasa karşı özendirilmesi sağlanabilir.

Kaybolmaya tehlikesi altında bulunan YİH'in icra ettikleri somut olmayan kültürel miras unsurlarının belgelenmesinde de yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. YİH'in icra ettikleri performans ve uygulamalar bir bütünlük içerisinde eğitici nitelikte eserlere dönüştürülememektedir. Oysaki yapılan çalışmalar merak uyandıracak nitelikte ve kalitede eserler olmalıdır. Profesyonel ekipler eşliğinde yapılacak eserler, geleneğin genç kuşaklara aktarılmasında kullanılabilecek özelliklere sahip olmalıdır. Ayrıca bu kapsamda, Türkiye'nin kültürel miras hazinesi olan, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde kurulan Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'nde bu eserlere ait bir veri tabanı oluşturularak bu eserlere erişim sağlanmalıdır. Yapılan çalışmalar kamuoyu ile görsel ve yazılı basın aracılığıyla da paylaşılmalıdır. Somut olmayan kültürel mirasın önemi hakkında farkındalık medyanın etkili katılımı ile sağlanabilir.

YİH'lere bir defaya mahsus verilen maddi destek somut olmayan kültürel miras unsurların korunmasında sürekliliği sağlayamamaktadır. Somut olmayan kültürel miras değerleri genç kuşaklar tarafından benimsendiğinde ve geleneksel bilgi YİH vasıtasıyla bu kuşaklara aktarıldığında sistemin sürekliliği sağlanabilir. Çırak bulmakta zorlanan ve genellikle son ustaların ellerinde olan bu değerli miras aksi takdirde kaybolacaktır.

Sözleşme, Taraf Devletlere bütün uygun şekillerde, somut olmayan kültürel mirasın eğitimsel ve bilgilendirici programlar vasıtasıyla ayrıca kapasite arttırıcı aktivite ve yaygın/örgün eğitim kanallarıyla bilgi aktarımını desteklenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması yükümlülüğünü getirmiştir. Ülkemizde Yaşayan İnsan Hazinelelerinin, sürekli eğitim verebilecekleri bunun yanı sıra gösteri ve performans sergileyebilecekleri "eğitim merkezleri" niteliğinde mekânlar bulunmamaktadır. Bu da Sözleşmenin önemle vurguladığı yaygın ve örgün eğitim olanaklarının somut olmayan kültürel mirasın yaşatılarak korunmasında etkili bir şekilde kullanılması konusunda hissedilen önemli bir eksikliklerdir.

Her sene ilan edilecek YİH sayısı konusunda da bir belirsizlik yaşanmaktadır. Bu konu hakkında herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Oysaki YİH'lerin seçimi Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri ile paralel yürütülmeli, seçimler bir eylem plan dâhilinde kaybolma tehlikesi altında olan unsurlar taşıyıcıları öncelikli olmalıdır.

Bu çalışmada, UNESCO tarafından resmi internet sitesinde yayınlanan Yaşayan İnsan Hazineleli Ulusal Sistemleli ile Yaşayan İnsan Hazineleli Türkiye Ulusal Sisteminin incelenmesini ve Yaşayan İnsan Hazineleli Ulusal Sistemleliinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler çerçevesinde karşılaştırılmasını içermektedir. Çalışma diğler ülke sistemleliinin incelenmesini içermemektedir. Ayrıca, Yaşayan İnsan Hazineleli Ulusal Sistemleliinde YİH'lere gereğinden fazla önem verildiği oysaki bu sistemleliin asıl amaçlarıının kişileli onura etmek veya bu kişileli unvan kazandırmak değil, geleneksel zanaat tekniğini korumak olduğı hakkındaki görüşlere yer verilmemiştir. Bu konular hakkında ayrı bir bilimsel çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

AKİPEK, Serap; “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmenin Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 4 Cilt: 50, 2001, s.13-40.

ASLAN, Ahmet, AYKANAT, Nuray, BEDEN, Direk ve diğerleri; **Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Mirası**, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2008.

Basic Texts, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Paris: UNESCO, 2006.

BLAKE, Janet; **Developing a new standard-setting instrument for the safeguarding of intangible cultural heritage: Elements for consideration**, Paris, UNESCO, 2001.

BOUCHENAKI, Mounir; “The Interdependency of the Tangible and Intangible Cultural Heritage”

<http://international.icomos.org/victoriafalls2003/papers/2%20%20Allocation%20Bouchenaki.pdf> Erişim tarihi:12.11.2009,2003.

Cultural Heritage Administration. *The Intangible Cultural Heritage Safeguarding System of Korea*.

DEACON, Harriet, DONDOLO, Luvuyo, MBULELO, Mrubata ve SANDRA Prosalendis; “The Subtle Power of Intangible Heritage Legal and Financial Instruments For Safeguarding Intangible Heritage”, South Africa, HSRC Publishers.

<http://www.hsrcpublishers.ac.za> Erişim Tarihi: 18.12.2008,2004.

GÖRGÜLÜ, Umut; **Ülkemizin Taraf Olmadığı Sualtı Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi ve Sualtı Kültür Varlıklarımız**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

JONGSUNG, Yang; **Korean Studies Dissertation Series No.3 Cultural Protection Policy in Korea: Intangible Cultural Properties and Living National Treasures**, Kore, Jimoondang, 2003

KARABAŞA, Solmaz; “T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları”, **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Temel Bilgiler**, Ankara, 2009, s.97-112,

KIM, Yong-Goo; “Kore Cumhuriyeti ve Japonya’nın Somut Olmayan Kültürel Hazine Politikası”, **Milli Folklor Sayı**, cilt. 78, 2008, s.12-21.

“Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 25529, 21/07/2004.

“Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi”, Çevirenler: OĞUZ, M. Ö., ÖZAY, Y., DEMİRCAN, E.; **Milli Folklor**, sayı 81, 2009, s. 106-115.

MADRAN, Emre ve ÖZGÖNÜL, Nimet; **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası, 2005.

MUNJERİ, Dawson; “Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence”, **Museum International**, sayı 42, No:1-2, 2004, s.12-20.

OĞUZ, M. Öcal; “UNESCO, Kültür ve Türkiye”, **Milli Folklor**, sayı 73, (2007), s. 5-11.

_____ “SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesine Giden Yolda 1989 Tavsiye Kararı”, **Milli Folklor**, sayı 80, 2008a, s. 26-32.

_____ “UNESCO ve Geleneğin Ustaları”, **Milli Folklor**, sayı 77, 2008b, s. 5-10.

_____ “UNESCO ve İnsanlığın Sözlü ve Somut olmayan Mirası Başyapıtları”, **Milli Folklor**, sayı 78, 2008c, s. 5-11.

_____ **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?**, Ankara, Geleneksel, 2009a.

_____ “Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği”, **Milli Folklor**, sayı 82, 2009b, s. 6-12.

Series of instrumentes for protecting cultural property [3] Law for Protection of Cultural Property JAPAN, Tokyo, Japan Center For International Cooperation in Conservation National Resarch Institute For Cultural Properties, 2009

SHIGEYUKI, Miyata, (Somut Olmayan Kültürel Miras Bölümü Başkanı), **Ders Notları**, Tokyo, Kültürel Varlıkları Araştırma Ulusal Enstitüsü, 12 Mart 2009.

SMEETS, Rieks; “Language as a Vehicle of the Intangible Cultural Heritage”, **Museum International**, sayı 56, No:1-2, 2004, s.156-165.

“*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*”, çev. OĞUZ, M. Öcal., ÖZAY, Yeliz., TACAR, Pulat, **Milli Folklor**, sayı 65, 2005, s.163-171.

YILMAZ, Özgül Özlem; **Türkiye’de Kültürel Mirasın Sorunları ve Yönetimi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

ZANTEN, Van Wim; “Constructing New Terminology for Intangible Cultural Heritage”, **Museum International**, sayı 56, No:1-2, 2004, s.36-44.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://www.tcmb.gov.tr/bilgi/amackur>

Erişim tarihi: 05.01.2010

“Guidelines for the Establishment of National 'Living Human Treasures' Systems” <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00031-EN.pdf>

Erişim tarihi: 10.11.2009

“Methodological instructions for nominating candidates for the title of ‘Bearer of popular Craft Tradition” <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00058-EN.pdf> Erişim tarihi: 10.12.2009a

“Rules of Procedure of the Commission selecting candidates for the title of ‘Bearer of Popular Craft Tradition”

<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00061-EN.pdf> Erişim tarihi: 10.12.2009b

“Czech Republic-Information related to Intangible Cultural Heritage” <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=CZ&topic=lht>

Erişim tarihi: 10.12.2009c

“France-Information related to Intangible Cultural Heritage” <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=FR&topic=lht> Erişim tarihi:

10.12.2009d

“Japan-Information related to Intangible Cultural Heritage”

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=JP&topic=lht>

Erişim tarihi: 10.12.2009e

“Republic of Korea-Information related to Intangible Cultural Heritage”

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=KR&topic=lh>

Erişim tarihi: 10.12.2009f

“Laws for protection of Intangible Cultural Properties”

<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00053-EN.pdf>

Erişim tarihi: 10.12.2009g

“Senegal-Information related to Intangible Cultural Heritage”

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=SN&topic=lht>

Erişim tarihi: 10.12.2009h

“Thailand-Information related to Intangible Cultural Heritage”

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=TH&topic=lht>

Erişim tarihi: 10.12.2009ı

“Nigeria-Information related to Intangible Cultural Heritage”

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=NG&topic=lht>

Erişim tarihi: 10.12.2009i

“Philippines-Information related to Intangible Cultural Heritage”

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=PH&topic=lht>

Erişim tarihi: 10.12.2009j

“Republic of Philippines Congress of Philippines Metro Manila Fifth Regular Session”

<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00055-EN.pdf>

Erişim tarihi: 10.12.2009k

“Republic of Philippines Congress of Philippines Metro Manila Fifth Regular Session”

<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00056-EN.pdf>

Erişim tarihi: 10.12.2009l

EKLER

EK 1 Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Sistemlerinin Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ve Gelecek Kuşaklara Aktarılması Üzerindeki Etkileri Konulu Anket Formu

KRİTERLER

Ulusal Yaşayan İnsan Hazineleeri sisteminin alanları neye göre belirlenmekte, belirlemedeki kriterler nelerdir?

Yaşayan insan hazineleri unvanı geri alınabilir mi?

Geri alınabilir ise; geri alınma koşulları nelerdir?

TANITIM

Yaşayan insan hazinelerin tanıtımı için internet sitesi yeterli mi?

Ulusal kanalda tanıtım yapıyor musunuz?

Ulusal İnsan Hazineleerinin internet vasıtasıyla tanıtılmasının sağladığı yararları sıralayabilir misiniz? (Ürün satışı, bilinirlik, usta-eğitim için daha fazla müracaat gibi...)

Yaşayan insan hazinelerinin yerel fuarlara ve organizasyonlara katılımı sağlanıyor mu bunun için yapılan çalışmalar var mı?

Yaşayan insan hazinelerinin uluslar arası organizasyonlarda etkinlik yapma fırsatı bulabiliyorlar mı?

Ulusal insan hazineleri seçiminden sonraki en önemli aşama olarak neyi gösterebilirsiniz?

A) Eğitim

B) Maddi Destek

C) Tanıtma

D) Diğer...

EĞİTİM

Eğitim sisteminizde (yaygın veya örgün eğitimde) bu kişilerin ve somut olmayan kültürel miras ürünlerinin tanıtımına yer veriliyor mu? Bu kişiler ve eserleri tanıtılıyor mu?

Yaşayan insan hazinesi sayısı ile çırak sayısı en son güncel verilere göre ne kadardır? Bu konuda geçmiş yıllara ait veriler mevcut mu? Bu verileri verebilir misiniz?

YİH ulusal sistemlerin somut olmayan kültürel mirasın eğitim boyutuna sağladığı katkılar nelerdir?

BÜTÇE

Yaşayan insan hazinelerine bütçeden ne kadar ödenek ayrılmakta yüzde olarak? (Genel bütçeden ve bakanlık bütçesinden yüzde olarak ne kadar ayrılmakta)

Ulusal insan hazinelerine aylık ücret veriyor musunuz?

Veriyorsanız bu ücretin miktarı ne kadardır?

YİH sistemine yapılan yıllık yardım tutarı ne kadardır? (Fuarlar, yerel etkinlikler tanıtım, sigorta, destek v.b. dâhil olmak üzere)

YİH vergi indirimi veya muafiyetinden yararlanabiliyorlar mı?

YASA, BEKLENTİLER VE GENEL DEĞERLENDİRME

YİH ulusal sistemleri yasının somut olmayan kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda yeterli buluyor musunuz?

Yaşayan insan hazinelerinden yasının beklediği görevler nelerdir?

YİH ulusal sistemlerin somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliğine sağladığı katkılar sizce nelerdir?

Usta sanatçıların desteklenmesinin (yaşayan insan hazinelerinin) somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasına katkısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Somit olmayan kültürel mirasın korunması konusunda aldığınız başka önlemler var mı?

Ulusal İnsan Hazinleri seçiminde adaylar için kullanılan bir örnek formu gönderebilir misiniz?

EK 2 “YAŞAYAN İNSAN HAZİNELERİ” ULUSAL SİSTEMLERİNİN KURULMASINA İLİŞKİN KILAVUZ İLKELER

I. Giriş

1. Arka Plan
2. Tanımlar
3. Amaçlar

II. Yaşayan İnsan Hazineleli Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Unsurlar

1. Yasal Hükümler
2. Kimlik Saptama
3. Uzmanlar Komisyonu
4. Seçim Ölçütleri (Kriterleri)
5. Aday Sayısı
6. Tayin edilenlerin tanınması ve ödüllendirilmesi
7. Hak iptali

III. Sürdürülebilir Kalkınma Tedbirleri

1. Aktarma
2. Belgeleme
3. Teşvik

IV. Ulusal Yaşayan İnsan Hazineleli Sistemlerinin Kurulması Konusunda yardım

İletişim:

Françoise Girard – Somut Olmayan Miras Bölümü

e-posta : f.girard@unesco.org

Tel. : 00 33 (0) 1 45 68 38 77 / Fax: 00 33 (0) 1 45 68 57 52

I. Giriş

1. Arka Plan

- (i) Somut olmayan kültürel mirasın önemi ve onun korunması, UNESCO'nun Ekim 2003'te Genel Kurul kararı ile kabul ettiği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile dünya üzerindeki toplumlar tarafından geniş ölçüde tanınarak kabul edilmiştir. Sözleşme'nin 2. maddesinde belirtildiği üzere, somut olmayan kültürel miras; fertler, gruplar ve topluluklara, bir kimlik ve devamlılık duygusu katarak, onların söz konusu mirasını koruyup yaratıcılıklarını da güvence altına alır. Ancak, müzik, dans, tiyatro (gösteri sanatları) ve geleneksel el sanatları, icraatçıların ve uygulayıcılarının sayısındaki düşüş, gençliğin azalan ilgisi ve sermaye yetersizliği gibi sebeplerle yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.
- (ii) Somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda birincil tedbir, düzenli olarak güncellenen bir ya da daha fazla ulusal envanterin oluşturularak listelenmesi ve bu sayede bir miras unsurunun kimliğinin, hüviyetinin garanti altına alınmasıdır. (Sözleşme'nin 12. maddesine bakınız.)
- (iii) Bununla birlikte, kimlik saptamasının dışında, somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilir korunmasının sağlanmasında en etkili yollardan birisi de, söz konusu mirasın taşıyıcılarının o konudaki bilgi ve yeteneklerini artırmaları ve genç kuşaklara aktarmalarının temini olmalıdır.
- (iv) Bu çift yönlü bakış açısını göz önünde bulundurarak, somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarına bir kimlik kazandırılması,

ayrıca bilgi ve becerilerini geliştirmeleri, sürdürmeleri ve aktarmaları konusunda teşvik edilerek resmi olarak tanınmaları gereklidir. Bu nedenle UNESCO, taraf devletlere “Yaşayan İnsan Hazine” konusunda ulusal sistemlerini kurmalarını önerir.

- (v) 1993 yılında Kore Cumhuriyeti, UNESCO İcra Kurulu’na bir “Yaşayan İnsan Hazine” programının tesisini önermiş ve Kurul, bunun üzerine taraf devletleri kendi ülkelerinde bu tip sistemleri kurmaya davet eden bir karar almıştır. O tarihten itibaren, bu anlayışı teşvik eden ve ulusal sistemlerin kurulmasını destekleyen bir bakış açısı ile birkaç toplantı ve uluslararası çalıştay organize edilmiştir.

2. Tanımlar

- (i) **Yaşayan İnsan Hazine**, somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurlarının icra edilmesi ve yeniden yaratılması için gerekli olan bilgi ve becerileri yüksek derecede haiz olan kişileri ifade eder. Taraf devletlerin her biri, bu bilgi ve becerilerin taşıyıcılarını adlandıracak nitelikte, UNESCO tarafından önerilen “Yaşayan İnsan Hazine” başlığına uygun bir unvan tayin etmelidir. Mevcut sistemler içerisinde, şu unvanlar hali hazırda bulunmaktadır: Master of Art (Sanat Erbabı, üniversitelerdeki yüksek lisans derecesine denk bir unvan) (Fransa), Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı (Çek Cumhuriyeti), Yaşayan Ulusal Hazine (Kore Cumh.), Önemli Somut Olmayan Kültürel Eşya/Mülk Hamili (Japonya ve Kore Cumh.) .
- (ii) **Somut olmayan kültürel miras**, ya da yaşayan hazine, söz konusu toplulukların ve grupların kendi kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları bilgi, beceri, değer, anlatım ve uygulamalardan müteşekkildir. Bu miras, çoğunlukla sözlü olarak

(şifahen) nesilden nesle aktarılır. Ayrıca sürekli olarak sosyal ve kültürel çevredeki değişikliklere mukabil, yeniden yaratılır. Fertlere, gruplara ve topluluklara bir kimlik ve devamlılık duygusu katarak sürdürülebilir kalkınmanın devamını da güvence altına alır.

(iii) “Somut olmayan kültürel miras” aşağıda belirtilen etki alanları (sahalar) içerisinde beyan edilmiştir, ancak göz ardı edilmemelidir ki, somut olmayan kültürel miras anlatımları bu etki alanlarının aynı anda birden fazlasına dâhil edilebilir:

- (a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında bir araç olan dille birlikte sözlü anlatımlar ve uygulamalar;
- (b) Gösteri sanatları;
- (c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler,
- (d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- (e) El sanatları geleneği. (Bkz. Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi, Madde 2.2)

(iv) Koruma kavramı somut olmayan kültürel miras için şunu ifade eder:

“Koruma terimi somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına almak anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, koruma, muhafaza, geliştirme, güçlendirme ve bilhassa okul içi ve dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma, buna ilaveten, bu kültürel mirasın çeşitli yönlerini canlandırılması da dâhildir. (Sözleşme, Madde 2.3)

3. Amaçlar

(i) Yaşayan Ulusal İnsan Hazinelele sisteminin kurulmasındaki başlıca amaç, somut olmayan kültürel miras unsurlarının, yüksek bir tarihsel, sanatsal ve kültürel değer dâhilinde; icra edilmesi,

canlandırılması veya yeniden yaratılması konusunda gerekli bilgi ve becerilerin korunmasıdır.

- (ii) Halkça tanınmanın yanı sıra, söz konusu sistem, belirlenmiş olan Yaşayan İnsan Hazineleeri için hususi nakdî yardımların tedarik edilmesini ve bu sayede somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda (taraf devletlerin) kendi sorumluluklarını üstlenmesini sağlaması açısından bir tedbir niteliğindedir. Bu önlemler en çok şu konularda belirir:

1. Söz konusu fertlerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi ve sürdürülmesi,
2. Bu bilgi ve becerilerinin genç nesillere, resmî ya da gayri resmî eğitim programları yoluyla aktarılması,
3. İlgili somut olmayan kültürel mirasın belgelenmesi ve kaydedilmesine katkı sağlanması, (görüntü ya da ses bantları veya yayımlar yoluyla, v.s.)
4. Bu bilgi ve becerilerin yayılması,
5. Ve buna dayalı herhangi bir ilave görevi amaçlar.

- (iii) Söz konusu sistem (Yaşayan İnsan Hazineleeri), aynı zamanda genç bireyleri somut olmayan kültürel miras unsurlarının canlandırılması veya yeniden yaratılması konusunda gerekli bilgi ve becerileri öğrenmek ve kendilerine mal etmek konusunda ulusal çapta farkındalık yaratarak ve topluluklar içerisinde veya ulusal ya da uluslar arası ölçekte destekleyerek teşvik etmelidir.

II. “Yaşayan İnsan Hazineleeri” Sistemlerinin Kurulması için Unsurlar

1. Yasal Hükümler

- (i) Yaşayan İnsan Hazineleeri sistemi kurmak isteyen Taraf devletlerin, bu sistemi yürütecek olan, kendi milli niteliklerine uygun araç ve

yolları tesis etmeleri gereklidir. Bu konuda tavsiye edilen tek bir yöntem bulunmamaktadır. Nitekim böyle bir sistemi yönetecek olan söz konusu seçimlerin ihdası, ülkeden ülkeye değişiklik gösterir. Bu nedenle, Yaşayan İnsan Hazinelelerinin yaratılması için yasal bir prosedür (örn. kanun) gerekli değildir; daha ziyade idarî yollarla, belirli bir bakanlığın ya da sivil toplum kuruluşunun genel nüfuzunu kullanarak, hükümet fonlarının da desteğiyle kurulabilir.

- (ii) Söz konusu sistem için kurumsal esaslar içeren bu tarz düzenlemelere fertler, gruplar ve toplulukların doğrudan aktif katılımının eşlik etmesi tavsiye edilir. Bahsi geçen sistemlerin kurulmasında, kurumsal düzeyde Hükümet kaynaklı bir takım düzenlemelerde dahi olsa; fertlerin, grupların ve toplulukların danışmanlığı ve katılımı, tüm aşamalarda etkili bir yürütmenin sağlanması için hesaba katılmalıdır. (Kimlik saptama, somut olmayan kültürel miras sahasının ve bu miras taşıyıcılarının seçimi, eğitimi, teşviki ve diğer koruma tedbirleri konusunda bu ortak çalışma dikkate alınmalıdır.) Burada, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin "Her taraf devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması etkinlikleri çerçevesine toplulukların, grupların ve gerekli durumlarda bu mirası yaratan, sürdüren ve nakleden bireylerin, mümkün olan en geniş biçimde katılımlarını sağlamaya ve bunların yönetimine etkin olarak katılımlarını sağlamaya gayret eder." şartını koşan 15. maddesine atıfta bulunulmuştur.

2. Kimlik Saptama

- (i) Bir Yaşayan İnsan Hazineleleri sistemi ortaya çıkarıldıktan sonra, bunun yerel ya da ulusal düzeyde, somut olmayan kültürel mirasın hangi unsuru ile alakalı olduğu belirlenmelidir; bu miras taşıyıcılarının kimliklerinin saptaması konusunda, Yaşayan İnsan

Hazineleri başlığı altında gelecekteki adaylar içinde yer alanlar arasından seçim yapılabilir. Çeşitli ülkelerde edinilen deneyimler göstermektedir ki; ilgili Taraf Devletlerce alınan kararlar arasında hatırı sayılır farklılıklar bulunmaktadır.

- (ii) Sonuç olarak, bu tarz bir sistemin bütün toplulukların somut olmayan kültürel mirasının tüm sahalarına uygulanması tercih edilir olsa da, bu mirasın tüm yönlerini ya da bütün toplulukları, hatta bütün bir ülkeyi kapsamaması beklenmez. Bu tasarının yürürlüğe konması, her Taraf Devletin hedeflediği ya da başarabildiği ile doğru orantılıdır ve diğer yerlerde ne yapıldığının o ülkeye fazlaca tesir etmemesi gerekir. Aşağıda görülen örneklerde olduğu gibi, çok sayıda muhtemel tasarı ya da yaklaşım mevcuttur:

1. Oluşturulacak sistem, uygulama sahasında, somut olmayan kültürel mirasın bir ya da birkaç alanı ile sınırlandırılabilir. (I. Bölüm, 2. Madde, (iii) maddesine bakınız.)
2. Sistemin uygulanması, Taraf Devletin bir ya da birkaç topluluğu veya bölgesi ile sınırlandırılabilir.
3. Söz konusu sistem, kuruluşunun ardından herhangi bir Taraf Devletin kültürel manzarası ile uyum gösterebilecek tarzda uyarlanabilir.

- (iii) Somut olmayan kültürel mirasın kimlik saptanmasında tek bir yöntemden söz edilemez. Bu hususta, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 12. maddesinin belirttiği gibi, "Her Taraf Devlet, korumak için tespit amacıyla kendi toprakları üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın bir veya daha fazla envanterini, kendi durumuna uygun olacak biçimde hazırlar."

3. Uzmanlar Komisyonu

- (i) Uzmanlar Komisyonu suretindeki bir oluşumdan uygun kararlar vücuda getirmesi beklenir. Somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında, bu organın yetkili bir kurumsal yapıya bağlanması tavsiye edilir. Eğer böyle bir yapı zaten mevcutsa, yeni bir tanesinin oluşturulmasına lüzum yoktur. Burada Sözleşme'nin 13. maddesinde sözü edilen "her Taraf Devlet kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda bir veya daha fazla yetkili kurum belirlemeli ya da kurmalıdır" ifadesi referans kabul edilmiştir.
- (ii) Bu Komisyonu oluşturan uzmanların devlet memuru, somut olmayan kültürel miras sahası araştırmacısı, bu alandaki bilgi ve becerilerin taşıyıcısı, topluluk temsilcisi, yerel bilirkişi ve çağrışımlı organlardan oluşması gerekir. Bu Komisyon, bağlı olduğu kurumsal yapı tarafından oluşturulan Sekreteryaya tarafından desteklenmelidir. (yukarıda yer alan (i) maddesine bakınız) Gerektiği hallerde, adaylıkların değerlendirilmesi ya da seçimi için dışarıdan uzman davet edilebilir.
- (iii) Komisyonun birincil görevi, somut olmayan kültürel miras unsurlarının hangilerinin koruma konusunda öncelik arz eden unsur olarak saptanması gerektiğinin araştırılmasıdır. Ancak burada, verilen bu önceliğin diğer somut olmayan kültürel miras unsurlarının önemsiz olduğunu ortaya koyacağı anlaşılmamalıdır.
- (iv) Komisyon, adaylık konusunda öneride bulunan üyelerinin bilgi birikimine ve uzmanlığına güvenmelidir; ancak gerekli şartları sağlayan kişilerin Komisyonun dikkatine sunulduğu bir mekanizma oluşturmak da tercihe bağlıdır. Komisyon, topluluklardan ve ilgili organlardan düzenli aralıklarla (periyodik olarak) tavsiyeler isteyebilir. Bireyler, ilgili topluluklar, enstitüler, sivil toplum kuruluşları ve diğer organlar kendi inisiyatifleri (şahsi teşebbüsleri)

dâhilinde önerilerini sunarlar. Tüm adaylıkların söz konusu geleneğin taşıyıcıları ile yakın işbirliği içinde hazırlanması ve belgelendirilmiş dosyalar halinde arz edilmesi gereklidir; ayrıca rızaları haricinde, geleneğin ve onun taşıyıcıları hakkında herhangi bir karar alınmamalıdır.

(v) İki adaylık biçimi önerilmektedir:

1. Bireysel adaylık

Somut olmayan kültürel mirasın seçilen sahası için gerekli bilgi ve becerileri yüksek seviyede haiz olan kişilerin adaylıkları uygundur.

2. Toplu adaylık

Somut olmayan kültürel mirasın belirli türlerinde, ilgili bilgi ve beceriye sahip olan ve/veya uygulayan toplulukların adaylığı da söz konusu olabilir. Örneğin, gösteri sanatlarının uygulaması ve icrası gibi, bireyden ziyade topluluğun kimliğinin öne çıktığı durumlarda bu seçenek uygundur.

(vi) Adaylık dosyalarının değerlendirilmesinin ardından Uzmanlar Komisyonu Bakan'a ya da yetkili mercie, belirlenen sahada yüksek düzeyde bilgi ve beceriyi haiz olan kişilerin listesini -4. maddenin (ii) bendinde yer alan ölçütlerin (kriterlerin) kılavuzluğunda- adaylık için önerir. Birçok durumda, Yaşayan İnsan Hazine'lerinin seçiminde nihai kararı Bakan verir; ancak her Taraf Devletin kendi idari yapısına göre, ilgili başka bir organ da bu görevi üstlenebilir.

(vii) Komisyon, Yaşayan İnsan Hazine'lerinin devamlı olarak kontrolünden, denetlenmesinden sorumludur. Bu, Yaşayan İnsan Hazine'lerinin kendi sorumluluklarını ifa etmesini güvence altına

almayı ve gerekli hallerde sorumluluklarının devamını kolaylaştırmayı ifade eder. (Madde III: Sürdürülebilir Koruma Tedbirleri'ne bakınız.)

4. Seçim Ölçütleri (Kriterleri)

(i) Somut olmayan kültürel miras unsurları

Yaşayan İnsan Hazinelele vasıtasıyla korunmak üzere, somut olmayan kültürel mirasın bir unsurunu ya da sahasını seçmede Taraf Devletler, aşağıda belirtilen ve birbirini tamamlayan ve/veya düzenleyen ölçütleri göz önünde bulundurmak durumundadırlar:

- insan yaratıcılığının bir kanıtı olarak değerini,
- kültürel ve toplumsal gelenekler içerisinde köklülüğünü,
- belirtilen topluluk ya da grubu temsil niteliği,
- kaybolma tehlikesi.

(ii) Yaşayan İnsan Hazinelele

Komisyon, Yaşayan İnsan Hazinelele listesinde yer almak üzere bir grubu ya da bireyi aday olarak gösterirken seçilebilirlik açısından aşağıdaki ölçütleri göz önünde bulundurmalıdır:

- icra edilen birikim ya da becerinin uygulamasındaki yetkinlik,
- kişinin ya da grubun adanmışlığı,
- kişinin ya da grubun kendi beceri ve birikimini geliştirme yeteneği,
- kişinin ya da grubun bu bilgi ve becerisini yetiştirdiklerine (çıraklarına) aktarma becerisi.

Seçime ve ölçütlerine ek olarak, kaldırılması ya da muhafazası için de açık ölçütler belirlenmesi uygundur. (Bkz. Madde 7)

5. Aday Sayısı

Maddi sebeplerden (bütçe) kaynaklanan kısıtlayıcı sebepler, tayin edilen unsurların sayısını sınırlandırabilir veya Yaşayan İnsan Hazinelele

kavramının istisnai niteliğini muhafaza etmek için adaylıklar üzerinde birtakım kısıtlamalara gidilebilir. Bölgesel veya yerel grupların ya da toplulukların temsili ile ilgili yayımlar da önemli olabilir. Bu hususta, önemli olan, herhangi bir sahada tespit edilecek aday sayısının üst sınırını belirleme gibi kısıtlamaların Komite tarafından resmî olarak tebliğinin yapılarak uygulanmasıdır.

6. Tayin edilenlerin tanınması ve ödüllendirilmesi

- (i) Yaşayan bir İnsan Hazinesi için başlıca mükâfat, halkça tanınmadır. Bunu güvence altına almak için de yüksek rütbeli bir kişinin başkanlık edeceği resmî bir törende hususi bir simge (madalya, diploma v.s.) ile onurlandırılma yerinde olur. Tercihen, tayin edilen Yaşayan İnsan Hazinesi için, kültürel mirası ilan eden ve vurgulayan bir dizi etkinlik programı da eklenebilir.
- (ii) Bununla birlikte, Yaşayan İnsan Hazinelerine sunulan bu resmî tanınmanın ötesinde, bir Yaşayan İnsan Hazinesi sisteminin tesisindeki asıl amaç, miras taşıyıcıları tarafından yönetilen bilgi ve becerilerin aktarımını ve bu sayede ilgili somut olmayan kültürel miras anlatımlarının sürekliliğini temin etmektir.
- (iii) Bu nedenle Yaşayan İnsan Hazinesini; belgeleme, teşvik ve gelecek nesillere aktarma hususlarındaki sorumluluklarını üstlenmelerinde teşvik etmek için, maddi (parasal) mükâfatlar da düşünülebilir. (III. Bölüme bakınız) Söz konusu mükâfat, yetişmekte olanlara (çıraklara) da tevdi edilebilir.
- (iv) Bunun gibi parasal (maddi) ödüller, tek bir hesaba ödenebileceği gibi, yıllık ya da aylık olarak da (maaş gibi) verilebilir. Bu ödemeler çeşitlilik arz edecektir ve ihtiyaç halinde

ya da Yaşayan İnsan Hazinesi tarafından kazanılan gelire kıyasla bir vergi muafiyeti verilmesi de uygun karşılanabilir.

- (v) Taraf Devletler, Yaşayan İnsan Hazinelerine somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurlarını icra etme ya da yaratmada ihtiyaç duydukları parasal yardımı sağlayabilirler. Bu yardım, atölye çalışmaları ve eğitim hizmetlerinin yorucu ve külfetli olması halinde; ham madde, donanım, araç-gereç ve alet teminini de kapsayabilir.
- (vi) Diğer ödüllendirme yolları, her Taraf Devletin kendi toplumsal yapısına bağlı olarak değişiklik arz edecektir. Örneğin; hiçbir sağlık hizmetinin olmadığı bir yerde, hastane ve ilaç hizmetlerinden yararlanılma, hatırı sayılır bir faydayı vücuda getirecektir.

7. Hak İptali

Kültür Bakanı ya da ilgili diğer organın danışmanlığında, Yaşayan İnsan Hazinesi olarak adlandırılma kararının iptalini önerme, Komisyon'un görevidir. İptal nedenleri, uygulamanın yürütülmesinde, etik çerçevede tanımlanmış olmalıdır. Bu nedenler çeşitlilik arz edebilir; ancak özellikle şunlar olmalıdır:

- (i) Yaşayan İnsan Hazinesinin, kendisine verilen görevleri, işlevleri yerine getirmemesi,
- (ii) Yaşayan İnsan Hazinesinin, bu şekilde tanınmasını sağlayan ölçütleri (kriterleri) artık taşınamaması.

Özetlemek gerekirse, ulusal bir Yaşayan İnsan Hazinesi sistemi kurulması için taahhüt edilecek adımlar şu şekilde önerilmektedir:

1. Yürürlüğe konması için yasal ya da nizamname niteliğinde bir model tanımlanmalıdır,

2. Önerilen sistemin kapsamı belirlenmelidir; örneğin kurulacak sistemin somut olmayan kültürel mirasın tüm sahalarını mı yoksa bir ya da birkaç sahasını mı içereceği, ulusal düzeyde mi yoksa sınırlı ya da belli grup veya toplulukları veyahut belirli bölgeleri mi kapsayacağı belirtilmelidir,
3. Envanter (ya da envanterler) yoluyla somut olmayan kültürel mirasın unsurları ve bu unsurların taşıyıcıları tanımlanmalıdır,
4. Aşağıda belirtilen yükümlülükleri yerine getirecek bir Komisyon oluşturulmalıdır:
 - Koruma altına alınacak somut olmayan kültürel miras unsurlarını ile ilgili tavsiyeler oluşturmak,
 - Söz konusu sahalarda beliren bilgi ve becerilerin taşıyıcılarına ait adaylıkları incelemek,
 - Belirlenen seçim kriterlerine dayalı olarak oluşturulan Yaşayan İnsan Hazinesi unvanı için adaylar önermek,
 - Gerekli hallerde Yaşayan İnsan Hazinesi olarak adlandırma kararını iptal etmek,
 - Yaşayan İnsan Hazinesi sisteminin yürütülme aşamalarını adım adım izlemek,
 - Miras unsurlarının canlılığı ve buna dair bilgi ve becerilerin nesilden nesle aktarılmasını ölçüt olarak söz konusu sistemin gelişimini ölçmek, gerekli hallerde sistemi uyarlamak, adapte etmek.

Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemi'nin yürütülmesini kolaylaştırmak için, özellikle Yaşayan İnsan Hazinesi'nin başlığı ve tanımı, seçim kriterleri, adaylık biçimi, adaylıkların sunumu için son tarih, Uzmanlar Komisyonu tarafından incelenmesi için modeller, her yıl belirlenecek azami adaylık sayısı, sonuçların ve hakların ilanı ve adayların yükümlülükleri gibi hususları kesin olarak belirten kılavuz ilkelerin oluşturulması yararlı olacaktır.

III. Sürdürülebilir Koruma Tedbirleri

1. Aktarma

Resmî eğitim kurumları ya da doğrudan geleneksel usta-çırak ilişkisi içerisinde, uygun ve yerinde bir aktarma süreci, bilgi ve becerilerin Yaşayan İnsan Hazinelelerinden genç insanlara geçişini garanti altına alan temel bir zorunluluktur. Bu bağlamda, Taraf Devletler, gerektiğinde ilgili organlarla işbirliği içerisinde mali ve teknik destek sağlayarak etkili eğitim programlarının oluşturulmasından sorumludur. (Bkz. II. Bölüm, 6. madde, (iii) ve (v) bentleri) Bu eğitim, Taraf Devletlerin tümünü ilgili topluluklar ve gruplarla (a) maddesi (ii) bendi) resmi olmayan yollarla bilgi akışını sağlamanın yanında, belirli eğitim ve yetiştirme programları tesis etmekle yükümlü kılan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 14. maddesi ile uyum halindedir. ((a) maddesi (iv) bendi)

2. Belgeleme

(i) Taraf Devletler, ilgili organlar ve belgeleme kuruluşları ile işbirliği içerisinde, Yaşayan İnsan Hazineleleri tarafından uygulanan bilgi ve becerilerin, mevcut olan tüm yöntemlerle (koleksiyon (toplama), kataloglama, suretini çıkarma, v.s.) doğru bir şekilde belgelenmesini temin ederler. Bu durum ayrıca Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi 'nin 13. maddesinde de belirtilmiştir:

“Taraf Devletler, Somut olmayan kültürel miras için belgeleme kuruluşları tesis etme ve erişimi kolaylaştırmak için yasal, teknik, idari ve mali önlemleri almakla yükümlüdür.”

(ii) Buna ilaveten bu önlemlerin uygulanmasında, kuruluşların, arşiv ve belgeleme sistemlerinin, mevcut somut olmayan

kültürel miras müzelerinin ve müzelerin etnografya bölümlerinin envanterlerinin oluşturulması ve koleksiyoncuların, arşivcilerin, belgeleme (evrak) memurları ve diğer uzmanların yetiştirilmesi tavsiye edilir.

3. Teşvik

Taraf Devletler, ilgili organlarla koordineli olarak, somut olmayan kültürel mirasın önemi ve korunmasına ilişkin toplumsal duyarlılığın sürekliliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu durumda:

- (i) Düzenli olarak duyarlılık artırıcı ve teşvik edici gösteriler, sergiler, etkinlikler v.s. organize edilmesi. Bu bağlamda, bir seyirci/dinleyici kitlesi yaratılacak, Yaşayan İnsan Hazinesi, bilgi ve becerilerini geliştirme ve uygulama konusunda teşvik edilecektir. Ayrıca genç kuşaklar arasında, yetiştirilmeyi arzu eden bireylere olanaklar sağlanacak ve deneyimlerini geliştirmede destek olunacaktır;
- (ii) Somut olmayan kültürel miras ve bunun taşıyıcılarına ilişkin basılı, işitsel ya da görsel belgelerin araştırılması ve basılmasını temin etmek için devlet desteği sağlanması,
- (iii) Somut olmayan kültürel mirasın eğitim müfredatına dâhil edilmesi konuları göz önüne alınır.

IV. Ulusal Yaşayan İnsan Hazineleeri sistemlerinin kurulması konusunda yardım

1. Mümkün olduğu takdirde UNESCO, Katılım Programı ve Organizasyon'un düzenli bütçe fonuna ek olarak üye devletlerin katkılarıyla oluşturulan ilave bütçesi ile üye devletlere kendi ulusal

Yaşayan İnsan Hazineleeri sistemlerini oluşturmak için mali ve/veya teknik yardımda bulunacaktır.

2. Yeni kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin gücüne gelecekte dâhil olacak unsurlar göz önüne alındığında, Taraf Devletlerce Sözleşme'nin yürürlüğe konması esnasında eyleme konulan programların ulusal koruma eylemleri ile örtüşür nitelikte olması beklenir. UNESCO'nun mali ve teknik desteği, Yaşayan İnsan Hazineleerinin tanımlanması ve Yaşayan İnsan Hazineleeri tarafından yürütölen aktivitelerin sonraki nesillere çırak yetiştirme, bilgi ve becerilerin belgelenmesi ve teşvik edilmesi yollarıyla aktarımı için sağlanabilir.

ÖZET

ERKAL, Hasan. UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleleri Ulusal Sistemleleri'nin, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yaşatılmasına ve Gelecek Kuşaklara Aktarılmasına Etkisi Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Somut olmayan kültürel miras, insanlığın binlerce yıldır üreterek kuşaktan kuşağa aktardığı bilgi, beceri, gelenek, görenek ve uygulamaların oluşturduğu kültürel bellektir. İnsan yaratıcılığının ve kültürel çeşitliliğin ifadesi olan bu zengin miras, küreselleşmenin neden olduğu çeşitli etmenler yüzünden kaybolmakta veya önemini yitirmektedir.

Kültürel çeşitliliğin korunmasını ve desteklenmesini temel ilke olarak benimseyen UNESCO nezdinde yürütölen koruma çabaları Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sözleşme, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini koruma kavramıyla güvence altına almaktadır.

Somut olmayan kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında gelenek aktarıcılarının önemine dikkat çeken yaklaşımlar Yaşayan İnsan Hazineleleri Ulusal Sisteminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çalışmada, kavramsal çerçeve oluşturulduktan sonra, UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleleri Sistemlerini oluşturan Çek Cumhuriyeti, Fransa, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Senegal, Tayland, Nijerya, Filipin Cumhuriyeti ve Türkiye'nin sistemleri açıklanmış; bu sistemler UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleleri Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler'de yer alan Yaşayan İnsan Hazineleleri Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Unsurlar çerçevesinde karşılaştırılmıştır.

Karşılaştırma sonucunda Türkiye sistemi için öngörölen; teşvik, belgeleme ve aktarma ana başlıklarındaki düzenlemelerin yapılması ile hayata geçirilebileceği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşayan insan hazineleleri, SOKÜM, UNESCO, Aktarma, Teşvik.

ABSTRACT

ERKAL, Hasan. Study on the Effects of UNESCO National Living Human Treasure Systems Upon Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage and Transmission to Next Generations, Master's Thesis, Ankara, 2010.

Intangible cultural heritage is a common memory of humanity which is reproduced for thousands years and is transmitted through generation to generation combined of knowledge, skills, traditions, customs and practices. Due to effects of the globalization, testimony of human creativity and cultural diversity disappear or lose its importance.

Considering safeguarding and promoting the cultural diversity as one of the main aims of UNESCO, the adoption of the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage is the culminating point. The Convention ensures the viability of intangible cultural heritage by means of safeguarding term.

Approaches giving the importance of the bearers in the transmission of intangible cultural heritage lead to establishment of national systems of living human treasures. In this study, national living human treasure systems of Czech Republic, France, Japan, Republic of Korea, Senegal, Thailand, Nigeria, Philippines and Turkey are examined after constituting conceptual framework. Those systems are compared on the bases of elements for the establishment of Living Human Treasures systems which is under the Guidelines for the Establishment of National "Living Human Treasures" Systems.

In consequence of the comparisons, it is put forward that suggestions for the Turkey's system can be achieved by making legislative arrangements under the titles of transmission, documentation and promotion.

Keywords: Living Human Treasures, Intangible Cultural Heritage, UNESCO, Transmission, Promotion.

